

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser
och lantbruksvetenskap

EN RESA TILL FOTS I TID OCH RUM

- En gestaltning av ett gångstråk
mellan Enköpings stad och
Paddeborg vattenpark.

A JOURNEY BY FOOT
IN TIME AND PLACE
- A Design of a Public Footpath
between the City of Enköping and
Paddeborg Wetland Park.

Isabelle Lundblad

Institutionen för stad och land
Examensarbete 30 hp
Landskapsarkitektprogrammet, Alnarp
Uppsala 2013

En resa till fots i tid och rum: En gestaltning av ett gångstråk mellan Enköpings stad och Paddeborg vattenpark

A Journey by Foot in Time and Place: A Design of a Public Footpath between the City of Enköping and Paddeborg Wetland Park

Isabelle Lundblad

Handledare:	Sofia Eskilsson, SEs landskap
Examinator:	Ulla Myhr, Institutionen för stad och land, Landskapsarkitektur, SLU Uppsala
Omfattning:	30 hp
Nivå:	Avancerad nivå, A2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kurskod:	EX0504
Program/Utbildning:	Landskapsarkitekturprogrammet, Alnarp
Utgivningsort:	Uppsala
Publiceringsår:	2013
Omslagsbild:	Visar en del av det nya gångstråket i Enköping. Skapad av Isabelle Lundblad (2013).
Bild sista sidan (s. 53):	Visar att vi alla lämnar spår efter oss. Fotad av Isabelle Lundblad (2009).
Kartor och/eller bilder:	Bilder och foton är skapade eller fotade av Isabelle Lundblad (2013) om inget annat anges.
Elektronisk publicering:	http://stud.epsilon.slu.se
Nyckelord:	att gå, dynamiska landskap, gestaltning av gångväg, människans rörelse

Förord

Med stort engagemang har min handledare Sofia Eskilsdotter på SEs landskap inspirerat till idéer och väglett mig genom arbetet. Mina tankar går även till Niklas Klingberg, som också genomfört sitt examensarbete i samarbete med Enköpings kommun, och som bidragit till intressanta diskussioner om båda våra projektområden som ligger i anslutning till varandra. Jag vill tacka alla i min familj för det stöd jag fått under den här resan och jag hoppas att det här arbete ska komma till användning för Enköpings kommun och vara en insperationskälla för framtida utvecklingsprojekt.

Tack!

Isabelle Lundblad
Uppsala, januari 2013.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	6		
Summary.....	8		
1. Inledning.....	11		
1.1 Bakgrund	12		
1.2 Projekt Paddeborg vattenpark	12		
1.3 Mål och syfte	12		
1.4 Avgränsning	12		
Ämnesområde	12		
Avgränsning gentemot projektet Paddeborg vattenpark och Enköpings kommun	12		
Geografiskt område	13		
1.5 Metod	13		
Litteratur	13		
Analyser	13		
Gestaltning	14		
2. Teoretisk bakgrund.....	15		
2.1 Introduktion	16		
2.2 Att gå igenom landskapet	16		
Olika processer	16		
Kroppen	16		
Omgivningen	17		
Kunskaper och minnen	18		
Hur kan vi påverka vår omgivning?	19		
2.3 Föränderliga landskap	20		
2.4 Dynamiska vegetationsstrukturer	21		
2.5 Åar och biologisk mångfald	22		
3. Förslag.....	23		
3.1 Projektområdet och dess placering i Enköping	24		
3.2 Rörelseanalys	25		
3.3 Landskapsanalys	26		
3.4 Speciella karaktärer och element	27		
3.5 Filmsekvens Fotosekvens	28		
3.6 Utgångspunkter ifrån teorin	29		
Att gå igenom landskapet	29		
Föränderliga landskap	30		
Dynamisk vegetationsdesign	31		
Åar och biologisk mångfald	31		
3.7 Idé och koncept	32		
Paddeborg vattenparks gestaltningskoncept	32		
Åns park	32		
3.8 Idé och förslagets form	33		
Lager som bildar en helhet	33		
Utveckling över tid	33		
Åns park	33		
3.9 Strategier i olika lager	34		
Övergripande struktur	34		
Rumsliga övergångar	34		
Gångväg, kopplingar och rörelsemönster	34		
Aktivitet och vila	35		
Aktivitet kvällstid och belysning	35		
Konstinstallationer	35		
3.10 Så här läser du lagerbestrivningarna	36		
3.11 Övergripande struktur	37		
3.12 Olika rum	38		
3.13 Gångväg och kopplingar	39		
3.14 Socialt umgänge och vila	40		
3.15 Ljus i mörkret	41		
3.16 Konstinstallationer	42		
3.17 Illustrationsplan med obligatoriska ingredienser	44		
3.18 Illustrationsplan med samtliga ingredienser	46		
3.19 Illustrationer	48		
4. Diskussion.....	49		
4.1 Val av metod	50		
4.2 Rörelse i teori och praktik	50		
4.3 Föränderliga landskap i teori och praktik	50		
4.4 Gestaltningsprojekt som examensarbete	51		
4.5 Framtiden	51		
5. Referenser.....	52		

Sammanfattning

Bakgrund och Syfte

Examensarbetet skapar möjligheter till att utforska områden som man under utbildningen inte tidigare har fördjupat sig i. Jag får möjligheten till att arbeta med ett å-, park, och gångstråk i Enköpings stad, som är en konkret plats och en konkret gestaltningsuppgift.

Det här examensarbetet har sin början i en ny vattenpark i utkanten av Enköpings stad, som i sin tur bidrar till att det finns ett behov av en koppling från den befintliga stadsgränsen och ut till vattenparken.

Stråket är en länk mellan Enköpings stad och Paddeborg vattenpark. Vattenparken är ett nystartat projekt som en annan landskapsarkitektstudent, Niklas Klingberg, genomför en gestaltning till i sitt examensarbete. Vårt samarbete består av att vi tagit del av varandras arbeten under processen och att vi visar hur våra förslag möts vid entrén för Paddeborg vattenpark.

Min utgångspunkt för gestaltningen, är att arbeta med hur och varför människan går, och vilka upplevelser som man möts av på vägen. Det finns planer på att bygga bostäder i anslutning till stråket, och det är i dagsläget svårt att avgöra om och när dessa kommer att bli av. Det medför att mitt förslag behöver vara anpassningsbart inför kommande behov och utveckling, vilket bidrar till en fördjupning i landskapliga strukturer som kan bemöta det kravet. Det omgivande landskapet består av en slingrande å, jordbruksmark, skog och mindre byar. Eftersom stråket är placerat i ett natur- och kulturlandskap baseras området vegetation på naturliga och dynamiska vegetationssystem, som bidrar till nya kvaliteter till området.

Syftet med examensarbetet är att skapa ett gestaltningsförslag till det nya å-, park- och gångstråket i Enköping som blir till en länk mellan Enköpings centrala parkstråk, och Paddeborg vattenpark. Människans rörelse genom landskapet, och upplevelsevärden i rörelse är grundläggande för stråkets gestaltning. Utgångspunkten är att skapa ett stråk som är flexibelt inför kommande framtida behov, och att landskapets förändringar synliggörs som en kvalitet.

De teoretiska ämnesområden som det här examensarbetet inkluderar människans rörelse och upplevelser när vi går igenom landskapet, föränderliga landskap, dynamiska vegetationsstrukturer, och naturliga åars uppbyggnad.

Förslagsdelen i examensarbetet är möjlig att inkludera i den gestaltningsplan som finns för Paddeborg vattenpark. Gestaltningsplanen är ett arbetsdokument för Enköpings kommun och projektgruppen som arbetar med Paddeborg vattenpark.

Gestaltningförslaget består av en rad övergripande utformningsförslag, som senare går att konkretisera mer i detalj, i framtiden och vid behov. Det innebär att det här examensarbetet inte inkluderar detaljerade lösningar och förslag, utan fokuserar på att skapa en genomtänkt helhet och stomme, där det finns en möjlighet till fortsatt kreativ frihet.

Teoretisk bakgrund

Att gå igenom landskapet beskrivs under rubrikerna kroppen, omgivningen, kunskaper och minnen samt hur vi kan påverka vår omgivning. Den sistnämnda rubriken beskriver hur vi kan påverka vår omgivning för att uppnå vissa kvaliteter i ett stråk för rörelse. Dessa beskrivs i det här arbetet under kategorierna *marken, luft och väder, orientering, karaktär och identitet* samt *sociala aspekter*. De här olika kategorierna kan man arbeta med på olika sätt, beroende på vilken upplevelse man vill skapa. Man kan påverka markens lutning och material och att göra en avvägning mellan bekvämlighet och stimulans. Öppna platser gör att man kan möta luft och väder, eller att skapa skyddade platser. För att bidra till en tydlig orientering kan man exempelvis skapa distinkta målpunkter, en tydlig riktning, och speciella landmärken. Det finns flera sätt att bidra till gångstråkets karaktär och identitet och det kan exempelvis vara att dela in sträckan i etapper, skapa aktiviteter längs med vägen och en variation av rum och vyer. De sociala aspekterna kan man ta hänsyn till genom att bland annat skapa olika sorters mötesplatser.

Bebyggelsestrukturer kan antingen vara av formell eller dynamisk karaktär. I det här examensarbetet är inriktningen på föränderliga landskap, vilket inkluderar en process över tid som påverkas av olika krafter på platsen. Genom att skapa ett tydligt ramverk kan man skapa ytor som kan omvandlas till olika innehåll, vilket gynnar en flexibel utveckling. Olika typer av strukturer och/eller ramverk som man kan använda sig av är baserade på rutnät, en stomme ifrån landskapet, gläntor i en enad bakgrund och montage av flera lager som sammantaget bildar en helhetsstruktur. Rutnätsstrukturen ger ett tydligt geometriskt ramverk där rutorna kan utvecklas med olika innehåll, och en stomme ifrån landskapet är ett ramverk som följer landskapets former och linjer, vilket inkluderar områden som kan ha olika innehåll. En enad bakgrund kan exempelvis vara en skog där man kan öppna upp olika gläntor med ett annat innehåll utefter behov, och den sistnämnda montagestrukturen innebär olika lager av information som tillsammans bildar en helhetsstruktur.

Dynamiska strukturer kan också skapas av vegetation som varierar och förändras genom kortsiktiga skillnader, årstidsväxlingar, fluktuationer av klimatet mellan olika år samt långsiktiga förändringar via succession. Vegetationsstrukturerna kan bestå av exempelvis öppen gräs- och ängsmark, halvöppen hagmark med vedartad vegetation eller sluten vegetation i ett eller flera skikt.

Åar är naturligt meandrande, med en variation mellan forsande och stilla vatten. Åar erbjuder ett flertal olika livsmiljöer, som ger möjligheter till en artrik flora och fauna.

Förslaget

Resultatet är en gestaltning av gångstråket i Enköping, som bygger på den teoretiska fördjupningen samt av de analyser som genomförs på platsen.

Analysen av rörelsemönstret i Enköping, visar att det finns grund för att anlägga ett gångstråk här, förutsatt att Paddeborg vattenpark blir till en attraktiv målpunkt. Gångvägen utgår ifrån ett befintligt centralt gångstråk som abrupt tar slut vid stadens yttersta gräns. Genom att ge möjlighet till att fortsätta gå utanför staden, medges större valfrihet för besökare och boende i Enköping.

Landskapsanalysen visar att de flesta rumsligheterna är stora och ej i mänsklig skala, samt att sikten till omgivande element är god. Speciella element som finns i området är bland annat höga granhäckar, en gammal övergiven trädgård, ledningsgator, och Enköpingsån.

En filmsekvens är en rörlig analys av platsen som visar både vad man ser och hör när man går. Filmen beskrivs i rapporten som en fotosekvens med foton och beskrivningar av vad man möter på vägen.

Utifrån teorin, och platsens fysiska möjligheter och begränsningar skapas ett gestaltningskoncept. Eftersom Paddeborg vattenpark utvecklas parallellt med det här examensarbetet, innebär det att det redan finns ett koncept för vattenparken. Delar av det konceptet, att bygga en stadsdel som präglas av ån, får även återkomma i konceptet för gångstråket för att skapa en gemensam helhet. Idén till gångstråket är att skapa "Åns park", där alla delar har en koppling till eller karaktäriseras av ån.

Förslaget utvecklas i olika lager som tillsammans bildar en helhet. De sex olika lagren är *övergripande struktur, olika rum, gångväg och kopplingar, socialt umgänge och vila, ljus i mörkret* och *konstinstallationer*. Varje lager bidrar med olika kvaliteter och varje del beskrivs separat, för att sedan förenas i en gemensam illustrationsplan för hela området. En kortfattad beskrivning av varje lager följer i nästa textavsnitt.

Den övergripande strukturen består av linjer som baseras på åns slingrande rytm. Emellan linjerna skapas ytor som kan omvandlas utifrån olika behov till exempelvis bostadsområde, offentliga platser eller lekplats. Linjerna är uppbyggda av rader med antingen träd eller buskar, som bidrar till att ge status till området redan ifrån början. Fotot (1) visar att linjerna består av trädrader som inspireras av landsbygdens alléer.

De olika rummen består av öppna, halvslutna och slutna områden. De olika rummen bidrar till både öppna och skyddade platser, och ger en variation av olika vyer. De byggs upp av vegetation i olika strukturer. Fotot (2) visar att de rumsliga övergångarna främst byggs upp av vegetation.

Gångvägen löper längs med Enköpingsån och skapar möjlighet till att gå och uppleva landskapet. Från den befintliga gångvägen skapas en koppling och övergång förbi väg 55, och vid entrén till Paddeborg vattenpark delar sig gångvägen och ger flera möjliga ingångar till parken. Gångvägen är en grusväg och linjerna i den övergripande strukturen, samt korsningar markeras med granithällar. Fotot (3) visar att landsbygdens grusväg är en inspirationskälla till gångvägens form och material.

Socialt umgänge och vila är områden som inkluderar sittplatser som återkommer på ett antal platser längs med stråket. De består av terrasser som är inspirerade av bryggor, samt inkluderar soffor och bord. Fotot (4) visar att sittplatserna får sin inspiration ifrån bryggor.

Ljus i mörkret möjliggör att man kan använda stråket även när det är mörkt. Det här lagret består av traditionell belysning med stolpar längs med stråket, samt punktbelysning av speciella element som framhäver åns karaktär. Dessa belysningsobjekt är exempelvis aldungar, en bro och en stor pil. Fotot (5) visar att belysningen skapar en speciell atmosfär i mörker.

Konstinstallationer längs med stråket bidrar till att skapa mystik och tydliggör åns berättelse. Konstföremålen visar olika insekter och djur som lever i eller i anslutning till ån. Fotot (6) visar att det är olika föremål som föreställer olika djur.

Tillsammans bildar de olika lagren en helhet med flera olika beståndsdelar. Dessa bidrar till status och upplevelsevärden, samt möjliggör framtida utveckling.

Reflektion

Det här examensarbetet problematiserar människans upplevelser i rörelse och hur man kan arbeta med olika processer som får påverka en plats. Den teoretiska fördjupningen tillämpas på en konkret plats, och på så sätt testas teorin i praktiken.

Det är möjligt att utveckla en verktygslåda för hur man kan gestalta gångstråk med utgångspunkt ifrån människans rörelse, och där finns det möjlighet för någon annan att ta vid.

Gestaltningens arbetet ger form till har sin utgångspunkt i olika strategier och processer. Metoden innebär att man måste testa hur mycket man kan ta bort från gestaltningen utan att idén försvinner, och därifrån ge förslag på hur man kan bygga vidare på sin grund. Enköpings kommun är positiva till de olika strategierna i lager eftersom mycket av deras arbete samt utveckling av deras parker, redan sker med en långsiktig plan.

Det är intressant att försöka forma en gestaltning utifrån teori, och det kräver en argumentation som går att följa från teori till praktik. För Enköpings kommuns del är den praktiska argumentationen viktigare, eftersom det är den som påverkar deras anläggning och förvaltning. Det bidrar till att förslaget innehåller en prioriteringslista för varje lager, som visar vad som är obligatoriskt och valbart. Det gör det möjligt för kommunen att fatta strategiska beslut lång tid framöver, trots att jag överlämnar mitt arbete nu.

Summary

Background and Purpose

The master's thesis gives opportunities to study subjects that you haven't explored earlier during the education. I have the opportunity to produce a design for a pathway in conjunction with a stream. This place is in the city of Enköping, Sweden, and it is a hands-on task.

This thesis has its' beginning in a new wetland park outside the city of Enköping, which requires a new connection between the available pathway at the city's edge and forth to the wetland park.

The passage is a link between the city of Enköping and Paddeborg's wetland park. The wetland park is an on-going project, and another landscape architect student, Niklas Klingberg, has implemented his master's thesis at Paddeborg wetland park. Our collaboration consists of taking part in each others work, and to show how our design suggestions meet at the entrance of Paddeborg wetland park.

My starting-point is to explore why the human being walks, and what experiences man comes across, as a base for a design. There are plans for building residences in the nearby area, and it is difficult to say whether they will be built or not. That involves a need for a landscape structure that is adaptable to future needs and developments.

The surrounding landscape contains a winding stream, farmland, woods and small villages. Because the pathway is to be found in a landscape that refers to nature, the vegetation is based on dynamic vegetation design, which will contribute with new qualities to the area.

The purpose of this essay is to create a design proposal to the new pathway in Enköping, which are a link between the central pathway, and Paddeborg wetland park. Human walking through the landscape, and experience by walking, are essential to the pathway design. The pathway are flexible in the presence of future needs, and are enhanced as a quality.

The theoretical subjects that are represent in this thesis is to walk through and the experience of landscape, changeable landscapes, dynamic vegetation structures, and the structure of natural streams.

The design part of this thesis is possible to include in Paddeborg wetland park's design plan. This document describes the on-going process and work with the wetland park, which involves the project group and the municipality of Enköping.

The design proposal includes several overall design suggestions, which further on will be concreted in more detail by the municipality of Enköping. This essay will not include detailed solutions, it will instead focus on an elaborated totality and future possibilities for creativity.

Theoretical background

Theory about human walking is divided between the headings human body, environment, experience, and how we can shape our environment. The physical factors that we can form is divided into the categories *ground, air and weather, orientation, character and identity, and social aspects*. Those different categories are possible to implement in different ways, it depends on which experience you want to generate.

It is possible to choose gradient and material of the ground floor, and one can do a consideration between the comfort and stimulation. You can create open places where you can experience weather, or create sheltered places. To clarify orientation, you can for example create nodes, landmarks and direction. There are several ways to contribute to footpaths' character and identity. It can for example be to divide the path in zones, create activities along the way and include a variation of spaces and views. The social aspects can be prioritised when you create different meeting points.

Development plans can either be formal or dynamic, and this essay will focus on changeable landscapes, which are a process beyond time, and affects by different forces. By creating a distinct framework, you can provide a flexible development. Different types of dynamic structures are based on grid, casco, clearing and montage. The structure based on grid is a geometric framework where the squares and rectangles can develop with different content, and the structure based on casco is a framework that follow the shapes and lines through the landscape. Different shapes of clearings can be made in for example a forest, and contain different functions, and a montage of different structures in different layers can together be a complete structure.

Dynamic structures can also consist of vegetation which shifts over time during different seasons, by fluctuations and through succession. Dynamic vegetation structures can for example be open grasslands, half open grasslands and woody plants, and closed vegetation structures based on one or several layers.

Streams are naturally meandering and have a variation between still and rush water. They offer a lot of different habitats, which can contribute to richness in flora and fauna.

Design proposal

The result provides a design plan to the footpath in Enköping, which will be built upon the theoretical study and the analyses.

The movement pattern analysis in Enköping, shows that it was a good idea to construct a pathway here, given that Paddeborg wetland park becomes an attractive destination. The starting-point of the pathway is connected to an existing central pathway that has its end by the city's edge. To give a possibility to carry on beyond the city's edge, give visitors and residents a greater freedom of choice.

The landscape analysis shows that there are a lot of large spaces in a non-human scale, and the view is wide. Special elements in the area are high spruce hedges, an old abandon garden, electrical cables and the stream.

A sequence of a film is a mobile analysis of the place which shows what you see and sound in the environment when you walk. In the report, photos and descriptions of what you meet on the way replace the film.

From the theory and environmental possibilities and limits, a concept is created. Since Paddeborg wetland park develops parallel to this master's thesis, there already is a design concept for the wetland park. Pieces of that concept, to form an urban district which will characterize by the stream, is a part of the pathway's concept to produce a complete design for the whole area. The design concept for the footpath is to give shape to "The park of the stream", where every single part will connect in some way to the stream.

The design product contains different layers and together they create a totality. There are six layers and they are *overall structure*, *variations in space*, *pathway and connections*, *social intercourse and rest*, *light in the dark* and *art installations*. Every layer contributes to different qualities and they have separate descriptions, and are unified in an illustration plan. A brief description of every layer follows in next column.

The overall structure contains lines which have their shape based on the rhythm of the stream. Between the lines, there are areas which can be converted to different needs as residential areas, public space or playgrounds. The lines are rows of trees or shrubs, and they will give immediate status to the area. The photo (7) shows that the inspiration comes from avenues at the country side.

A variation in space includes open, half open and closed areas. Different spaces contribute to both open and sheltered places, and a variation of views. They construct by vegetation in different structures. The photo (8) shows that it mainly consists of vegetation.

The pathway goes along the stream, and creates possibilities to walk through and to experience the landscape. From the existing pathway a connection and a crossing go pass the road, and by the entrance of Paddeborg wetland park the pathway divides in several possible ways in to the park. The pathway is a gravel road where the overall structure's lines and crossings mark with granite slabs. The photo (9) shows that the inspiration comes from gravel roads.

Social intercourse and rest are places which include seats and those places are to be found on several places along the pathway. They consist of terraces with seats and tables which inspiration comes from bridges. The photo (10) shows that the inspiration comes from bridges.

Light in dark facilitate that it is possible to use the pathway also when it's dark outside. This layer consist of both traditional posts along the pathway, and spotlights which lightning special elements along the path which also bring out the character of the stream as alder clumps, a bridge and a big willow. The photo (11) shows that the lightning creates a special atmosphere in dark conditions.

Art installations along the path contribute to a mystique feeling and clarify the story of the stream. The art objects shows different insects and animals which live in or in connection with it. The photo (12) shows that it is sculptures of different animals.

Together the layers make a whole with several different components. Those contribute with status, experiences and enable future development.

Reflection

This thesis problematizes human experiences in motion and how you can work with different processes which have an influence in place. The theoretical elaboration puts into practice at a concrete place.

It is possible to produce a toolkit which shows examples of how you can design a pathway with human motion in mind, and this is an opportunity for somebody else to step in.

The design process creates a shape for different strategies and processes, which are the outlines of this design proposal. The method entail that you need to prove how much you can remove from the design without the idea disappears, and from there give proposals how it is possible to elaborate further on that base. The municipality of Enköping is positive to the strategies in different layers because much of their work and park development already follow a long-term strategy.

It is interesting to try to make a shape from theoretical ideas and methods, and it demands an argumentation which is possible to follow from theory to practice. To the municipality of Enköping the practical argumentation is more important, because it affect their foundation and management. It contributes to a priority list in every layer, which shows what parts are compulsory and eligible. That makes it possible for the municipality to make strategic decisions for a long time ahead, even if I delivere my work now.

INLEDNING
1. INLEDNING
INLEDNING

1.1 Bakgrund

När jag var 14 år gammal föddes drömmen om att få arbeta med växter och design. Redan då intresserade jag mig för växter i olika miljöer, och min fascination riktades främst mot dammar och olika vattendrag. Senare under utbildningen till landskapsarkitekt, har en djupare förståelse för olika växtmiljöer utvecklats, och andra intressen har fått rum.

När jag nu avslutar min utbildning, faller det sig naturligt, att ämnet kan knyta ihop den röda tråden som följer från min första dröm, och vidare genom utbildningen. Det ger mig möjlighet till att undersöka ämnesområden som jag inte tidigare studerat, för att bli till ett sista avstamp inför det kommande arbetslivet.

Det här examensarbetet har sin början i en ny vattenpark som planeras i utkanten av Enköpings stad, och som i sin tur bidrar till att det finns ett behov av en koppling från den befintliga stadsgränsen och ut till vattenparken. En annan landskapsarkitektstudent, Niklas Klingberg, genomför sitt examensarbete med att utveckla ett gestaltungsförslag till vattenparken. Förslaget till att de här områdena kunde utvecklas och gestaltas i ett examensarbete, förmedlas av Sofia Eskilsson som konsulteras både som lärare på SLU och som projektledare för Paddeborg vattenpark i Enköpings kommun.

Inom utbildningen är det fokus på olika platser, och inte i samma utsträckning på gångstråk och rörelseytor. Valet av examensämne föll på det här gångstråket i Enköping för att det dels ger möjlighet till att fördjupa mig i rörelsestråk och människans rörelse, och dels för att det är en konkret gestaltungsuppdrag. De teoretiska ämnena kan därmed konkretiseras och undersökas på en fysisk plats.

Områdets planer innefattar framtida bebyggelse och det medför att den nya kopplingen behöver förhålla sig till en kommande utveckling, som än så länge inte är definitiv. Det betyder att det här området kommer att påbörja exploateringen med ett gångstråk och en park, som styr och formar den framtida utvecklingen. Det är ett intressant utgångsläge som inte är lika vanligt som det omvända att bebyggelsen får styra de framtida parkerna och offentliga ytor.

Svårigheten är att det inte finns en lika stor budget, samt att det idag är svårt att förutspå hur utvecklingen kommer att bli.

Min uppgift är att skapa en gestaltning till gångvägen och den omgivning som den befinner sig i, med den framtida utvecklingen, och människans rörelse till fots i åtanke.

Jag presenterar en bakgrundsbeskrivning till projektet Paddeborg vattenpark, men mitt arbete befinner sig utanför det projektområdet. Det betyder att delar av vattenparksprojektet inte berör mitt arbete, samtidigt som det här gångstråket inte är en aktuell idé, om inte vattenparken anläggs. Därmed är gångstråket som jag arbetar med, knutet till projektet med Paddeborg vattenpark.

1.2 Projekt Paddeborg vattenpark

Enköpings kommun har utvecklat ett starkt varumärke som en kommun med många parker och närhet till rekreation. De har under ett flertal år, satsat på utveckling av olika parker och rekreativmiljöer, för att skapa ett mer attraktivt Enköping.

Idén till att skapa Paddeborg vattenpark grundar sig i att kommunen vill rena vattnet i Enköpingsån. Kommunen har beslutat sig för att insatsen ska bli synlig för allmänheten, och valet blir att anlägga en ny våtmark. Parken ska inkludera lokalt omhändertagande av dagvatten (LOD), biologisk mångfald samt att ge rekreativkvaliteter för enköpingsborna. Den äldre vattenparken *Korsängen* är mycket uppskattad, och är en referens till projektet i Paddeborg.

I översiktsplanen finns avsikter att bebygga området runt Paddeborg vattenpark med bostäder, men i dagsläget är det svårt att avgöra om de framtida planerna kommer att bli verklighet. Det betyder att vattenparken kan bli ett eget rekreativ- och naturområde med omgivande jordbruksmark, eller utvecklas till att bli en stadspark.

Sofia Eskilsson, som är min handledare, är även utsedd till gestaltungsordnare och projektledare för projektet Paddeborg vattenpark. Hon ansvarar för att leda projektgruppens arbete, och att alla inblandade parter arbetar mot samma målbild. Kommunen har skapat ett underlag för projektet som kallas för Paddeborg vattenparks gestaltungsplan. Det är ett dokument som ska ligga till grund för hela projektets genomförandeperiod, samt även som en framtida skötselplan.

Gestaltungsplanen innehåller en bakgrundsbeskrivning, ett övergripande koncept, inspiration och idéer kring hur parken ska utvecklas och utformas. Den är tänkt att fungera som ett levande arbetsdokument som utvecklas i takt med projektet. Fokus i dokumentets gällande version är att samla den information som alla i projektet, just då, behöver känna till för att den långsiktiga målsättningen ska uppnås. Gestaltungsplanens övergripande koncept beskrivs i förslaget, under rubriken "Idé och koncept".

1.3 Mål och syfte

Syftet med arbetet är att skapa ett gestaltungsförslag för ett gångstråk mellan Enköpings stads yttre gräns och Paddeborg vattenpark, och det finns ett behov av att ta sig från stadens centrum och ut till entrén för Paddeborg vattenpark. Det nya gång-, park- och å-stråket främjar rörelsen till fots och upplevelsevärden i rörelse. Förslaget utgår ifrån områdets fysiska förutsättningar som inkluderar ett vidsträckt jordbrukslandskap som delas in i två olika delar av Enköpingsån. Kommunens planer och önskemål tillgodoses genom att förslaget är flexibelt inför kommande behov, samt att olika strategier utvecklas som ett verktyg för Enköpings kommun att hantera de framtida behoven.

Det grundläggande konceptet för Paddeborg vattenpark inkluderas i konceptet för gångstråket för att skapa en gemensam helhet. Förslagsdelen i examensarbetet inkluderas i den gestaltungsplan som finns för Paddeborg vattenpark, för att möjliggöra en större användning av mitt arbete. Kunskaperna som genereras av den här undersökningen kan appliceras på andra typer av gångstråk och/eller rörelsestråk, samt utvecklingsområden. Fördelen med att det är en konkret gestaltungsuppdrag som har en särskild lokalisering, är att det ger möjlighet till att undersöka teori i en praktisk tillämpning.

1.4 Avgränsning

Ämnesområde

Den teoretiska bakgrunden till gestaltungsförslaget koncentreras till ämnesområdena att gå i landskapet, föränderliga landskap, dynamiska vegetationsstrukturer samt åar och biologisk mångfald. Jag väljer att enbart fokusera på upplevelsevärden för människan i rörelse och till fots, samt anledningar för människan att gå. Jag väljer därmed att behandla projektområdet som ett rörelsestråk och inte som en plats att vara på. Litteraturen avspeglar flera olika perspektiv på varför människan går och vad hon upplever i rörelse.

Inom kategorin föränderliga landskap begränsas ämnet till olika strategier inom landskapsplanering. Det som undersöks är ett antal strukturer som är anpassningsbara inför kommande utveckling och framtida behov.

Dynamiska vegetationsstrukturer är också ett ämne inom föränderlighet, som enbart inkluderar hur dynamiska vegetationsstrukturer skapas och med vilka kvaliteter de bidrar med. Den vegetation som förslaget inkluderar baseras på dynamiska vegetationsstrukturer som utvecklas över tid.

Åars naturliga uppbyggnad beskrivs kortfattat för att ge en inblick i vilken flora och fauna som finns i anslutning till vattendrag, med fokus på de betingelser som Enköpingsån har.

Avgränsning gentemot projektet Paddeborg vattenpark och Enköpings kommun

Projektet Paddeborg vattenpark drivs av Enköpings kommun, och mitt examensarbete förhåller sig till utvecklingen som sker inom det projektet. Samtidigt är det här examensarbetet ett fristående arbete som genomförs inom en viss tidsram. Mitt arbete följer i första hand den arbetsplan som jag utvecklar för SLU, oavsett vad som sker med det faktiska projektet. Om projektet avstannar eller om Enköpings kommun utvecklar en egen utformning och genomförandeplan för området innan mitt arbete färdigställs, är det fortfarande möjligt för mig att fortsätta med mitt arbete.

I det här examensarbetet väljer jag att se SLU och mig själv som beställare och jag utgår ifrån att skapa ett så akademiskt riktigt arbete som möjligt, och att för min egen del undersöka ämnesområden och nya gestaltningssätt, som jag vill få mer kunskaper inom.

Geografiskt område

Det aktuella projektområdet återfinns i Enköping, som är en mindre stad i Uppland, Sverige. Gränserna för projektområdet löper längs med ån, från det befintliga gångstråket i Enköpings stad och ut till entrén för Paddeborg vattenpark.

Projektområdet är koncentrerat på den norra sidan av ån, eftersom både det befintliga gångstråket in till centrala Enköping och Paddeborg vattenpark är placerade på den norra sidan. Därmed är det naturligt att även gångstråket är det. Det finns en mindre gångbro inom projektområdet som gör det möjligt att komma över på den södra sidan av ån. Eftersom det finns en visuell kontakt mellan den norra och den södra sidan av ån, behöver även ytorna på södra sidan om ån tas med i bedömningen vid utformningen av norra sidans gångstråk. Den lilla byn inom projektområdet har redan tydligt definierade gränser och innehåll, och de är därför inte inkluderade i projektområdet.

1.5 Metod

Litteratur

De ämnesområden som behandlas inom det här examensarbetet är att gå igenom landskapet, upplevelsevärden i rörelse, föränderliga landskap, dynamiska vegetationsstrukturer samt åar och biologisk mångfald. Valet av dessa ämneskategorier är att de har en anknytning till projektområdets innehåll och/eller uppgift. Inom projektområdet återfinns Enköpingsån som präglar och påverkar platsen och därmed gestaltungsuppgiften. Området är ett jordbrukslandskap med mestadels naturlig vegetation, vilket är anledningen till att förslagets vegetation baseras på dynamiska vegetationsstrukturer, som också kan bidra med ytterligare kvaliteter. Att gå igenom landskapet och föränderliga landskap är kopplade till uppgiften som utförs. Enköpings kommun har i dagsläget en plan för att bebygga området med bostäder, men man vet inte när detta blir av. Det påverkar uppgiften genom att det inte är fastställt hur omgivningen ska utvecklas och därmed finns det anledning till att utveckla en struktur för området som kan vara anpassningsbar inför kommande behov. Uppgiften innebär att ett gångstråk ska utformas och valet blir att forma området med människans rörelse till fots som utgångspunkt. Att gå igenom landskapet beskrivs med teorier med olika infallsvinklar för att gestaltningen och alla områdets delar ska stödja en tydlig form som utvecklats utifrån människans rörelse till fots. Litteraturen tas fram med hjälp av sökning via databaser och från tidigare kurslitteratur.

Inom ämnesområdet att gå igenom landskapet presenteras olika infallsvinklar till människans rörelse. Det inkluderar klassiska teorier inom landskapsarkitektur med Jan Gehls bok *Livet mellem husene* och Kevin Lynchs bok *Image of the city*. Ett perspektiv på människans rörelse till fots är hur vi upplever vår omgivning och vilken erfarenhet vi får med oss av olika utrymmen och platser. Det är Yi-Fu Tuans bok *Space and Place* som ligger till grund för den infallsvinkeln. Vidare undersöks även staden som fenomen, upplevelser av att gå i landskapet och i urbana miljöer, hur man som människa orienterar sig, människans rytm, samt ett filosofiskt perspektiv med vad man som människa ofta anser vara meningsfullt i sin omgivning. Sökord som används för att hitta underlag inom människans rörelse är bland annat kroppslig upplevelse, att gå, fotgängare, stig/gång/gångväg, rytm, navigation och transport.

Inom ämnesområdet föränderliga landskap beskrivs teorier av James Corner, Rune C. Bach, Marcel Smets och Alex Wall inom landskapsplanering och landskapliga strukturer som är anpassningsbara inför förändring. En sökning genomförs inom landskap, urbanism och flexibla strukturer.

De dynamiska vegetationsstrukturerna beskrivs med utgångspunkt ifrån antologin *The dynamic landscape*, som inkluderar olika perspektiv till vegetation. Boken beskriver olika typer av vegetation, olika koncept som kan användas och hur olika vegetationsstrukturer kan bli socialt accepterade. Det här avsnittet innehåller också en artikel från Anders B Nielsen och Jens B Nielsen som behandlar hur flerskiktade vegetationsstrukturer kan formas till de önskvärda kvaliteterna som man vill uppnå.

Åar och biologisk mångfald beskrivs kortfattat med utgångspunkt ifrån boken *Åmansboken* som är skriven av Anna Hagerberg, Johan Krook och David Reuterskiöld. Inom åar och biologisk mångfald är *Åmansboken* en lättförståelig bok som ger en bakgrund till Enköpingsåns innehåll och uppbyggnad. Kompletterade litteratur kommer ifrån ett kapitel om våtmarker i boken *The dynamic landscape* och ifrån den virtuella floran.

Litteraturen formas till ett fristående teoretiskt kapitel som också är en bakgrund till det förslag som formas till gång-, park- och å-stråket. En litteraturstudie medför möjligheten till att grunda ett gestaltungsförslag på argument ifrån forskning. Den ger ytterligare en dimension av det förslag som utformas, där man kan urskilja en praktisk tillämpning av olika teorier. I förslagsdelen återges teorin i en tabell som visar vilka utgångspunkter förslaget grundar sig på. I varje del av förslaget återges sedan hur förslaget praktiskt tillämpar olika teorier.

Analyser

Analyserna som genomförs baseras på människans rörelse, olika målpunkter samt det omgivande landskapets innehåll och karaktär. Analyserna visas i plan och/eller i foton och de baseras på undersökning av kartor och platsbesök.

Människans rörelse till fots analyseras genom att de centrala huvudstråken och kopplingar till anslutande områden i Enköpings stad, visas i en plan. I rörelseanalysen visas också de centrala parkstråken och olika målpunkter längs med det centrala stråket från tågstationen, till centrum och vidare väster ut till stadens yttre gräns. Utanför den yttre gränsen visas det nya stråkets placering och hur det blir till en fortsättning av det centrala stråket.

Landskapets innehåll och karaktärer beskrivs i två olika analyskartor. En storskalig analys av det omgivande landskapets olika rum, siktlinjer, befintliga gångvägar och stigar, befintlig vegetation och speciella element såsom elkraftledningar visas i en plan tillsammans med beskrivande text. Den andra analyskartan är i mindre skala visar projektområdets vegetationstyper inklusive arter, samt speciella element såsom en träbro och en gammal trädgård.

Den sista analysen som presenteras grundar sig på en filmsekvens som visar en rörelseanalys av området om man går från projektområdets start till målpunkten som är Paddeborgs vattenpark. Eftersom en filmsekvens inte kan återges i pappersformat har ett antal foton med beskrivande text fått ersätta den filmade analysen. I plan visas var och i vilken riktning fotonerna är tagna. Fotosekvensen beskriver vad man ser och upplever på vägen när man som människa går längs med den tilltänkta gångvägen.

Samtliga analyser genomförs genom studier av kartor över området samt genom platsbesök. Analysen påbörjas med analyser av kartor över området, som bidrar till ett underlag till platsbesöket. Underlaget visar förmodade målpunkter, rörelsemönster, landskapets vegetation, bebyggelse och speciella element. Vid platsbesöket bearbetas analysen genom att bekräfta och/eller korrigera det underlag som tagits fram till platsbesöket.

Platser och områden dokumenteras via foto och film, som sedan beskrivs och återges i de slutliga analyserna. Det samlade materialet från underlag och platsbesök bearbetas och olika planer, foton och beskrivningar utformas för att återge platsens karaktär.

Analyserna är en introduktion till förslaget och är tillsammans med teorin en bakgrund till gestaltningen. Analyser ger en tydlig förståelse för platsens befintliga karaktär, förutsättningar och begränsningar. De bidrar till att olika beslut för utformningen kan fattas grundade på områdets förutsättningar. En analys av rörelsen och olika målpunkter genomförs eftersom områdets gestaltning till huvudsak baserar sig på människans rörelse och upplevelsevärden i rörelse. De befintliga strukturerna visar att det nya gång-, park- och å-stråket är en naturlig koppling till det befintliga rörelsemönstret och att det finns befintliga och nya målpunkter längs med det centrala stråket. Landskapsanalyserna och fotosekvensen visar och beskriver vilka element och upplevelser som är av betydelse att bevara och vilka problem som behöver lösas. Eftersom det här idag är ett jordbrukslandskap är det landskapet som har stor betydelse för platsens karaktär, och det återspeglas i analyserna som genomförts.

Gestaltning

Ett gestaltungsförslag tas fram som beskrivs med bilder, foton, planer och text. Förslagets koncept beskrivs och blir till en introduktion till den fysiska utformningen. De olika delarna av förslaget beskrivs i olika lager för att sedan visas i en gemensam illustrationsplan. Beskrivningar av hur teorierna appliceras och bildar olika komponenter i förslaget, återfinns i färgade textrutor för varje lager. Olika strategier för olika utvecklingssteg beskrivs och är ett underlag för Enköpings kommun att fatta beslut utefter. Förslaget avslutas med en fotosekvens som visar hur området kan se ut i framtiden. Gestaltungsförslaget består av ett flertal övergripande utformningsförslag, som senare går att konkretisera mer i detalj, i framtiden och vid behov. Det här examensarbetet inkluderar inte detaljerade lösningar och förslag, utan fokuserar på att skapa en genomtänkt helhet. Förslaget är tänkt att ge en stomme där det finns en möjlighet till fortsatt kreativ frihet.

Gestaltningen utformas utifrån den teoretiska bakgrunden och de analyser som genomförs. Det betyder att teorierna appliceras i en fysisk form och att analysernas problematisering av de rådande förutsättningarna bidrar till att olika delar bevaras eller ersätts. Både teorin och analyserna bidrar till att förslaget har en tydlig grund. Utformningen utvecklas genom skisser i plan och sektioner samt modellarbete. En vidare bearbetning genomförs efter att förslaget presenteras för Enköpings kommun.

Ett gestaltungsförslag till det här området innebär att man undersökt vilka förutsättningar platsen har och vilken form som tar till vara på olika kvaliteter samt löser olika problem. En utformning som grundar sig på väl genomförda undersökningar bidrar ofta till ett väl fungerande område med olika kvaliteter. På så vis ger den här gestaltningen ett förslag som förmodligen höjer områdets funktion och estetik. Utformningen utgår ifrån teori inom vissa ämnesområden, analyser av platsen samt utifrån kommunens planer och önskemål. Det bidrar till att de olika aspekterna tillsammans förhoppningsvis är mycket väl grundade och därmed bidrar till de eftersträlvade kvaliteterna.

TEORETISK BAKGRUND
2. TEORETISK BAKGRUND
TEORETISK BAKGRUND

2.1 Introduktion

Den teoretiska bakgrunden är indelad i fyra delar och ger ett perspektiv på hur det som människa är att gå igenom landskapet, föränderliga landskap, dynamiska vegetationsstrukturer samt år och biologisk mångfald.

Människans rörelse är den del som får störst fokus eftersom det är den främsta utgångspunkten i det här examensarbetet. Det är en fördjupning både inom klassiska teorier inom landskapsarkitektur men också inom sociala, kulturella och filosofiska perspektiv på människans rörelse.

Föränderliga landskap baseras på teorier inom landskapsplanering, som ger några olika förslag till hur man kan bygga landskapsarkitektur utifrån en osäker framtid.

Dynamiska vegetationsstrukturer är det medel som används för att skapa ett gångstråk som baseras på föränderlighet och upplevelser i rörelse.

Den sista delen om år och biologisk mångfald, ger en bakgrundsinformation om hur områden i anslutning till år är uppbyggda naturligt, eftersom det aktuella gångstråket löper längs med Enköpingsån.

2.2 Att gå igenom landskapet

Olika processer

Det är många olika saker som påverkar när, hur och varför människan går (Middleton, 2010). Det är en trafikform som kan grunda sig i att man ska utföra ett ärende, se på omgivningarna eller för att bara gå som är en process (Gehl, 2007, s. 125-138).

När vi går finns det flera olika faktorer som påverkar varandra. Människan är en landlevande art som därmed lever på marken och är omgiven av luft. Vi är utsatta för olika väderförhållanden som påverkar vår sinnesstämning och motivation. När vi vandrar mellan olika platser, på marken, i luften och med det rådande vädret, får vi med oss kunskaper om oss själva och om platsen som sådan. Via rörelsen skapar vi oss nya erfarenheter längs med vägen (Ingold, 2010). Det betyder att det finns ett samband mellan tanken, kroppen och den fysiska världen (Edensor, 2010; Lyons, 2004).

När vi går sker det också med en viss energi, över en viss tid, och det kräver utrymme (Edensor, 2010; Lyons, 2004; Middleton, 2010). Människan är i ett upplevelseflöde när hon går eftersom rörelsen skapar kroppsliga intryck av omgivningen, och som då genererar tankar (Edensor, 2010). Varierade platser, underlag och väderförhållanden påverkar den inre rytmen och våra sinnesupplevelser (Edensor, 2010; Lyons, 2004). Vi påverkar vår omgivning med vår närvaro och rörelsen av andra människor är ytterligare en aspekt av vad en plats är och hur den upplevs (Edensor, 2010).

Inom arkitektur särskiljer man oftast mellan en arkitektonisk form och människors och fotgängares användning vilket visar att det anses finnas en skillnad mellan rörelsen av folk och platsens uppehållande kvaliteter (Lyons, 2004). En stig visar på människans existens, och det är spår av andra människor, både i nutid och historiskt som kan ge en plats mening. Ofta talar man om platsens själ "genius loci" som är kopplad till en specifik plats, men inget liknade begrepp finns för en så kallad linjebaserad rymd som en stig innebär (Lyons, 2004). Att gå är en pågående process som producerar en plats som blir till en sorts utsträckt mobil känsla av plats (Edensor, 2010).

Samtidigt är det i modern tid vanligt att människan inte längre enbart lämnar spår efter sig i landskapet, utan också skapar helt nya landskap som enbart domineras av människan (Lyons, 2004).

Genom att förstå bakgrunden till hur vi människor upplever vår omgivning, kan man förstå hur man kan påverka och forma den på olika sätt. Den fördjupade beskrivningen kommer att delas upp under rubrikerna *Kroppen*, *Omgivningen* och *Kunskaper och minnen*, för att sedan leda fram till *Hur kan vi påverka vår omgivning?*.

Kroppen

Människans förutsättningar

Människans fysiska kropp skapar förutsättningar för vår upplevelse och de erfarenheter vi kan få av oss själva och av vår omgivning. Vår personliga rytm utgår ifrån den kroppsliga rytmen av andningen och hjärtats slag, som i sin tur skapar en rytm av tankar (Edensor, 2010).

Den fysiska prestationen påverkar våra upplevelser som vi får av att vara fysiskt aktiva i den miljö som vi befinner oss i (Lyons, 2004). Våra sinnen syn, hörsel, lukt, smak och känsel ger oss information i form av exempelvis visuella vyer, ljudmiljöer, avstånd och uppfattning om väderförhållanden via huden (Ingold, 2010; Tuan, 2005, s. 179-198).

Vår sinnesupplevelse blir till känslor och tankar, som i sin tur blir förknippade med en viss plats (Middleton, 2010). Om vi upplever att en plats är tillräckligt rymlig, ger det en känsla av frihet och rörelsefrihet (Tuan, 2005, s. 179-198).

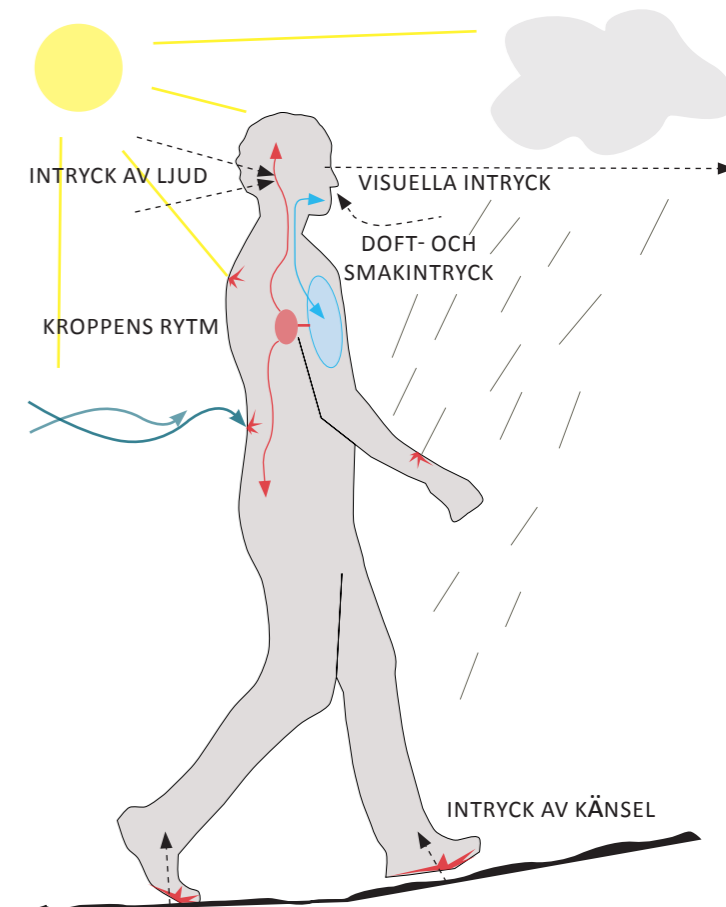
Olika personligheter

Alla människor har en personlig rytm, som bildar en självdefinierad koreografi som innehåller samband mellan rörelse och avbrott. Den bidrar till ytterligare en dimension till det omgivande landskapet och till den existerande arkitekturen (Edensor, 2010). När man går tillsammans med en annan person upptäcker man snabbt om man har samma rytm. Om så inte är fallet kan det kännas obekvämt att gå tillsammans (Edensor, 2010).

Precis som att vårt sätt att uttrycka oss språkligt är högst personligt, är så också vårt sätt att gå. Vi skapar oss en egen stil med hjälp av svängar och vägval, och vi har vårt eget sätt att använda saker på, att vara på och att agera på. Att gå kan också jämföras med att skriva en text, man skapar en berättelse med sitt sätt att gå emellan olika platser (Certeau, 1984, s. 91-110).

Att gå över mjuk mark såsom sand, snö och gräsmatta skapar avläsbara avtryck på marken (Ingold, 2010). Enskilda fotavtryck kan suddas ut av vind och regn, samtidigt som många samlade avtryck ger en synbar stig där enskilda avtryck inte går att avläsa. En stig som skapats kollektivt är sällan rak eftersom man som människa går i en ungefärlig riktning (Ingold, 2010).

Det finns också olika stilar på gångarter vilka i hög grad påverkas av kulturella värderingar (Edensor, 2010). Den regelbundna och rakryggade gångmarschen anses ofta vara högtidlig och artig, samtidigt som den nedböjda långsamma gångarten kan anses vara misstänksam. Det finns flera olika sorters mänskligt definierade gångarter såsom att promenera, vandra, flanera, marschera och hiking (Edensor, 2010).

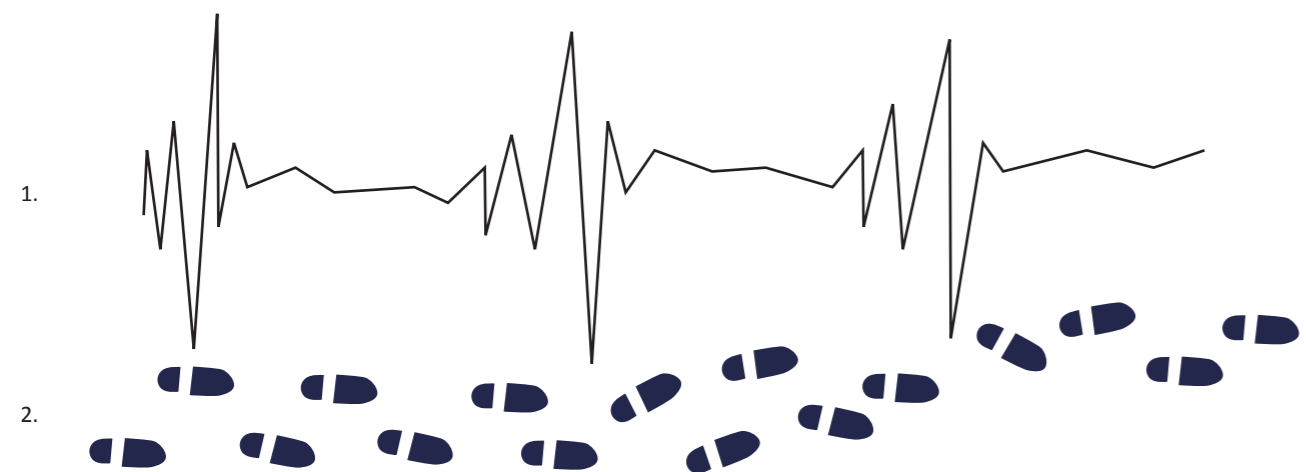

13. En bild av vilka faktorer som inverkar på kroppen.

Den vardagliga och vanemässiga färden till fots kan vara en automatisk, mekanisk, nästintill ofrivillig gångart som krävs för att utföra de rutinmässiga dagliga sysslorna (Middleton, 2010).

Tim Ingold (2010) beskriver två olika sätt att färdas på, som är förknippat med den personlighet man har. Det ena är en upptäcksresande som söker efter nya vägar både fysiskt och mentalt, och det är mötet med olika ting längs med vägen som gör den intressant och där slutmålet har mindre betydelse. Det andra färdssättet är en transport mellan olika platser, och för transportören är det målpunkterna som är intressanta och som ligger till grund till förflyttningen. Ingold (2010) menar att transportören vill att vägen mellan målpunkterna ska passera så snabbt och smidigt som möjligt, och det medför att man inte på samma sätt upplever resan som en kvalitet. Det här sättet av förflyttning är strategisk och uträknad i förväg till skillnad från den upptäcksresande som väljer sin väg under tidens gång (Ingold, 2010).

Beroende på vilken personlighet man har påverkar det också vilka vägval man gör. Transportören väljer den mest lättframkomliga vägen som oftast är hårdgjord och rak, medan den upptäcksresande väljer en vindlande väg som ofta möter naturen på båda sidorna. (Ingold, 2010).

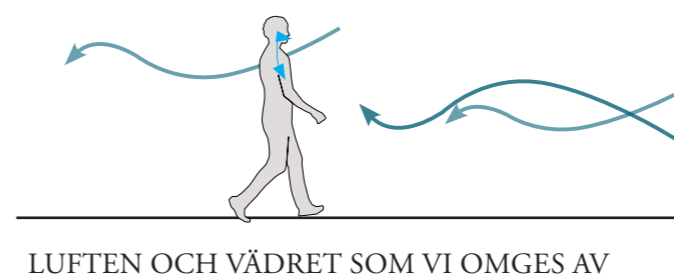
3. Det var en gång en gubbe som bodde i ett litet litet hus i skogens kant. Han gick varje morgon.....

14. Bilden illustrerar att den inre rytmen (1), vårt sätt att gå på (2) och vårt sätt att skriva på (3) är personlig. Den inre rytmen är personlig och påverkas bland annat av vår hjärtrytm. Vårt sätt att gå på är också personlig och kan jämföras med att skriva en berättelse. Spåren som vi lämnar efter oss blir till en högst personlig berättelse som vi själva skapat.

Omgivningen Det fysiska landskapet

Fotgängaren gör entré och tar för sig av den plats som ger rumslig möjlighet till att gå (Certeau, 1984, s. 91-110). Marken som vi lever på ger oss möjligheter till att utöva våra färdigheter, och det är över jordens yta som vi kan stå, gå och springa. Jordens yta är en solid grund som följer konturerna av berg och dalar. Växterna lever i marken och i luften. När nya städer och hårdgjorda ytor anläggs anses de ytorna vara den ultimata markytan att leva på som människa, samtidigt som de egentligen är placerade ovanpå jordens yta (Ingold, 2010). Olika underlag påverkar vår inre rytm (Edensor, 2010).

När vi rör oss längs med en stig, går vi i och igenom den luft som omger oss. Vi påverkar luften genom att trycka den åt sidan och skapar luftvirvlar och rörelser när vi passerar. Vi interagerar med luften genom att andas den och väderförhållandet påverkar våra kroppar som i sin tur svarar med ett särskilt humör och sinnestillstånd (Ingold, 2010).

Landskapet är variationsrikt och rytmiskt med månen, vindar, årstider, liv och död, jordbrukscykler, klimat och väder, och de livscyklerna som olika djur och växter har (Edensor, 2010). Olika typer av linjer som man kan följa i landskapet är psykologiskt viktiga som ytor för omvandling, förändring och mening. Eftersom människa och landskap är två skilda ting finns en distans mellan oss och det omgivande landskapet. Landskapet blir till ett objekt som vi betraktar på avstånd, vilket kan generera kontemplation och på det sättet medföra att det blir till en själslig upplevelse (Lyons, 2004).

Gångvägar är en linje att följa och en väg som går mellan en startpunkt och leder till en målpunkt. Läsbarhet, lätt att orientera sig samt tydliga riktningar och målpunkter, innebär att man som människa vet var man är och vart man är på väg. Det ger också en känsla av framsteg längs med vägen, att man hittar rätt väg till målet, och att man lättare kan bedöma avståndet mellan olika platser (Lynch, 1960, s. 95-99).

TYDLIGA KARAKTÄRER FÖR OLIKA VÄGAR

Ett stråk med tydlig karaktär blir identitetsskapande och bidrar till att man lättare kan skapa sig en bild av en stads helhet. Om flera gångvägar i en stad har liknande karaktär, är det svårt att bilda sig en uppfattning av stadens helhet (Lynch, 1960, s. 95-99). Om start- och målpunkterna är välkända får stråket en tydligt sammanhang, och det omvända kan i sin tur skapa förvirring och besvikelse. Det betyder också att stråket behöver ha en kontinuitet mellan målpunkterna för att man ska förstå att man hela tiden följer samma väg mot samma mål (Lynch, 1960, s. 95-99). Det gör i sin tur att olika delar av staden knyts samman mentalt (Lynch, 1960, s. 95-99) och att fotgängares rörelser skapar relationer mellan olika platser i staden (Certeau, 1984, s. 91-110). När gångsträckan innehåller en serie av distinkta upplevelser, blir resan i sig meningsfull och bidrar till en erfarenhet kopplad till stråket. Gångstigar skapar en tidsserie med en sekvens av aktiviteter längs med vägen, och det är ofta landmärken och noder som ger identitet till varje delsträcka (Lynch, 1960, s. 95-99).

En annan dimension av landskapet är andra människor, och sociala mötesplatser kan skapa olika målpunkter i staden. Det kan exempelvis vara affärer, caféer, parker och andra platser att umgås på (Edensor, 2010).

Den kollektiva rörelsen

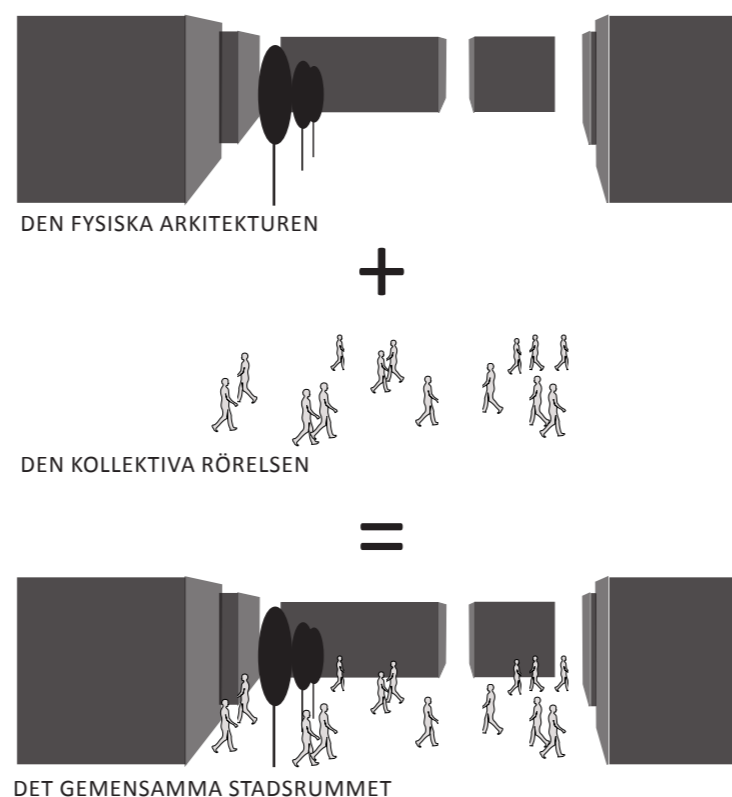
Kroppen tillför en rytm till landskapet både visuellt, med dofter och med ljud. Kroppen blir på så sätt en del av omgivningen som i sin förlängning påverkar den egna kroppen, andra människor, tid och rum samt plats (Edensor, 2010).

Den gående rytmen är ett konstant flöde som innehåller flera olika individuella rörelser av olika människor med olika målpunkter och med olika syften till rörelsen (Edensor, 2010). Det skapar en slags mobil organisering i miljön och bildar en sekvens av sociala dialoger. De gående i en stad är de som även bygger upp staden rumsligt tillsammans med arkitekturen (Certeau, 1984, s. 91-110).

Staden som fenomen innebär att man påverkar och till viss mån styr människor på ett sätt som kan upplevas som kontrollerande (Certeau, 1984, s. 91-110). Flödet av människor styrs av exempelvis tågtider, butikens öppettider, lunchtider, trafikflöden, årstid och väder (Edensor, 2010) som sammantaget blir till en rutt genom staden (Certeau, 1984, s. 91-110). Rörelsen av fotgängare i staden som följer olika stigar och vägar har också efterföljare. En stads invånare gör ett val när de väljer väg utifrån var det går att ta sig fram, vilka genvägar som finns och var andra människor brukar gå. Fotgängare kan bekräfta, ana, testa, bryta mot och respektera de olika banorna som finns och som bildas av folkströmmar (Certeau, 1984, s. 91-110). De här skiftningarna i flöde ger ett identifierbart mönster på olika platser och på olika tider. Dessa medför att folk uppmuntras till att följa vissa procedurer, vid vissa tider och platser (Edensor, 2010).

Platser kan kännas igen och kännas som hemma genom den rörelsemässiga och sociala förutsägbara atmosfären som platsen erbjuder under liknande förutsättningar (Edensor, 2010). Folkmassornas rörelse kan också bidra till att vissa stadsdelar eller platser tappar sin betydelse eller att vissa blir överdrivet uppförstorade i sin betydelse (Certeau, 1984, s. 91-110). Det mobila rörelsemönstret kan förvränga, splittra och avleda stadsbilden från dess fasta struktur (Certeau, 1984, s. 91-110).

Fotgängare förändrar scenen, men deras rörelse kan inte fixeras vid en viss plats med bilder. Rörelse kan inte fångas på bild, och det går inte att översätta meningen av rörelsen via en text (Certeau, 1984, s. 91-110). Man kan analysera rörelsen som linjer på en karta, och visa var folk går, samtidigt är det en rörelse som redan passerat förbi och inte den rörelse som sker för tillfället. Rörelsen av människor kan därmed inte reduceras enbart till deras geografiska spår (Certeau, 1984, s. 91-110). Staden kan upplevas som tom när det finns en avsaknad av offentliga platser som är öppna för minnen och berättelser, och då kan man uppleva att det inte finns några andra platser än det egna hemmet som är utpräglad, originell eller mänskligt (Certeau, 1984, s. 91-110). Om ingenting är signerat av något eller någon, blir det till ett ingenmansland eller till ett allemansland, där det inte finns något speciellt att tro på, och då tappar sin betydelse. Platser som är präglade av personer finns oftast i anslutning till hemkvarteren, familjerna eller individerna. Stadens berättelse påverkas också av media, och deras rykten och berättelser (Certeau, 1984, s. 91-110).

15. Bilden visar den fysiska arkitekturen, den kollektiva rörelsen och det gemensamma stadsrummet som skapas av de två delarna.

Kunskaper och minnen

Relationen mellan människans erfarenheter, att gå och upplevelsen av väder och luft ger information om hur det är att gå i landskapet och längs med gångstråk (Ingold, 2010).

Hastigheten, gångarten, och periodiciteten av de vanemässiga resorna skapar en utsträckt, linjär förståelse för platser skapade i form av en gångstig eller trottoar (Edensor, 2010).

Kunskapen och erfarenheten man får på vägen och i rörelse är olika beroende på om du är en transportör eller en upptäcksresande (Ingold, 2010). Transportören registrerar bilder och information vid ett antal punkter längs med vägen och bildar sig på så vis en mental karta av omgivningen. Han färdas rakt över markytan för att nå sitt mål. Upptäcksresanden i sin tur rör sig genom världen och deras erfarenheter växer längs med vägen med de sinnesupplevelser som möter dem (Ingold, 2010). Rörelsen i sig är erfarenheten som växer med ålder och tid, och kunskapsbanken baseras på hur väl du kan ta in, beskriva och återge en erfarenhet från världen (Ingold, 2010).

Att gå är inte produkten av att ha en fotgängares kropp, utan är i sig ett sätt att tänka och kunna, vilket medför att det är lika mycket en "rörelse" med hjärtat och medvetandet såsom det är med fötterna (Ingold, 2010). Tanken är inte en beskrivning av rörelsen utan tanken som sådan är i sig en rörelsebeskrivning som relaterar till och som karaktäriseras av rörelse (Ingold, 2010).

Sättet att gå på genererar ett sätt att tänka på, vilket försätter en i ett upplevelseflöde samtidigt som man bibehåller ett flöde av tankar. Kroppen interagerar med sin omgivning vilket ger en upplevelse och erfarenhet av utrymmet (Edensor, 2010). De minnen som består grundar sig på den sammanlagda upplevelsen av både utrymme, visuella intryck, doftintryck, ljudintryck och rörelsen samt rytmen på platsen (Edensor, 2010).

Minnen är det som binder oss till en plats, det är personligt och inte synligt eller betydelsefullt för någon annan, men det är det som ger en plats eller ett hemkvarter dess karaktär (Certeau, 1984, s. 91-110). Att gå i en stad innebär att förstå den och att läsa dess arkitektur och dess invånare. Det innebär möten med främlingar som i sin tur är viktigt för ett integrerat och demokratiskt samhälle (Middleton, 2010).

När vi är på en ny plats trevar vi oss fram. Efter några gånger vet vi riktningar och får mer självförtroende, och efter ytterligare en tid och besök hittar man fler och fler landmärken som ger indikation om rätt väg och därmed ger tillfredsställelse. När man är väl bekant med området har det blivit till en plats, och man vet ungefär vad man ska och kan göra på varje delsträcka av området (Tuan, 2005, s. 179-198).

Hur stor kännedom man har om en plats, påverkar vilka faktorer som upplevs som viktigast där. Vid liten kännedom är topografin, större regioner, generella karaktärsdrag och de större sammanlänkningarna viktiga (Lynch, 1960, s. 95-99). Gångvägar och mindre landmärken får större betydelse desto mer man känner till staden. Rörelsen längs med dessa linjer är så pass viktiga att helhetsstrukturen kan följa dem. Om en person ska förstå flera gångstråk samtidigt krävs en enkelhet i mönstret och i nivåskillnader, och särskild hänsyn bör tas till korsningar (Lynch, 1960, s. 95-99).

Överallt i vår omgivning växer kunskap som vi kan ta till vara på genom att vara aktivt medvetna i stunden. Hur vi rör oss på marken, i luften och genom världen är kärnan av de kunskaper och erfarenheter vi kan absorbera ur den (Ingold, 2010).

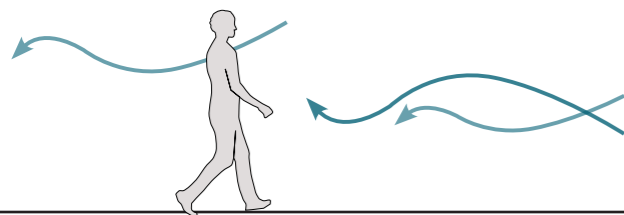
Hur kan vi påverka vår omgivning?

MARKENS MATERIAL OCH LUTNING

Den fysiska väglängden står i relation till den upplevda väglängden. Att gå är fysiskt krävande och dagligdags är det rimligt med en sträcka på 400-500 meter. Det är ett samspel mellan vägens längd och kvalitet i form av beskydd och stimulans. Den fysiska sträckan går inte att påverka i lika stor utsträckning som den upplevda sträckan, men människan väljer i första hand den kortaste vägen framför den mer bekväma, trots att det kan innebära att man tar en säkerhetsrisk genom att exempelvis gå över en väg (Gehl, 2007, s. 125-138).

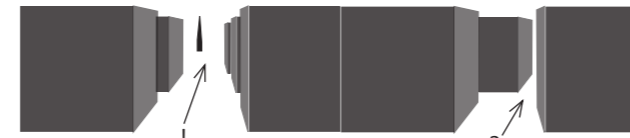
Markens lutning och material kan man påverka när man skapar en ny gångväg. Både lutningen och underlaget kan ge variation och fler upplevelser eller en mer bekväm och enklare resa (Gehl, 2007, s. 125-138). Släta material och liten lutning gör det enkelt att ta sig fram, medan material med mer struktur och en varierad lutning gör den mer upplevelserik och kan därigenom skapa starka minnen (Gehl, 2007, s. 125-138). Stora höjdskillnader, trappor och ramper utgör en större ansträngning och blir till ett problem som stör rytmen. Ramper upplevs enklare än trappor, och det är enklare att påbörja en höjdskillnad nedåt till skillnad från uppåt (Gehl, 2007, s. 125-138).

VÄDERSKYDD ELLER MÖTA VÄDRET

Den omgivande luften och det rådande vädret kan vi inte påverka, men längs med ett gångstråk kan man på olika sätt skapa väderskydd eller låta det vara öppet för att man ska uppleva vädret. Det mest bekväma är att skapa vindskydd, och rumsligheter med skyddade platser och som erbjuder skugga (Gehl, 2007, s. 125-138). Samtidigt är det en del av upplevelsen att möta det vädret som råder (Ingold, 2010).

Teoretisk bakgrund

ORIENTERING VIA RIKTNING, LANDMÄRKEN, START- OCH MÅLPUNKTER

Ofta kan en person i en ny miljö hitta sin väg via informationsskyltar eller genom att fråga personer som är mer bekanta med området. Man kan också vägledas av omgivningens karaktär och om den har välkända landmärken.

Människor har lättare för att lära sig en viss följd av landmärken än dess exakta placering (Bidwell & Lueg, 2004). Vissa människor har lättare att hitta via en beskrivning av rutten, medan andra har lättare för att följa en karta. Vid korsningar behövs tydliga landmärken för att man ska förstå vart man ska gå (Bidwell & Lueg, 2004). När man anlägger nya gångstigar kan integrerade skulpturer bli till landmärken, ge upphov till fantasier och drömmar och kan via dess symbolik skapa mening åt stråket (Lyons, 2004).

Den visuella exponeringen av omgivande stads- och/eller landskapselement, samt en vacker vy mot andra stadsdelar eller områden, förtydligar orienteringen (Lynch, 1960, s. 95-99). Kopplingen till omgivningen ger en positiv upplevelse som därmed kan tränga undan andra mer negativa intryck i omgivningen. Om man har en allt för stark separation av gångvägen i förhållande till omgivande element, är det svårt att veta åt vilket håll vägen leder. Samma sorts upplevelse uppstår vid motorvägar där man måste förlita sig på skyltarnas vägvisande effekt (Lynch, 1960, s. 95-99).

Det är bra att avspegla slutmålet för att veta vart man är på väg, och vägens riktning kan förtydligas med vägvisande gradienter som intensifieras i den riktningen som något speciellt finns att besöka (Lynch, 1960, s. 95-99). Gradienten kan bestå av förtätning av exempelvis topografisk höjdskillnad eller ålder på bebyggelse. Vägar som vindlar något, men som håller samma kurs, samt gör tydliga 90 graders svängar, gör orienteringen lättare (Lynch, 1960, s. 95-99). Många svängar kan i annat fall skapa viss förvirring över riktningen. Om stråkets riktning refererar till ett större system blir det tydligt åt vilket håll man går åt (Lynch, 1960, s. 95-99).

TYDLIGA KARAKTÄRER VIA AVSPEGLING, INDELNING, UPPELVELSER OCH LANDMÄRKEN

Gångvägens attraktionsvärde är dels de aktiviteter som finns längs med vägen, samt det slutmål som den leder till (Lynch, 1960, s. 95-99). Genom att placera vägmarkörer längs med vägen, och att markera startpunkt och målpunkt tydliggör man gångstråkets linjära rymd (Lyons, 2004). Vanliga vägmarkörer som använts av människan under lång tid är högar med stenar och milstenar, men andra objekt kan fylla samma funktion och kommunicera ett budskap (Lyons, 2004). Korsningar stör rytmen men är samtidigt ett delmål på en viss etapp av sträckningen. Om man ser vart vägen går och man kan skymta målet, förhöjer det värdet på stråket (Lynch, 1960, s. 95-99).

Upplevelsevärden skapas med krökta eller brutna gångar så att rummet stängs, att dela upp sträckan i etapper, och att ha bra yttre betingelser (Gehl, 2007, s. 125-138). Gåssystem som har en blandning mellan gårum och platsbildningar, gör att man tänker mindre på det faktiska avståndet. Med gårum menas områden som är tänkta att röra sig längs med, det kan exempelvis vara en gata, gångväg eller stig (Gehl, 2007, s. 125-138). Att se gångstigar som länkar in i en större kedja, vilka också kan innefatta mer omslutna platsbildningar, kan främja en spirituell erfarenhet (Lyons, 2004).

Rörelse och paus bildar en viss följd av olika områden och platser, och ge ett flyt och en regelbunden rytm till gångstråket. Områden som erbjuder utrymme, tillåter rörelse, samt ger en frihet och öppenhet, är också mer oregrerade och på det viset mer hotande. Utrymme för rörelse definieras av platser som erbjuder skydd och stabilitet, samt ger möjlighet till paus (Tuan, 2005, s. 179-198). Rytmen mellan rörelse och paus kan också konstrueras med en melodiös utgångspunkt och då organiseras objekt och rumsligheter utmed vägen enligt den melodiösa linjen som ska upplevas över en viss tid (Lynch, 1960, s. 95-99).

Man kan skapa metaforiska gångstigar på två olika sätt. Det ena sättet baseras på att det finns en självklar tydlighet i berättelsen som platsen ska återge, det andra sättet är att uppmuntra besökare att upptäcka och undersöka på egen hand en egen uppfattning och upplevelse via rörelsen (Lyons, 2004). Båda sätten ger ett intresse för att via sina kroppsliga sinnen sammanfläta den landskapliga strukturen och platsens berättelse (Lyons, 2004).

Proportionerna mellan att rummet är rimligt stort, klimatskyddat och upplevelserikt, ska stå i förhållande till bredden på gångvägen som ska vara framkomlig. Det är mer bekvämt att färdas längs med kanten till stora rum och då upplever man hela rummet och kan uppfatta detaljer i exempelvis fasader eller vegetation, och det bidrar till både fler upplevelser samt beskydd (Gehl, 2007, s. 125-138).

Större huvudstråk bör ha en enskild kvalitet och innehålla flera funktioner och upplevelser (Lynch, 1960, s. 95-99). Sammanhållningen av ett stråk kan skapas med en repetition av exempelvis byggnadstyp, fasadkaraktärer, textur på mark och fasader, belysningsmönster, ljud, dofter, typiska detaljer, typ av plantering eller kopplingar till stadens identitet. Tydliga hierarkier kan skapas av gatubredd men också av folkströmmar (Lynch, 1960, s. 95-99).

PLATSER FÖR SOCIALA MÖTEN

Toleransnivån är olika för olika människor, folkgrupper och situationer. Generellt sett vill barn och äldre ha mer generösa rörelseytor än vuxna, samtidigt som tonåringar klarar av trånga ytor bäst (Gehl, 2007, s. 125-138).

2.3 Föränderliga landskap

Det finns ett flertal olika sätt att se på föränderliga landskap och en del metoder att använda sig av för att ge ett landskap sin form, struktur och innehåll. Här nedan kommer några av dem att presenteras.

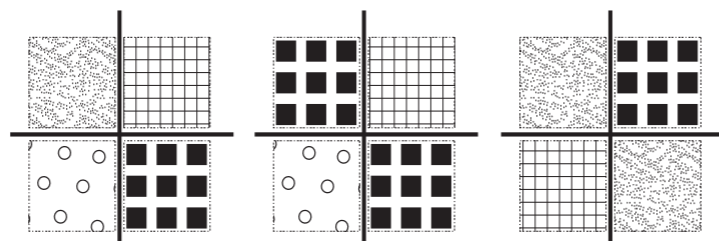
På senare tid har städerna blivit allt större, med flera utspridda och överlappande förorter. Tidigare fanns det en tydlig gräns mellan stad och land, men när de nya nätverken av stadsdelar sprider ut sig, uppstår en blandning mellan dem (Wall, 1999). I och med att städerna under 2000-talet växer sig allt större och i allt snabbare takt, innebär det en ständigt pågående utveckling. Det kräver mer av oss som är yrkesverksamma inom områden som rör stadens form, struktur och teknik (Corner, 2006).

Den process av urbanisering som sker idag är enligt Alex Wall (1999) att mycket extensiva områden får en plats i staden, att de gamla stadskärnorna ofta turistifieras, att rörligheten och rörelseflödet ökar, och att man ser städer ur ett mer dynamiskt perspektiv framför det formella.

Det dynamiska perspektivet innebär att man har en helhetstanke som inkluderar de pågående krafterna som påverkar förändringen av en stad. Om man tar hänsyn till, och har en förståelse för de krafterna som råder på platsen, kan man via dem starta olika processer i förväg (Corner, 2006). Dessa kan förhöja områdets status och generera att flera processer och förändringar sker. För att göra det behöver man fokusera mer på processen än på en slutgiltig design, samt att förstå att landskapet består av ett nätverk mellan olika system och strukturer. Dessa går att utveckla var del för sig eller tillsammans (Corner, 2006).

Enligt James Corner (2006) är det fyra faktorer som styr om man ska lyckas med en processbaserad design och de är att se landskapet som en process över tid, att lägga stor tyngdvikt vid de horisontella markytorna, att hålla fast vid en konsekvent arbetsmetod och att prioritera upplevelsen av landskapet.

Processen är viktigare än den rumsliga formen (Corner, 2006) och ramverket ska stödja en flexibel utveckling för framtida behov (Wall, 1999). Markytan är där vi som människor lever, samlas, aktiverar och organiserar oss (Corner, 2006), och en integrerad infrastruktur bidrar till att nya nätverk och relationer skapas (Wall, 1999).

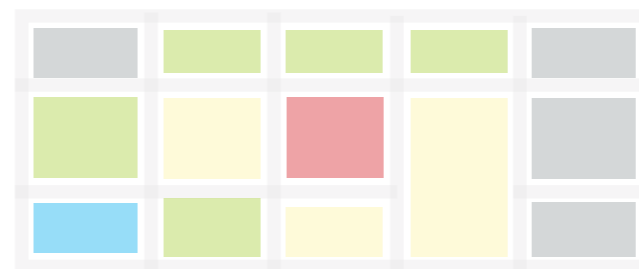
16. Bilden visar ett tydligt ramverk (korset) som kan stödja ett flexibelt innehåll (de fyra rutorna).

De strategier som kan tillämpas på markytan är avgränsning, infrastruktur och anpassning (Bach, 2008). Avgränsning syftar till att dela in ytan i olika områden, och infrastruktur till att skapa kopplingar mellan olika områden (Bach, 2008). Anpassning är en tredje dimension som innebär ett mer dynamiskt förhållningssätt där en utveckling över tid kan få rum (Bach, 2008).

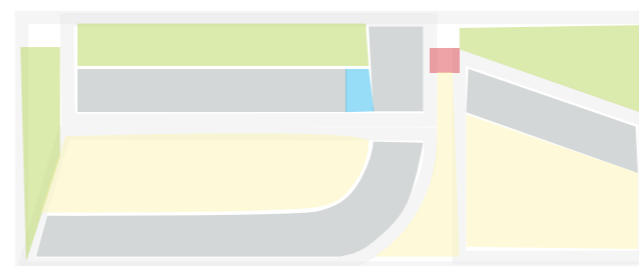
Strukturer som är processbaserade innehåller flera lager som kan plockas bort och läggas till (Wall, 1999). Den behöver innehålla större ytor som kan omvandlas till flera olika ändamål såsom bebyggelse, park eller aktivitetsytor, och som både kan vara av temporärt eller mer varaktigt slag (Wall, 1999). Genom att utgå ifrån platsens nuvarande tillstånd med dess habitat, historiska fragment, existerande infrastruktur och med det nya tillägget, kan man skapa en varaktig struktur som kan möta framtida utveckling (Wall, 1999).

En grundplan som förhåller sig flytande gentemot framtida behov, påverkas också konstant av de uppkommande behoven, samtidigt som tanken är att varje ny idé leder till en ny möjlighet (Bach, 2008). Komplikationer som kan uppstå med en dynamisk och strategibaserad plan är dock att ramverket blir för vagt, och inkluderar allt för många okända parametrar (Bach, 2008).

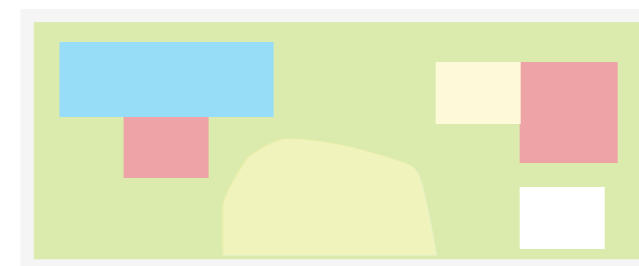
En annan konsekvens är att de ytorna som ska kunna vara anpassningsbara inför kommande behov, formas och beslutas tidigt och omöjliggör därmed fortsatt flexibilitet (Bach, 2008). Därmed är de här strategierna mest tillämpningsbara på en mycket stor yta eller i exempelvis en parkyta som inte i samma utsträckning blir till en fast struktur (Bach, 2008).

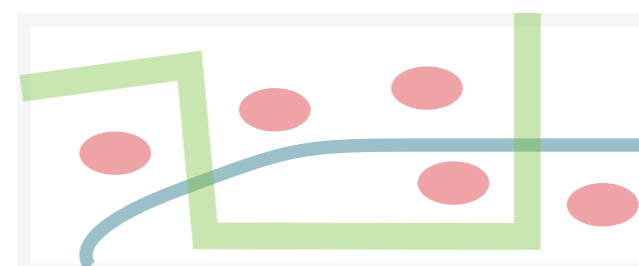
17. Bilden visar en rutnätsstruktur där rutorna kan utvecklas efter olika behov. Rutnätsstrukturen kan brytas upp vilket betyder att alla rutor inte behöver vara lika stora.

18. Bilden visar en stomstruktur ifrån ett jordbrukslandskap, där de olika utvecklingsområdena följer den landskapliga formen.

19. Bilden visar en struktur med gläntor i en enad bakgrund som exempelvis kan vara en skog. Formerna på gläntorna kan variera, och den här strukturen kan exempelvis kombineras med rutnätsstrukturen.

20. Bilden visar en struktur som är ett montage av tre olika lager, en blå linje, en grön linje och fem röda ovaler. Tillsammans bildar de en helhet.

Marcel Smets (2002) föreslår ett antal sätt att via strukturen bemöta en osäker framtid på. De olika rumsliga koncepten kallar han för grid (rutnät), casco (stomme), clearing (gläntor) och montage (montage).

Rutnätsstrukturen kan fyllas med olika innehåll i de olika ytorna och det är en struktur som människan skapar och som placeras ovanpå landskapet (Smets, 2002). Tanken är att rutnätet kan avbrytas men att det fortfarande ska ge en tydlig organisation av helheten (se bild 36) (Smets, 2002).

Stomstrukturen utgår till skillnad från rutnätsstrukturen ifrån landskapets former och baserar på platsens geologiska och hydrologiska förhållanden (Smets, 2002). Det är en naturlig struktur för platsen men det kräver mer av den som skapar strukturen eftersom man behöver ha goda kunskaper i områdets geologi och vegetation samt poetisk förmåga för att sedan översätta landskapet och konkretisera det i en fysisk form (se bild 37) (Smets, 2002).

En enad bakgrund som är möjlig att öppna upp gläntor i ger möjligheten till att förändra innehållet (Smets, 2002). Den enade bakgrunden består ofta av en enad vegetation och gläntorna är de som skapar det nya landskapet och strukturen (se bild 38) (Smets, 2002).

Den sistnämnda strukturen som kallas för montage fungerar som ett collage mellan olika strukturer i olika lager (Smets, 2002). De olika formerna och elementen integrerar, och blir en del av andra former och element ifrån ett annat lager (Smets, 2002). Strukturen blir på så vis konstant i utveckling eftersom olika fragment kan förändras, samtidigt som alla fragment sammantaget bildar en enhetlig struktur (se bild 39) (Smets, 2002).

2.4 Dynamiska vegetationsstrukturer

Det finns olika benämningar på planteringar som är mer eller mindre inspirerade av naturen, exempelvis naturlika planteringar, ekologiska planteringar och biotopplanteringar (Kingsbury, 2008). Det som skiljer naturlika planteringar ifrån ekologiska är att den förra inriktar sig mest på utseendet medan den senare riktar sig mot funktionen (Dunett, Kircher & Kingsbury, 2008).

Det som vi människor anser vara natur och naturligt, skiljer sig beroende på i vilken omgivning man är uppväxt i, där det mest välbekanta ofta är det som anses vara naturligt (Hitchmough & Dunnett, 2008). Den ekologiska inställningen står i kontrast till den traditionella utformningen av grönområden, eftersom den baserar sig på naturlig förekommande processer såsom succession, mer än fast form och design (Hitchmough & Dunnett, 2008). Det är delvis en följd av minskade ekonomiska resurser för skötsel, där de naturlika och successionsbaserade planteringarna kan bistå med en mer extensiv skötsel. För att allmänheten ska förstå och uppskatta de naturinspirerade områdena behöver det ske med tydliga designramar (Hitchmough & Dunnett, 2008).

Den naturinspirerade trädgårdskonsten började som en avbildning och inspiration av naturen, där olika länder delvis har haft olika syn på vilka växtslag som ska inkluderas, och på vilket sätt planteringar ska skapas (Woudstra, 2008). De två vanligaste utgångspunkterna vid skapandet av naturlika grönområden är antingen utifrån den geografiska placeringen och vad som återfinns lokalt på platsen, eller utifrån fysiognomik vilket innebär att man skapar naturliga karaktärer med hjälp av växter som har sitt ursprung ifrån liknande växtförhållanden (Woudstra, 2008).

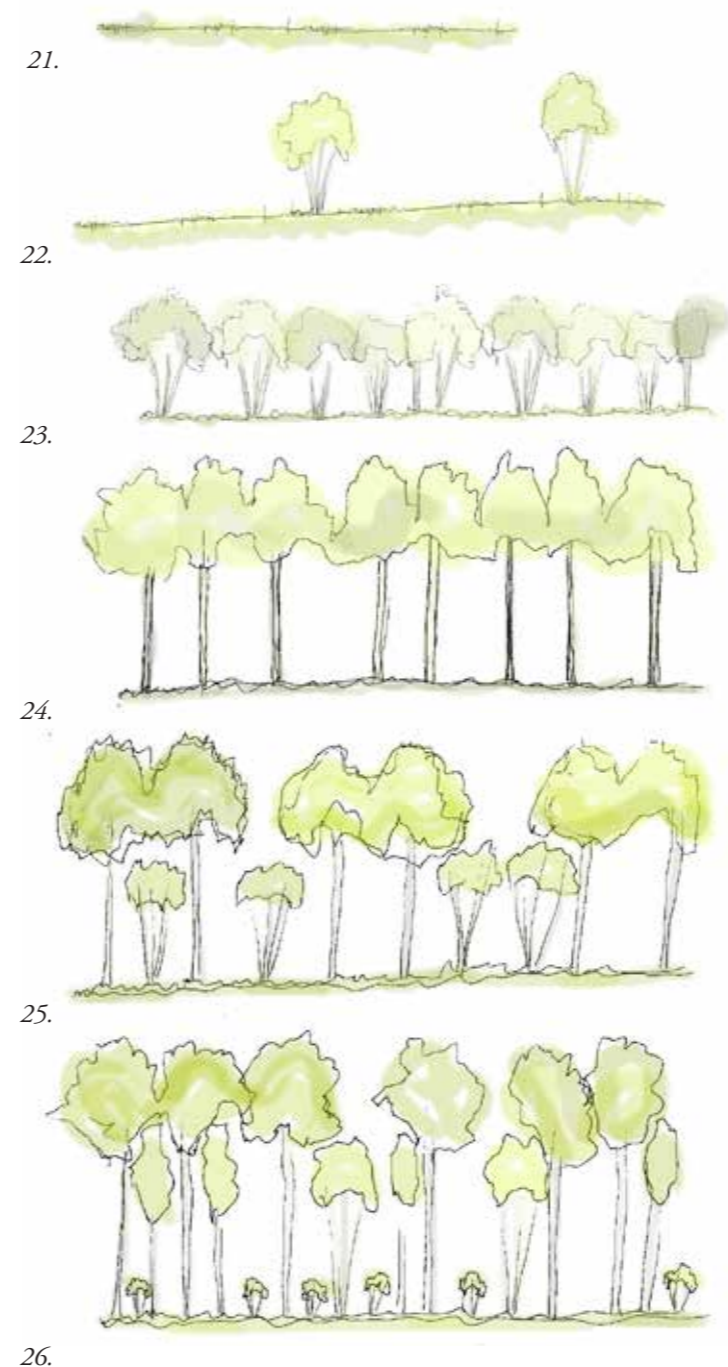
En design som baseras på naturens biotoper behöver inte vara en exakt kopia av den, man kan fortfarande välja att skapa en mänsklig abstraktion och stil av den biotopen man eftersträvar (Morrison, 2008).

Noel Kingsbury (2008) delar in olika typer av planteringar i sex olika kategorier och de är formell plantering, massplantering, informella planteringar, stylad natur, biotopplantering eller habitatrestaurering.

Den formella stilen är traditionell, konstnärlig, geometrisk och inkluderar ofta klippning och putsning (Kingsbury, 2008). Massplanteringar inkluderar få arter, ofta planterade blockvis och har en vid ekologisk amplitud. De informella planteringarna relaterar inte till naturliga spridningsmönster utan är mer en motsats till de formella raka linjerna (Kingsbury, 2008). Stylad natur är estetiskt tilltalande, inspirerad av naturliga växtsystem, är anpassad till platsens förutsättningar och har ofta en intensiv skötsel (Kingsbury, 2008). Planteringar som har en viss biotop som utgångspunkt är anpassad till platsens förutsättningar, är sammansatt med estetiska ändamål, har en struktur som motsvarar biotopen och dess succession, samtidigt som den kan inkludera exotiska arter (Kingsbury, 2008). Restaurering av habitat utgår ifrån naturligt förekommande habitat med inhemska flora, och det är ofta en reaktion på när urbaniseringen drivits för hårt. De naturliga habitatens motsvarar inte alltid människans olika behov (Kingsbury, 2008).

Växtsamhällen formar och delar upp sig i vissa mönster beroende på vilken art det är, vilka växtförhållanden som råder och vilka som är dess grannar (Dunett, 2008). Den dynamiska förändringen återfinns i kortsiktiga skillnader eller så kallade fenologiska skillnader över året och säsongen, på medellång sikt med fluktationer mellan olika år, och långsiktigt sett med successionsbaserade förändringar. Olika växtarter har olika överlevnadsstrategier, vilket också är deras konkurrensmedel (Dunett, 2008).

Naturlika planteringar kan i många fall vara de mest uppskattade eftersom de är komplexa i sin struktur, bidrar till kontemplation och är högt uppskattade lekrområden (Jorgensen, 2008). Samtidigt behöver man bemöta allmänhetens åsikter och acceptansnivå genom att försöka bidra med att skapa en trygghet även i flerskiktade vegetationsmiljöer och att skapa en valmöjlighet (Jorgensen, 2008). Det kan man göra genom att anlägga mer formella och designade miljöer närmast boendemiljöer och att de naturlika miljöerna finns längre ut. Man kan också skapa olika möjliga vägval, både asfalterade, upplysta och snirkliga, och äventyrliga naturstigar (Jorgensen, 2008). Det är också en fråga om design då man kan skapa formella ramar för den vilda naturen, och på så vis göra den mer trygg och kontrollerad (Jorgensen, 2008).

21. Öppen karaktär med enbart örtartade växter.
22. Halvöppen eller halvsluten karaktär med örtartade växter samt enskilda vedartade buskar eller träd.
23. Sluten karaktär av ett lågt enskiktat woodland som enbart består av buskar. Det kan eventuellt finnas ett örtartat fältskikt.
24. Sluten karaktär i form av en pelarsal med enbart ett skikt med träd. Det kan eventuellt finnas ett örtartat fältskikt.
25. Sluten karaktär med två vegetationsskikt med ett högre trädskikt, ett lägre träd- eller buskskikt och eventuellt ett örtartat fältskikt.
26. Sluten karaktär med flera vegetationsskikt med ett högre trädskikt, ett lägre trädskikt, ett lågt buskskikt och eventuellt ett örtartat fältskikt.
Samtliga bilder motsvarar Roland Gustavssons (2008) tabell på sida 202.

Olika växtsamhällen har olika strukturer vilket betyder att de kan vara uppbyggda med ett eller flera skikt av växter (Gustavsson, 2008). De kan vara av öppen, halvöppen, halvsluten eller sluten karaktär och ge olika upplevelser av platsen (Gustavsson, 2008).

En öppen karaktär består oftast av någon typ av gräs, stäpp eller ängsmark, som innehåller enbart örtartade växter (Gustavsson, 2008). En halvöppen eller halvsluten karaktär innebär att den öppna karaktären med örtartade växter kompletteras med vedartad vegetation i form av enskilda buskar eller träd (Gustavsson, 2008). De slutna karaktärerna är de som man ofta anser vara ett så kallat woodland. Det finns ett flertal olika sätt att bygga upp en struktur, beroende på vilken upplevelse man vill eftersträva (Gustavsson, 2008). Vedartade strukturer med ett vegetationsskikt är antingen en lågt enskiktat woodland med huvudsak buskararter, eller en så kallad pelarsal av enbart träd som är mer eller mindre ljus beroende på artval (Gustavsson, 2008). De flerskiktade vegetationsstrukturerna består av två eller flera skikt, vilket innebär att man har ett lager med trädskikt högst upp, och ett eller flera lager med lägre träd- och buskskikt längre ner (Gustavsson, 2008).

De flerskiktade vegetationsstrukturerna väljer man ofta för att de ökar flexibiliteten på så sätt att de kan utvecklas till olika skogstyper med tiden (Nielsen & Nielsen, 2005). Många av dem som planterats tidigare är idag nästintill igenvuxna, och där flera arter har konkurrerats ut med tiden (Nielsen & Nielsen, 2005). Därför är det betydelsefullt att ha en skötselplan även för den här typen av vegetationsområden, för att man ska uppnå önskade kvaliteter. Det kräver också en viss kompetens att forma och utveckla ett ungt vegetationsbestånd till ett värdefullt woodland (Nielsen & Nielsen, 2005).

2.5 Åar och biologisk mångfald

Många åar i Sverige har både historiskt sett och idag varit utsatta för en del onaturliga påfrestningar. Övergödning från jordbrukslandskapet, dränering av odlingsytor, enskilda avlopp samt dagvatten påverkar den naturliga åns mångfald (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 1-9). Vissa växt- och djurarter är känsliga för höga kväve- och fosforhalter som kommer från gödningspreparat och/eller enskilda avlopp. Balansen mellan olika arter kan rubbas och det kan bidra till att andra arter gynnas (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 43-56). Ett sätt att reducera mängden fosfor och kväve är att dels minska utsläppen och att dels bidra till ett varierat flöde i ån där det stilla vattnet kan främja sedimentation av partiklar (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 43-56).

Vid övergödning främjas näringskrävande arter såsom bladvass och kaveldun, som bidrar med att konkurrera ut andra arter. Bladvass och kaveldun orsakar ofta igenväxning, och påverkar därmed också vattenflödet (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 43-56). En naturlig å är meandrande med växelvis stilla och forsande vatten. Det skapar ett flertal olika livsmiljöer med varierad vegetation (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 31-42).

Vattendragens växt- och djurarter lever i vattnet eller i strandzonen (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 11-30). Bottenfaunan består av olika insekter, musslor, kräftdjur och fiskar, och det finns olika vattenlevande växter. Strandzonen kan se olika ut beroende på om det finns träd och/eller buskar, eller om det är en öppen gräsmark eller betesmark (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 11-30). Strandzonens växtarter beror i stor grad av om marken är näringsrik eller näringsfattig, samt om den betas eller ej. Bete bidrar till att lägre örtartade växtarter trivs, medan näringsrik gräsmark som inte betas ger växtmiljöer för högre vass, gräs och örter samt även för videbuskar och pilträd (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 11-30).

I strandzonen lever groddjur, fåglar och däggdjur såsom utter, mink och fladdermöss, som är beroende av vattnet eller av andra vattenlevande arter (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 11-30).

Träd och buskar skapar värdefull skugga som motverkar igenväxning av näringsgynnade arter, och de bidrar till speciella livsmiljöer både ovan och under vattennivån (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 11-30).

Vid val av växtarter bör man välja inhemska arter som är naturliga i området, för att inte exotiska arter ska sprida sig längs med vattendraget där de inte är önskvärdt (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 80-86). Inhemska buskar och träd som trivs i fuktigare miljöer är exempelvis klibbal, glasbjörk, ask, vitpil, säl, knäckepil, brakved, gråvide, jolster och korgvide. De träd- och buskararter som trivs på lite torrare mark är exempelvis lönn, vårtbjörk, ek, oxel, lind, hassel, hagtorn, vildapel, hägg, slån, måbär, fläder och rönn (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 80-86).

Artsammansättningen i våtmarker och vattendrag beror på tre faktorer vilka är hur näringsrikt vattnet och växtplatsen är, vattnets hårdhetsgrad och pH-värde, samt om vattnet är stilla eller strömmande (Kircher, 2008). Stilla vatten har fler höga arter medan strömmande vatten har mer långa växter med små blad, på samma sätt som att näringsrikt vatten har mer högväxta arter än näringsfattigt vatten (Kircher, 2008).

Växter som trivs i näringsrikt vatten och vid åar är exempelvis bladvass, bredkaveldun, höga halvgräs, sjösäv, älggräs, svärdsilja, fackelblomster, stor igelknopp, kabbeleka och bäckveronika (Kircher, 2008). Även vedartade växter såsom gråvide och klibbal förekommer i anslutning till näringsrikt vatten (Den virtuella floran, 2010).

Eftersom ett flertal av dessa arter återfinns vid Enköpingsån, kan man med stor sannolikhet förutsätta att ån är näringsrik.

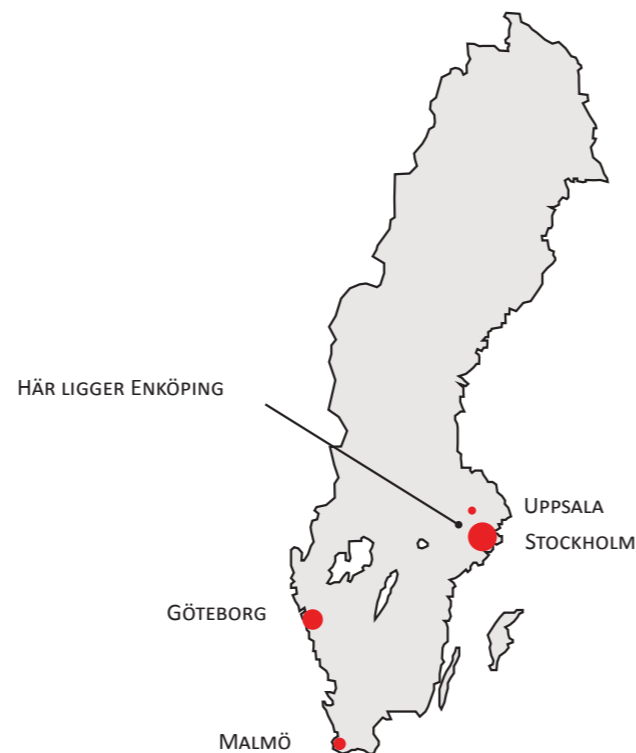
FÖRSLAG
3. FÖRSLAG
FÖRSLAG

3.1 Projektområdet och dess placering i Enköping

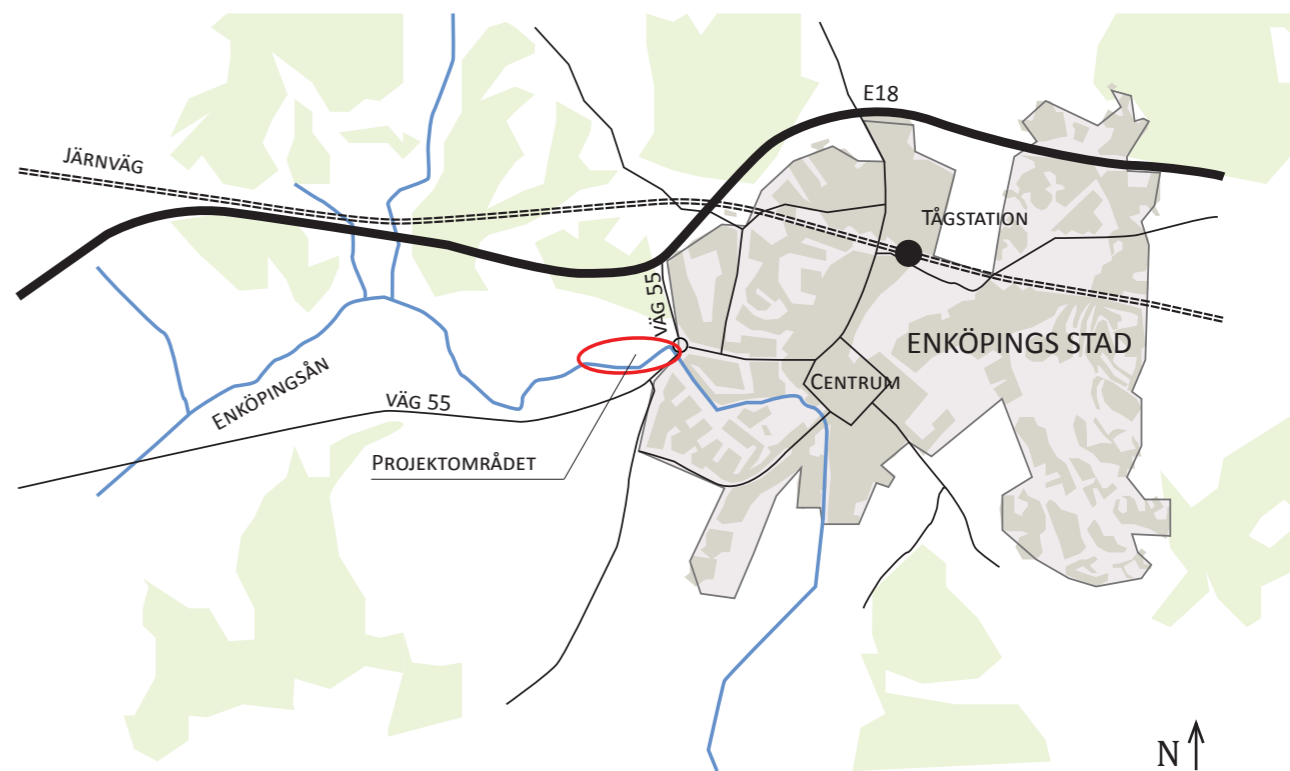
Enköping är en stad som ligger i Uppland, och i anslutning till Stockholm och Uppsala (se bild 27).

Projektområdet har sin placering i utkanten av och väster om Enköpings stad (se bild 28). Projektområdet är ett stråk som är en fortsättning av Enköpings centrala parkstråk som sträcker sig från centrum, och väster ut längs med Enköpingsån. Det befintliga stråket har sitt slut på östra sidan om väg 55 som i dagsläget är Enköpings stads yttre stadsgräns. Paddeborg vattenpark är belägen inviad ån och det finns planer på att i framtiden bebygga området runt omkring med bostäder. Det betyder att det här gångstråket möjliggör en koppling in till centrum.

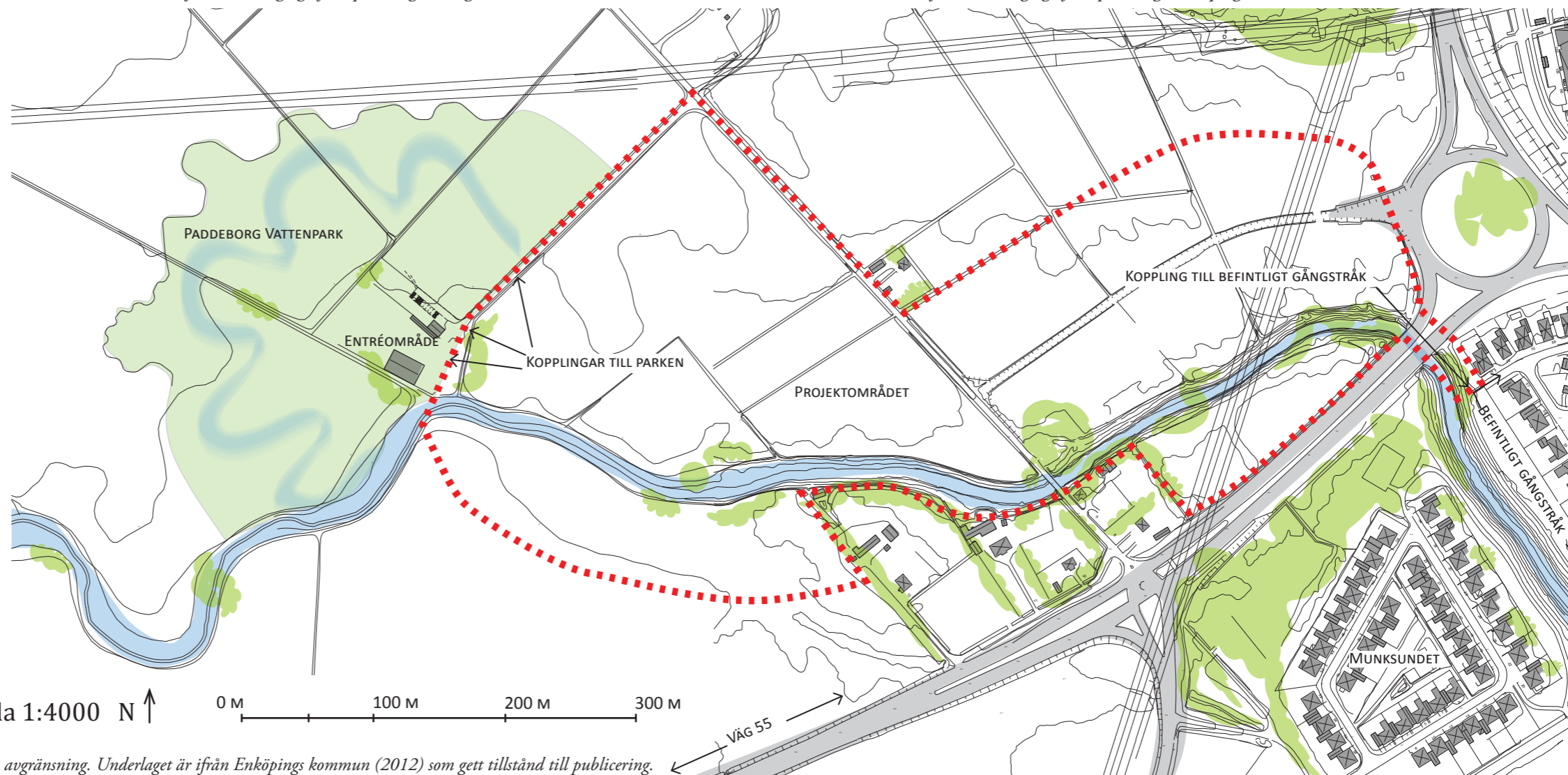
Projektområdet är en länk som kopplas på där det centrala parkstråket idag har sitt slut, och fortsätter ut till entrén till Paddeborg vattenpark. Gångstråkets längd, mellan det centrala parkstråket och Paddeborg vattenpark, är ca 800 meter (se bild 29).

27. Projektområdets geografiska placering i Sverige.

28. Projektområdets geografiska placering i Enköping.

29. Projektområdets geografiska avgränsning. Underlaget är ifrån Enköpings kommun (2012) som gett tillstånd till publicering.

3.2 Rörelseanalys

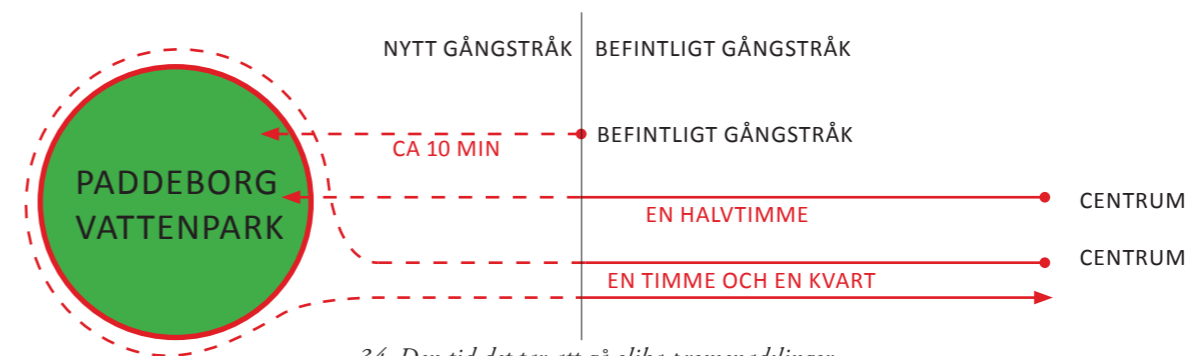
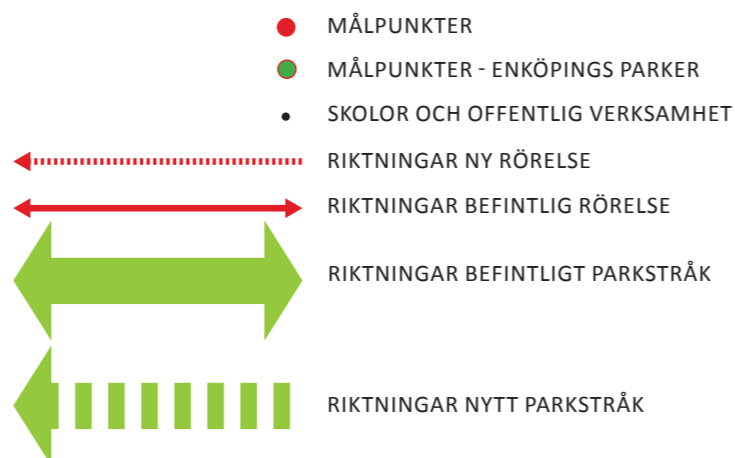
I Enköpings stad finns ett centralt stråk som går från tågstationen till centrum, som ligger på en höjd. På höjden finns Vårfrukyrkan som syns ifrån långt håll, och blir till ett landmärke för Enköpings stad. Centrumområdet har en tydlig geometrisk rutnätsform, med större vägar i utkanten. På västra sidan om centrum finns ett centralt parkstråk som följer Enköpingsån. Här finns ett medborgarhus som innehåller dans, teater, biograf och restaurang, som är omgiven av två parker *Strömparterren* och *Drömparken*. De är två av Enköpings välkända parker, och längs med det centrala park- och åstråket finns även den *Blå trädgården* och *Idéträdgårdar*. Det finns gångvägar och vägar från de omgivande bostadsområdena till det centrala parkstråket och centrum.

Det nya gång- och parkstråket, som visas i streckat på bilden, innebär en förlängning som möjliggör fortsatt rörelse på västra sidan om Enköping. Stråket leder ut till Paddeborg vattenpark, och blir till en målpunkt som kan inkluderas i Enköpings parkprogram. Det finns idag enbart två övergångar till den västra sidan och de är i anslutning till mindre bostadsområden. De nya gångstråket kan anslutas till det befintliga gångstråket och på så sätt skapas fler olika möjligheter till rörelse på den västra sidan av Enköping. Stråkets förlängning från Paddeborg vattenpark, via centrum och till tågstationen blir viktig om området runt den nya gångvägen bebyggs med bostäder, som är Enköpings kommuns plan.

Den nya gångvägen kommer att bli ca 800 meter lång, vilket innebär en promenad på 10 minuter om man håller en medelhastighet på 5 km/timme. Från Enköpings centrum och ut till vattenparken tar det en knapp halvtimme med samma hastighet, och en promenad från centrum ut till vattenparken, runt och tillbaka, tar ungefär en timme och en kvart. Äldre personer samt barn kräver självfallet mer tid för samma sträcka.

30. Analys av den centrala rörelsen i Enköpings stad och en möjlig koppling mellan Paddeborg vattenpark och det befintliga gång- och parkstråket.

34. Den tid det tar att gå olika promenadslingor.

31. Foto från Drömparken som är en av målpunkterna längs med det centrala stråket.

32. Foto från Strömparterren som är en målpunkt i början på det befintliga å- och parkstråket.

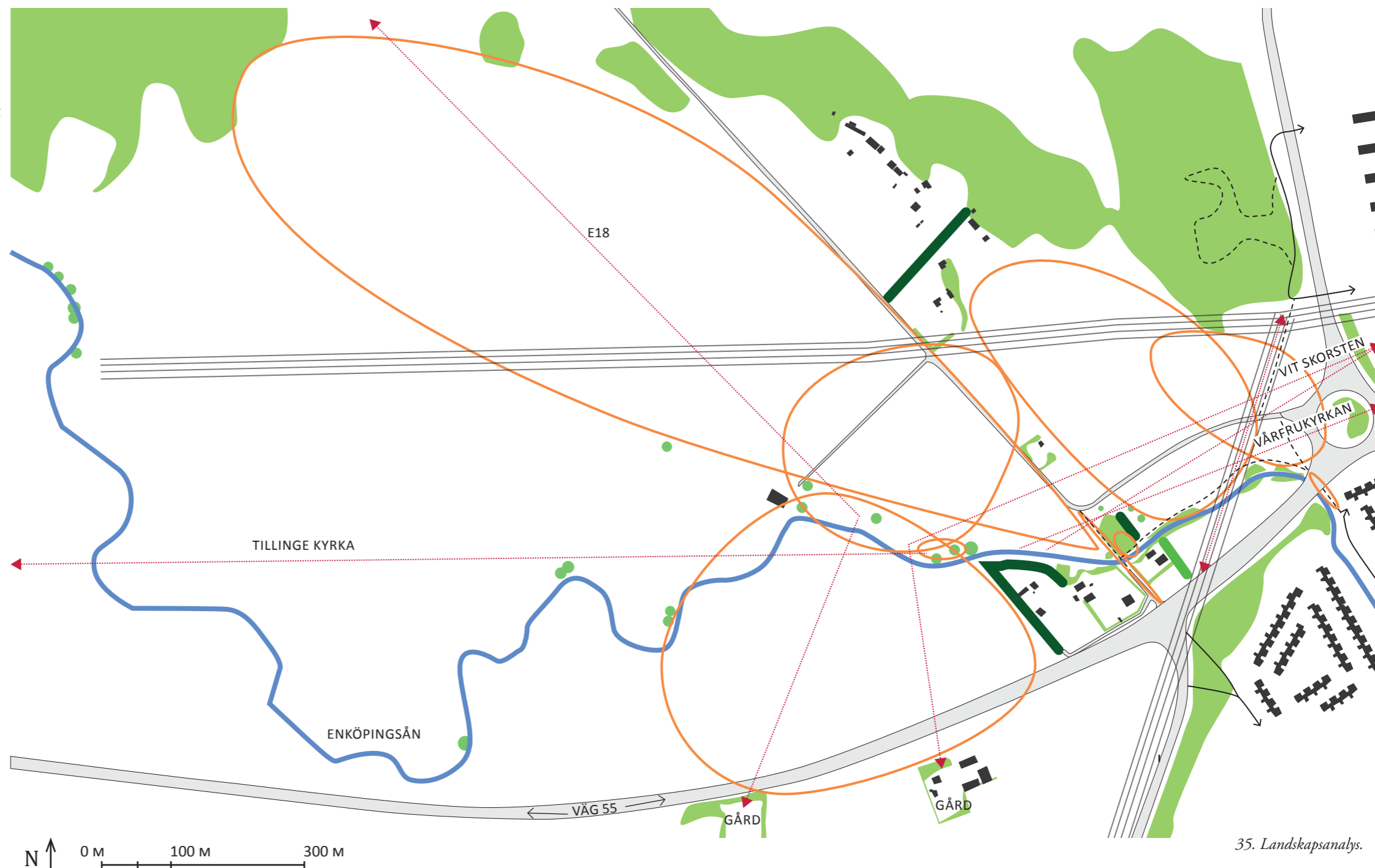
33. Foto från sista delen av det befintliga stråket.

3.3 Landskapsanalys

Enköpings stad är lokaliserad i ett relativt kuperat, mosaikartat landskap invid Enköpingsån. Landskapet innehåller både skogsmarker och odlingsmarker, som bidrar till ett intryck av att Enköping är en stad som finns på landsbygden. Skogsområdena återfinns generellt sett på mer kuperade platser med inslag av berg, där det inte är möjligt att bruka och odla marken. Åkrarna är placerade i de mer flacka områdena, ofta i närheten till vattendrag, där jorden är jämn och bördig. Längs med Enköpingsån finns ett flertal olika vegetationstyper, som är förknippade med vattendrag. Enköpingsån meandrar genom landskapet, och har med stor sannolikhet påverkats av en del näringsutsläpp ifrån de omgivande odlingsmarkerna.

Projektområdet finns i anslutning till Enköpingsån, med omgivande åkrar. Platsen ramas in av skog som finns i utkanten av odlingsmarkerna. Eftersom åkermarken är flack, är det möjligt att se långt bort till omgivande landmärken. Rummen blir stora eftersom de inte avgränsas, vilket kan ge en mäktig upplevelse med storslagen utsikt. Rummen byggs upp av vidsträckta åkrar som är större än i mänsklig skala, och det kan också bidra till en känsla av otrygghet och maktlöshet inför de stora avstånden. Skogsområdena som finns i utkanten, ramar in platsen, i bakgrunden och med stort avstånd till ån. Mindre byar med bebyggelse återfinns i skogskanterna, och även intill Enköpingsån. Ån är en tydlig landskapskaraktär, och det medför vyer med grupperingar av olika träddarter. Den delar in landskapet i två delar, och kan på så sätt begränsa rörelsen i nord-sydlig riktning.

Andra inslag i omgivningen är elkraftsledningarna som drar tydliga linjer i landskapet. Med deras höjd och bredd, bidrar de till den storskaliga landskapsbilden.

35. Landskapsanalys.

3.4 Speciella karaktärer och vegetation

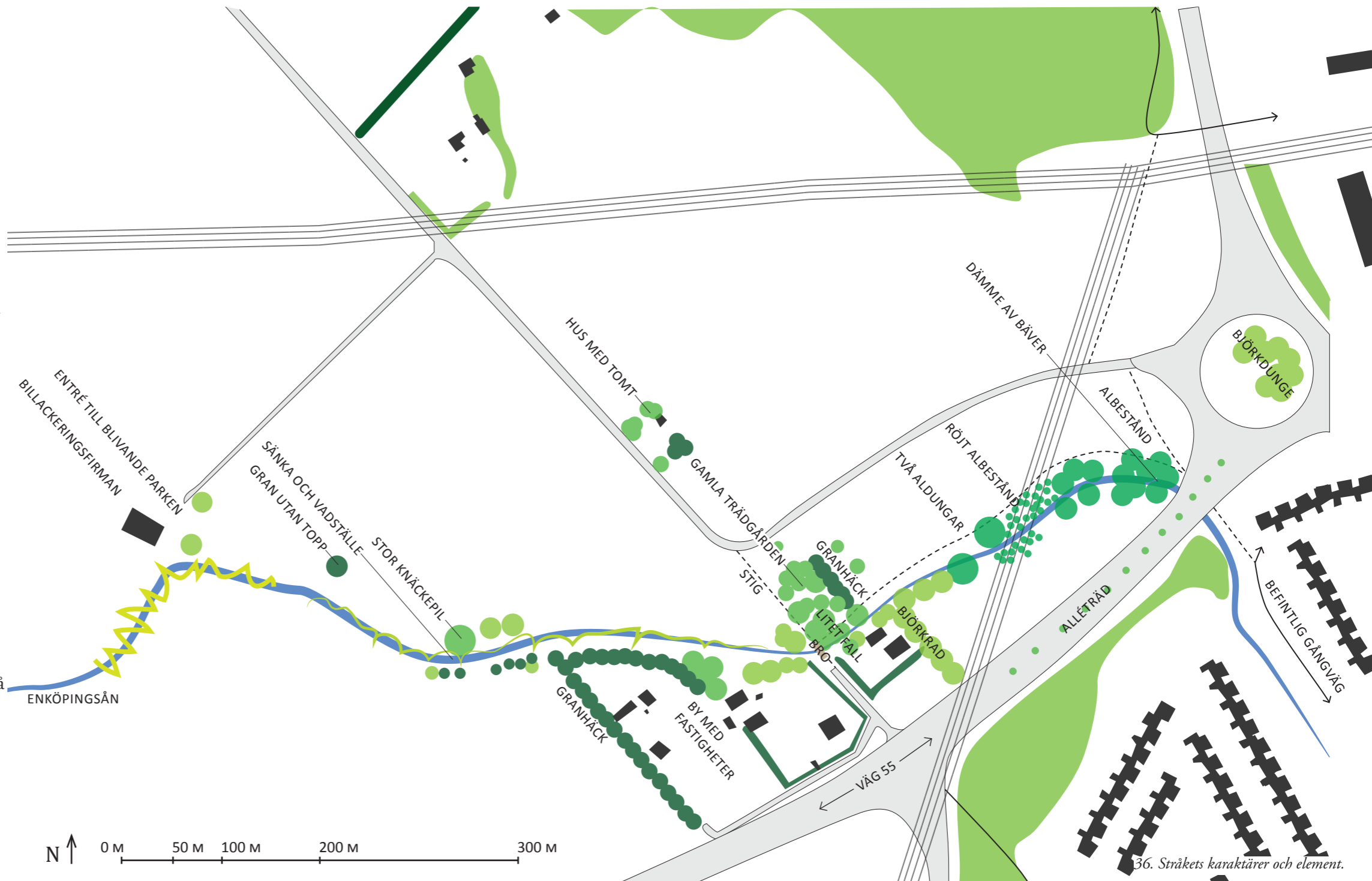
Längs med Enköpingsån, och inom projektområdet, finns idag ett antal delar och element som man passerar. Den befintliga gångvägen slutar på östra sidan om väg 55 och viker av in mot bostadsområdet. Väg 55 är en stor väg med fyra filer, två i vardera riktning, med en avgränsande refug i mitten. En ny trädrad är planterad längs med refugen, som mynnar i en rondell med björkar.

På andra sidan om vägen finns ett stort albestånd invid ån, och vattnet flödar igenom en tunnel under vägen. Alarna står ofta i små klungor precis i vattenkanten, och här finns ett dämme av träd som skapats av bävern, som lever längs med ån. Efter albeståndet möts man av en ny stor elkraftledning som man går under, och som bildar en ledningsgata där albeståndet röjts.

På södra sidan om ån, finns det björkar längs med, och en planterad björkrad längs med fastighetsgränserna. På den norra sidan, tornar en gammal granhäck upp sig, och är en del av den gamla trädgården som finns här. Trädgården innehåller uppvuxna träd i form av skogslönnar, äppelträd, döda almar och buskage med bland annat syrener. Inne i trädgården är man omsluten av vegetationen, man är nära vattnet som porlar och det skapas en mystik med ruiner och de döda träden. På västra sida finns en bro som tidigare gett möjlighet till människor och olika fordon att färdas över, men idag är vägen omdragen och det är enbart människor och cyklister som använder bron. Den gamla vägen har också blivit till en inofficiell gångstig som leder mellan nya bilvägen och byn.

Från bron kan man blicka ut över landskapet och bort mot en stor befintlig knäckepil. På den södra sidan finns ett antal fastigheter och en stor granhäck, och jordbrukslandskapet breder ut sig på den norra sidan.

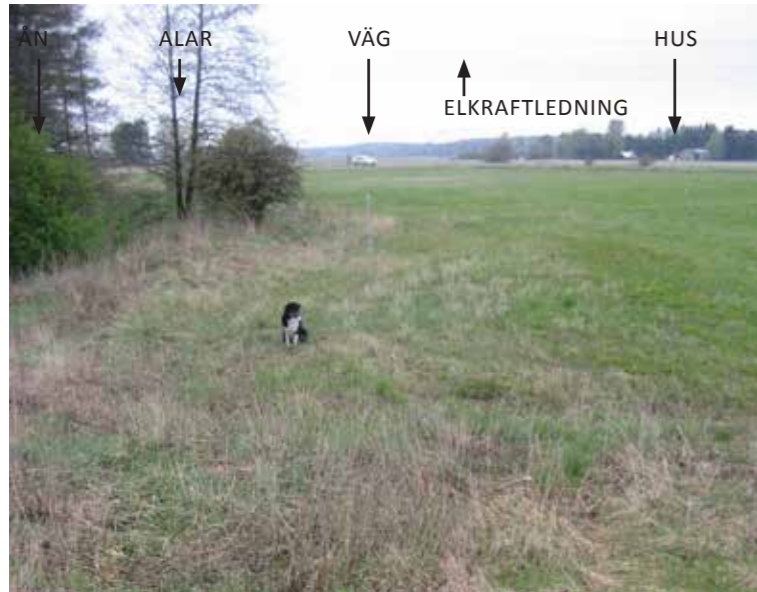
Den stora knäckepilen står precis invid vattnet tillsammans med två björkar. Här kan man komma nära det strömmande vattnet där det tidigare funnits ett vadställe. Ån är bred och innehåller arter av halvhöga gräs, kabbeleka och svärdsilja, som ger en speciell karaktär till ån.

Väster ut finns en byggnad som idag är en billackeringsfirma, med ett slitet plank runt om. På båda sidor om byggnaden är landskapet öppet med solitära träd, och en del gårdar går att skönja på långt avstånd. Framme vid byggnaden finns ett stort bladvassbestånd som gör att det är svårt att se vattnet.

36. Stråkets karaktärer och element.
- HUS
 - TRÄBRO
 - ~ TUVOR AV STARR, SVÄRDSLILJA OCH KABBELEKA
 - ~ BLADVASS
 - ELKRAFTLEDNING
 - BJÖRK
 - LÖNN, ALM, PIL, M.FL.
 - AL
 - GRAN

3.5 Filmsekvens → Fotosekvens

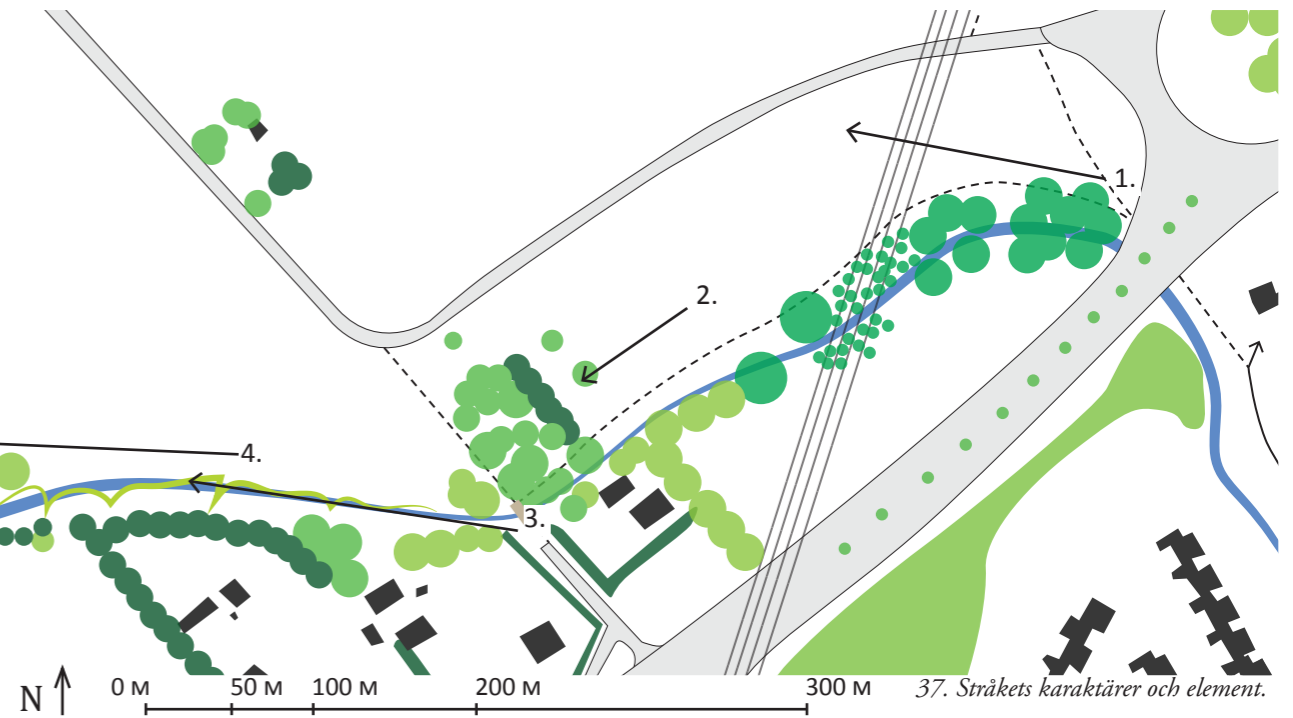

1. Till vänster flödar ån igenom ett albestånd som står i vattenkanten. Slänten är hög, och bävern har byggt ett dämme för att stoppa upp vattnet. Rakt fram ser vi vägen som leder in i området, och längre bort vid skogskanten finns några hus. Elkraftledningen syns i luften framför oss, och bilvägen brusar i bakgrunden.

2. De öppna fältet slutar med en fond av uppvuxna träd med många olika arter och karaktärer. Vi möts av en högvuxen granhäck som tidigare var tomtgränsen för en fastighet. Den gamla trädgården har förvildats och utvecklats med naturens hjälp under många år. Till vänster kan man skymta bron som går över ån och in i byn som finns på den vänstra sidan.

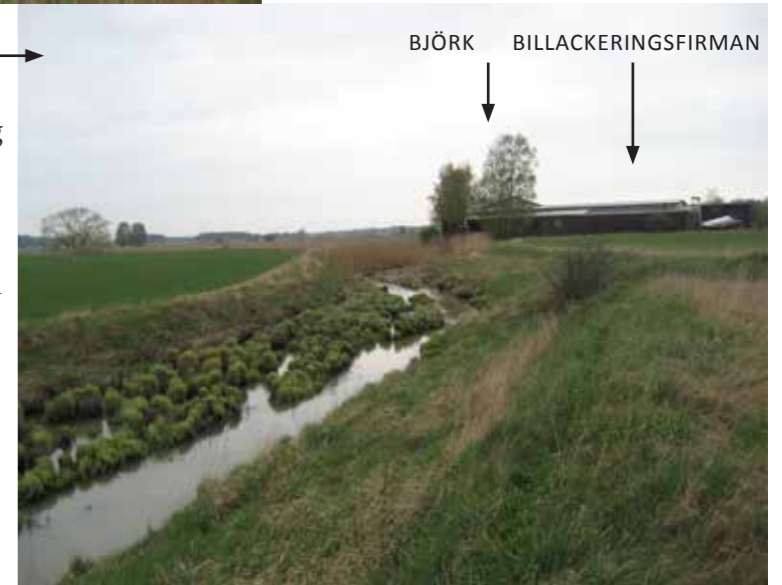

3. Uppe på bron kan man skymta det vidsträckta landskapet i bakgrunden och se ut över den slingrande ån. Bron är inbäddad i grönska och konstruktionen är lite väderbiten. Den användes tidigare till biltransporter men används idag enbart av fotgängare och cyklister.

4. På vänster sida finns en högvuxen granhäck som avgränsar platsen rumsligt. Ån är bred, med små öar av växter, och slänterna är relativt flacka. Nu kan man se den stora pilen, som ser ut att stå mitt i ån som slingrar runt hörnet. Längre bort till höger kan man skymta billackeringsfirman och platsen för Paddeborg vattenpark.

5. Framför oss ligger billackeringsfirman, som omgärdas av ett träplank. Det finns en befintlig björk invid byggnaden, och åns vegetation övergår ifrån låg till hög. Det är en vidsträckt utsikt framför oss med solitära träd i anslutning till ån.

3.6 Utgångspunkter ifrån teorin

Att gå igenom landskapet

MARKEN	- Bekvämlighet kontra stimulans.	Både lutningen och underlaget kan ge variation och fler upplevelser eller en mer bekväm och enklare resa. Släta material och liten lutning gör det enkelt att ta sig fram, medan material med mer struktur och en varierad lutning gör den mer upplevelserik och kan därigenom skapa starka minnen (Gehl, 2007, s. 125-138).
	- Markens lutning, trappor och ramper.	Stora höjdskillnader, trappor och ramper utgör en större ansträngning och blir till ett problem som stör rytmen. Ramper upplevs enklare än trappor, och det är enklare att påbörja en höjdskillnad nedåt än uppåt (Gehl, 2007, s. 125-138).
	- Markmaterialets färg och struktur.	Olika underlag påverkar vår inre rytm (Edensor, 2010). Markens lutning och material kan man påverka när man skapar en ny gångväg (Gehl, 2007, s. 125-138).
LUFT OCH VÄDER	- Öppna kontra skyddade platser.	Den omgivande luften och det rådande vädret kan vi inte påverka, men längs med ett gångstråk kan man på olika sätt skapa väderskydd eller låta det vara öppet för att man ska uppleva vädret. Det mest bekväma är att skapa vindskydd, och rumsligheter med skyddade platser och som erbjuder skugga (Gehl, 2007, s. 125-138). Samtidigt är det en del av upplevelsen att möta det vädret som råder (Ingold, 2010).
ORIENTERING	- Tydliga start- och målpunkter.	Gångvägar är en linje att följa och en väg som går mellan en startpunkt och leder till en målpunkt. Läsbarhet, lätt att orientera sig samt tydliga riktningar och målpunkter, innebär att man som människa vet var man är och vart man är på väg. Det ger också en känsla av framsteg längs med vägen, att man hittar rätt väg till målet, och att man lättare kan bedöma avståndet mellan olika platser (Lynch, 1960, s. 95-99).
	- Läsbar struktur och riktning.	Det är bra att avspegla var man är på väg, och vägens riktning kan förtydligas med vägvisande gradienter som intensifieras i den riktningen som något speciellt finns att besöka. Gradienten kan bestå av förtätning av exempelvis topografisk höjdskillnad eller ålder på bebyggelse. Vägar som vindlar något, men som håller samma kurs, samt gör tydliga 90 graders svängar, gör orienteringen lättare. Många svängar kan i annat fall skapa viss förvirring över riktningen. Om stråkets riktning refererar till ett större system blir det tydligt åt vilket håll man går åt (Lynch, 1960, s. 95-99).
	- Landmärken och/eller tydliga karaktärer.	Man kan också vägledas av omgivningens karaktär och om den har välkända landmärken. Ett stråk med tydlig karaktär blir identitetsskapande och bidrar till att man lättare kan skapa sig en bild av en stads helhet. Om flera gångvägar i en stad har liknande karaktär, är det svårt att bilda sig en uppfattning av stadens helhet (Lynch, 1960, s. 95-99). Människor har lättare för att lära sig en viss följd av landmärken än dess exakta placering (Bidwell & Lueg, 2004). När man anlägger nya gångstigar kan integrerade skulpturer bli till landmärken, ge upphov till fantasier och drömmar och kan via dess symbolik skapa mening åt stråket (Lyons, 2004).
	- Visuell kontakt med det omgivande landskapet och/eller andra stadsdelar.	Den visuella exponeringen av andra omgivande stads- och/eller landskapselement, samt en vacker vy mot andra stadsdelar eller områden, förtydligar orienteringen. Kopplingen till omgivningen ger en positiv upplevelse som därmed kan tränga undan andra mer negativa intryck i omgivningen. Om man har en allt för stark separation av gången i förhållande till omgivande element, är det svårt att veta åt vilket håll vägen leder. Samma upplevelse sker vid motorvägar där man måste förlita sig på skyltarnas vägvisande effekt (Lynch, 1960, s. 95-99).
KARAKTÄR OCH IDENTITET	- Länk i större kedja.	Att se gångstigar som länkar i en större kedja, vilka också kan innefatta mer omslutna platsbildningar, kan främja en spirituell erfarenhet (Lyons, 2004).
	- Stråk indelat i etapper, markerade med vägmarkörer.	Upplevelsevärden skapas med krökta eller brutna gångar så att rummet stängs och att man därmed inte kan se hur långt man ska gå, att dela upp sträckan i etapper, och att ha bra yttre betingelser (Gehl, 2007, s. 125-138). Genom att placera vägmarkörer längs med vägen, och att markera startpunkten och målpunkten tydliggör och förhöjer gångstråkets linjära rymd (Lyons, 2004).
	- Attraktiva och välkända målpunkter.	Om start- och målpunkterna är välkända får stråket en tydligt sammanhang, och det omvända kan i sin tur skapa förvirring och besvikelse. Gångvägens attraktionsvärde är dels de aktiviteter som finns längs med vägen, samt det slutmålet den leder till (Lynch, 1960, s. 95-99).
	- Aktiviteter längs med vägen.	Gångvägens attraktionsvärde är dels de aktiviteter som finns längs med vägen, samt det slutmålet den leder till (Lynch, 1960, s. 95-99). När gångsträckan innehåller en serie av distinkta upplevelser, blir resan i sig meningsfull och bidrar till en erfarenhet kopplad till stråket. Gångstigar skapar en tidsserie med en sekvens av aktiviteter längs med vägen, och det är ofta landmärken och noder som ger identitet till varje delsträcka (Lynch, 1960, s. 95-99).
	- Vindlande gångar, olika rum och skymt av slutmålet.	Upplevelsevärden skapas med krökta eller brutna gångar så att rummet stängs och att man därmed inte kan se hur långt man ska gå, att dela upp sträckan i etapper, och att ha bra yttre betingelser (Gehl, 2007, s. 125-138). Om man ser var vägen går och man kan skymta målet, förhöjer det bilden av stråket (Lynch, 1960, s. 95-99).
	- Rytm mellan rörelse och paus - gårum och platser.	Gåsystem som har en blandning mellan gårum och platsbildningar, gör att man tänker mindre på det faktiska avståndet (Gehl, 2007, s. 125-138). Rörelse och paus kan bilda en viss följd av olika områden och platser, och ge ett flyt och en regelbunden rytm till gångstråket (Tuan, 2005, s. 179-198).
	- Enskild tydlig kvalitet som avspeglar slutmålet ex. byggnadstyp, planteringar, belysning, textur, detaljer, m.m.	Större huvudstråk bör ha en enskild kvalitet och innehålla flera funktioner och upplevelser. Sammanhållningen av ett stråk kan skapas med en repetition av exempelvis byggnadstyp, fasadkaraktärer, textur på mark och fasader, belysningsmönster, ljud, dofter, typiska detaljer, typ av plantering eller kopplingar till stadens identitet (Lynch, 1960, s. 95-99).
- Metaforisk gångstig – tydlig berättelse och/eller ge möjlighet till nyfiket utforskande.	Man kan skapa metaforiska gångstigar på två olika sätt. Det ena sättet baseras på att det finns en självklar tydlighet i berättelsen som platsen ska återge, eller att uppmuntra besökare att upptäcka och undersöka på egen hand en egen uppfattning och upplevelse via rörelsen. Båda sätten ger ett intresse för att via sina kroppsliga sinnen sammanfläta den landskapliga strukturen och platsens berättelse (Lyons, 2004).	

SOCIALA ASPEKTER	<ul style="list-style-type: none"> - Mötesplatser. - Platser att umgås på. - Vardagliga och behovsbaserade målpunkter. - Rörelseytor och platsbildningar i proportion till social toleransnivå. 	<p>En annan dimension av landskapet är andra människor, och sociala mötesplatser kan skapa olika målpunkter i staden. Det kan exempelvis vara affärer, caféer, parker och andra platser att umgås på (Edensor, 2010).</p> <p>En annan dimension av landskapet är andra människor, och sociala mötesplatser kan skapa olika målpunkter i staden. Det kan exempelvis vara affärer, caféer, parker och andra platser att umgås på (Edensor, 2010).</p> <p>Flödet av människor styrs av exempelvis tågtider, butikens öppettider, lunchtider, trafikflöden, årstid och väder (Edensor, 2010) som sammantaget blir till en rutt genom staden (Certeau, 1984, s. 91-110). De här skiftningarna i flöde ger ett identifierbart mönster på olika platser och på olika tider. Dessa medför att folk uppmanas till att följa vissa procedurer, vid vissa tider och platser (Edensor, 2010).</p> <p>Toleransnivån är olika för olika människor, folkgrupper och situationer. Generellt sett vill barn och äldre ha det gles (större rörelseyta) än vuxna, samtidigt som tonåringar klarar av trånga ytor bäst (Gehl, 2007, s. 125-138).</p>
------------------	---	--

Föränderliga landskap

PERSPEKTIV	- Formell eller dynamiskt utveckling/struktur.	Det dynamiska perspektivet innebär att man har en helhetstanke som inkluderar de pågående krafterna som påverkar förändringen av en stad (Corner, 2006).
PROCESSBASERAD HELHET / STRUKTUR	<ul style="list-style-type: none"> - Process över tid är viktigare än rumslig form. - Krafter som finns på platsen påverkar processen och kan höja områdets status. - Skapa ett tydligt ramverk som stödjer flexibel utveckling. - Integrerad infrastruktur stödjer nya relationer, nätverk och kopplingar. - Prioritera upplevelsen av landskapet och de horisontella markytorna. 	<p>Processen är viktigare än den rumsliga formen (Corner, 2006) och ramverket ska stödja en flexibel utveckling för framtida behov (Wall, 1999).</p> <p>Om man tar hänsyn till, och har en förståelse för de krafterna som råder på platsen, kan man via dem starta olika processer i förväg. Dessa kan förhöja områdets status och generera att flera processer och förändringar sker. För att göra det behöver man fokusera mer på processen än på en slutgiltig design, samt att förstå att landskapet består av ett nätverk mellan olika system och strukturer (Corner, 2006).</p> <p>Processen är viktigare än den rumsliga formen (Corner, 2006) och ramverket ska stödja en flexibel utveckling för framtida behov (Wall, 1999). En grundplan som förhåller sig flytande gentemot framtida behov, påverkas också konstant av de uppkommande behoven, samtidigt som tanken är att varje ny idé leder till en ny möjlighet. Komplikationer som kan uppstå med en dynamisk och strategibaserad plan är dock att ramverket blir för vagt, och inkluderar allt för många okända parametrar (Bach, 2008).</p> <p>Markytan är där vi som människor lever, samlas, aktiverar och organiserar oss (Corner, 2006), och en integrerad infrastruktur bidrar till att nya nätverk och relationer skapas (Wall, 1999).</p> <p>Enligt James Corner (2006) är det fyra faktorer som styr om man ska lyckas med en processbaserad design och de är att se landskapet som en process över tid, att lägga stor tyngdvikt vid de horisontella markytorna, att hålla fast vid en konsekvent arbetsmetod och att prioritera upplevelsen av landskapet.</p>
OLIKA TYPER AV STRUKTURER	<ul style="list-style-type: none"> - Grid/Rutnät: <ul style="list-style-type: none"> - Är mänskligt skapat. - Olika ytor kan omvandlas utifrån olika ändamål. - Casco/Stomme: <ul style="list-style-type: none"> - Utgår ifrån landskapets former - Kräver god kunskap om området - Olika ytor kan omvandlas utifrån olika ändamål. - Clearing/Gläntor: <ul style="list-style-type: none"> - Enad bakgrund. - Möjlighet att öppna upp gläntor med nytt innehåll. - Montage/Montage <ul style="list-style-type: none"> - Olika lager som skapar en helhet. - Olika lager kan plockas bort och läggas till. - Alla lager kan förändras samtidigt som helheten består. 	<p>Rutnätsstrukturen kan fyllas med olika innehåll i de olika ytorna och det är en struktur som människan har skapat och som är placerat ovanpå landskapet. Tanken är att rutnätet ska kunna avbrytas men att det fortfarande ska ge en tydlig organisation helhetsmässigt (Smets, 2002).</p> <p>Stomstrukturen utgår till skillnad från rutnätsstrukturen ifrån landskapets former och är baserad på platsens geologiska och hydrologiska förhållanden. Det är en naturlig struktur för platsen men det kräver mer av den som skapar strukturen eftersom man behöver ha goda kunskaper i områdets geologi och vegetation samt poetisk förmåga för att sedan översätta landskapet och konkretisera det i en fysisk form (Smets, 2002).</p> <p>En enad bakgrund som är möjlig att öppna upp gläntor i ger möjligheten till att förändra innehållet. Den enade bakgrunden består ofta av en enad vegetation och gläntorna är de som skapar det nya landskapet och strukturen (Smets, 2002).</p> <p>Den sistnämnda strukturen som kallas för montage fungerar som ett collage mellan olika strukturer i olika lager. De olika formerna och elementen integrerar, och blir en del av andra former och element ifrån ett annat lager. Strukturen blir på så vis konstant i utveckling eftersom olika fragment kan förändras, samtidigt som alla fragment sammantaget bildar en enhetlig struktur (Smets, 2002).</p>

Dynamiska vegetationsstrukturer

PERSPEKTIV	- Traditionell/formell stil kontra dynamisk/föränderlig.	Den ekologiska inställningen står i kontrast till den traditionella utformningen av grönområden, eftersom den baserar sig på naturlig förekommande processer såsom succession, mer än fast form och design (Hitchmough & Dunnett, 2008).
DYNAMISKA FÖRÄNDRINGAR	- Kortsiktiga förändringar av att något inträffar såsom avbrutna grenar. - Årstidsväxlingar. - Fluktuationer av klimatet mellan olika år. - Långsiktiga förändringar via succession.	Växtsamhällen formar och delar upp sig i vissa mönster beroende på vilken art det är, vilka växtförhållanden som råder och vilka som är dess grannar. Den dynamiska förändringen återfinns både kortsiktiga skillnader eller så kallade fenologiska skillnader över året och säsongen, på medellång sikt med fluktuationer mellan olika år, och långsiktigt sett med successionsbaserade förändringar. Olika växtarter har olika överlevnadsstrategier, vilket också är deras konkurrensmedel (Dunett, 2008).
VEGTATIONS-STRUKTURER	- Öppen gräs och ängsmark. - Halvöppen hagmark med vedartad vegetation. - Sluten vegetation med enbart buskar. - Sluten vegetation i form av en pelarsal med enbart träd. - Sluten flerskiktad vegetation – två eller flera skikt.	Ett öppet område består oftast av någon typ av gräs, stäpp eller ängsmark, som innehåller enbart örtartade växter (Gustavsson, 2008). De halvöppna eller halvslutna områdena innebär att den öppna karaktären med örtartade växter kompletteras med vedartad vegetation i form av enstaka buskar eller träd (Gustavsson, 2008). Vedartade strukturer med ett vegetationsskikt är antingen en låg woodlandstruktur med huvudsak buskarter, eller en så kallad pelarsal av enbart träd som är mer eller mindre ljus beroende på artval (Gustavsson, 2008). Vedartade strukturer med ett vegetationsskikt är antingen en låg woodlandstruktur med huvudsak buskarter, eller en så kallad pelarsal av enbart träd som är mer eller mindre ljus beroende på artval (Gustavsson, 2008). De flerskiktade vegetationsstrukturerna består av två eller flera skikt, vilket innebär att man har ett lager med trädkronor högst upp, och ett eller flera lager med lägre träd- eller buskskikt längre ner (Gustavsson, 2008).

Åar och biologisk mångfald

NATURLIGA ÅAR	- Meandrande. - Variation mellan forsande och stilla vatten. - Består av flera olika livsmiljöer.	En naturlig å är meandrande med växelvis stilla och forsande vatten. Det skapar ett flertal olika livsmiljöer med varierad vegetation (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 31-42).
OLIKA LIVSMILJÖER	- Öppet vatten - olika insekter, musslor, kräftdjur, fiskar och undervattensväxter. - Standzonen – groddjur, fåglar och däggdjur som är beroende av vattnet eller av andra vattenlevande arter.	Vattendragens växt- och djurarter lever i vattnet eller i strandzonen. Bottenfaunan består av olika insekter, musslor, kräftdjur och fiskar, och det finns olika vattenlevande växter (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 11-30). Strandzonen kan se olika ut beroende på om det finns träd och/eller buskar, eller om det är en öppen gräsmark eller betesmark. Strandzonens växtarter beror i stor grad av om marken är näringsrik eller näringsfattig, samt om den betas eller ej. Bete bidrar till att lägre örtartade växtarter trivs, medan näringsrik gräsmark som inte betas ger växtmiljöer för högre vass, gräs och örter samt även för videbuskar och pilträd. I strandzonen lever groddjur, fåglar och däggdjur såsom utter, mink och fladdermöss, som är beroende av vattnet eller av andra vattenlevande arter (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 11-30).
VÄXTER I ANSLUTNING TILL ÅAR	- Vedartade växter som trivs fuktigt/vått: Klibbal, glasbjörk, ask, vitpil, sälg, knäckepil, brakved, grävvide, jolster och korgvide. - Vedartade växter som trivs torrt/fuktigt: Lönn, vårtbjörk, ek, oxel, lind, hassel, hagtorn, vildapel, hägg, slån, måbär, fläder och rönn. - Örtartade växter för näringsrikt vatten: bladvass, bredkaveldun, höga halvgräs, sjösäv, älggräs, svärdsilja, fackelblomster, stor igelknopp, kabbeleka och bäckveronika.	Vid val av växtarter bör man välja inhemska arter som är naturliga i området. Inhemska buskar och träd som trivs i fuktigare miljöer är exempelvis klibbal, glasbjörk, ask, vitpil, sälg, knäckepil, brakved, grävvide, jolster och korgvide (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 80-86). De träd- och buskarter som trivs på lite torrare mark är exempelvis lönn, vårtbjörk, ek, oxel, lind, hassel, hagtorn, vildapel, hägg, slån, måbär, fläder och rönn (Hagerberg, Krook & Reuterskiöld, 2004, s. 80-86). Växter som trivs i näringsrikt vatten och vid åar är exempelvis bladvass, bredkaveldun, höga halvgräs, sjösäv, älggräs, svärdsilja, fackelblomster, stor igelknopp, kabbeleka och bäckveronika (Kircher, 2008).

3.7 Idé och koncept

Paddeborg vattenparks gestaltningskoncept

Gestaltningkonceptet för Paddeborg vattenpark baseras på att blanda och kombinera stad med slingrande å, och att skapa en gemensam helhet mellan dessa. En nya stadsdel ska formars utifrån åns rytmiska mönster, och vattenparken ska inkludera mosaikartade former, samt vassbestånd som skapar rumsligheter (Enköpings kommun, 2011).

I mitt arbete med gångstråket valde jag att skapa ett koncept som bygger på delar av Paddeborg vattenparks koncept. Blandningen mellan stad och slingrande å och en ny stadsdel som formar sig utifrån ån, är en intressant utgångspunkt. De mosaikartade formerna samt vassbestånden anser jag inte har samma koppling till gångstråket eftersom stråket följer en befintlig å, och inte är ett våtmarksområde.

Åns park

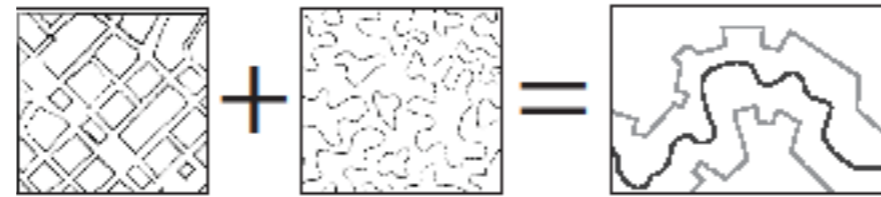
Det befintliga å- och parkstråket in mot de centrala delarna har en tydlig uppdelning och separation mellan bebyggelse, park och å. Fortsättningen av stråket, som är det nya park-, gång- och å-stråket, ger möjlighet till att skapa ett gemenstamt å- och parkrum med integrerad bebyggelse. Det här stråket kallar jag för *Åns park*.

Med ån som utgångspunkt, ska gestaltningen samspela och/eller präglas av åns form och karaktär. Det betyder att alla delar från den övergripande strukturen för hela området, till detaljer såsom sittplatser ska ha en koppling till ån.

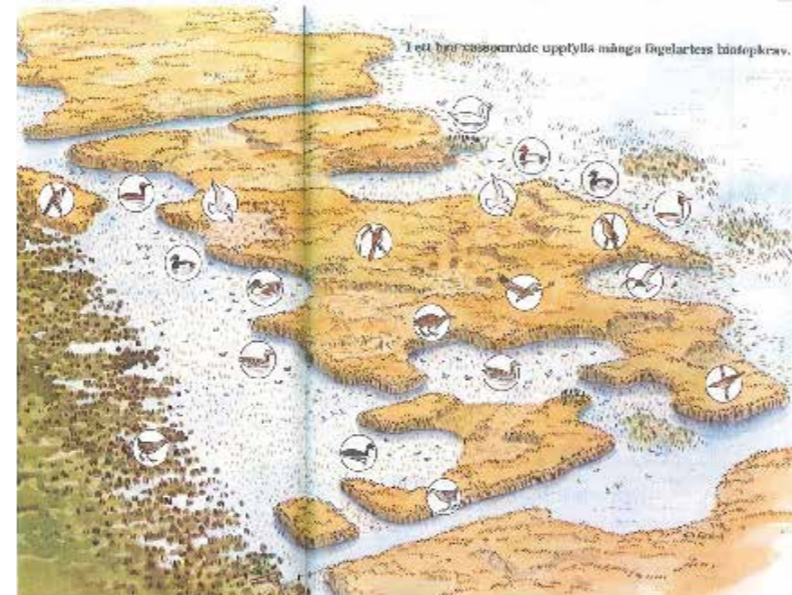
Åns park är ett stråk som berättar en tydlig berättelse om ån och dess invånare, samtidigt som det ska finnas förutsättningar för att med en upptäckarglädje hitta och läsa av *åns berättelse*.

Paddeborg vattenpark har stor betydelse för parkstråket eftersom det är en målpunkt och en förlängning av stråket. Målsättningen är att parkstråket ska bygga upp en förväntning inför att komma till vattenparken, samtidigt som vattenparken behöver vara en attraktiv målpunkt som bidrar till parkstråkets användning.

Utdrag ur Paddeborg vattenparks gestaltningsplan

38 (ovan). Konceptskiss som visar blandningen mellan stad och slingrande å, bild från Enköpings kommun (2011).

40. Bild som visar de mosaikartade formerna i en artrik våtmark, bild från Enköpings kommun (2011).

39 (ovan). Konceptskiss som visar åns rytmiska mönster, bild från Enköpings kommun (2011).

41-42. Foton som visar vassbestånd som skapar olika rumsligheter, bilder från Enköpings kommun (2011).

“Gestaltningkoncept”

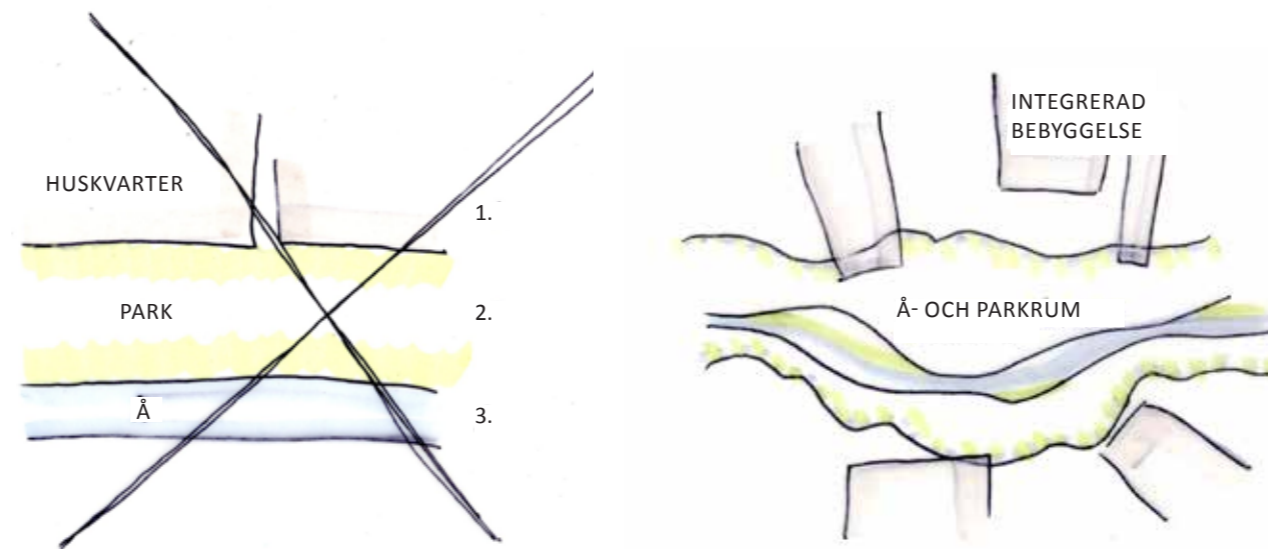
“Vattenparkens organisation och former utgår ifrån naturens egna inneboende mönster (sk naturfraktaler) som visar samma former oavsett hur nära eller långt ifrån man ser på det. Utgångspunkt till detta tema är den intelligande Enköpingsån som har en mycket karaktäristisk “kantigt”-slingrande form. ...genom att störas skapas en varierad miljö och ett rikt djurliv!

En stadsdel som formar sig efter en slingrande å.
En vattenpark som formar sig efter stad och en å.

Oregelbunden topografi . Grävmaskinens skopa, inget finlir.”
(Enköpings kommun, 2011, s. 5).

45. (nedan) Gestaltningen utgår ifrån ån.

43 (vänster) 44 (höger). Idéskisser till det nya å-stråket. Bilden till vänster visar det befintliga centrala å-stråkets struktur och uppdelning, där 1 är huskvarter, 2 är park, och 3 är ån. Kryssat symboliserar att det nya å-stråket inte ska ha samma struktur och uppdelning som det befintliga stråket. Bilden till höger visar det nya å-stråket ut till Paddeborg vattenpark. Här är tanken att å-stråket ska bestå av ett gemensamt å- och parkrum med integrerad bebyggelse.

3.8 Idé och förslaget form

Lager som bildar en helhet

Förslaget presenteras i olika lager som tillsammans bildar en helhet. De olika lagren och de ingredienser som lagret består av, kan skapas vid olika tidpunkter, väljas till och väljas bort. En del av lagren är obligatoriska för att den gemensamma helheten fortfarande ska hållas intakt. De valen man senare gör och kan göra, blir till strategier som formar området utifrån framtida utveckling och behov. Förhoppningen är att en kontinuerlig utveckling ska vara möjlig och att den bidrar till att området formas till åns park oavsett vilka de rådande förutsättningarna kommer att vara.

Utveckling över tid

IDAG:

Natur- och kulturlandskap.

Platsens kvaliteter är landskapet, ån och utsikten.

Vision om ett nytt bostadsområde.

Relativt låg budget.

FRAMTIDEN:

Landskapet kan påverkas av mer eller mindre bebyggelse.

Platsens kvaliteter kan utökas med fler estetiska och funktionella kvaliteter.

Området kan förbli obebyggt, eller bli till ett större bostadsområde.

Budgeten kan variera mellan relativt låg till hög.

Åns park

46. Naturlig vegetation.

47. Konstruktioner och material.

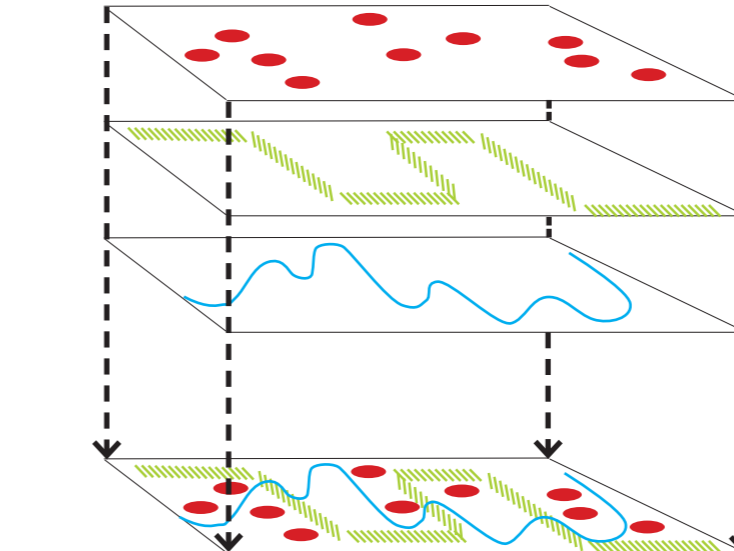

Förslag

48. Speciella karaktärer och miljöer.

49. Aktiviteter.

50. Olika lager

51. Djurliv.

MONTAGE AV OLIKA LAGER:

1. Röd

2. Grön

3. Blå

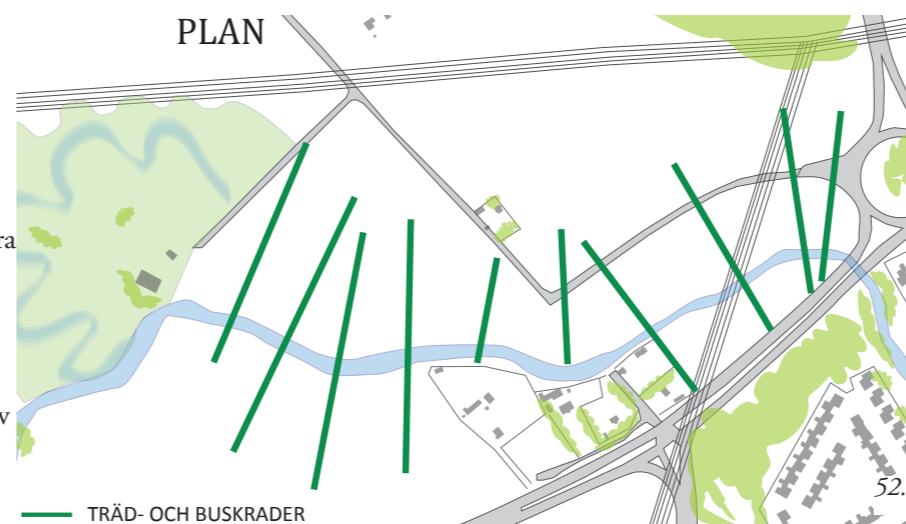
= Tillsammans bildar de en helhet

3.9 Strategier i olika lager

Övergripande struktur

Den nya strukturen utgår ifrån ån och förstärker den som landskapskaraktär. Långa linjer ger en tydlig organisation av området och kontrasterar tydligt gentemot de befintliga strukturerna. De ytorna som bildas emellan linjerna är utvecklingsbara inför framtida behov. Om det blir bebyggelse i området följer den å-strukturen och bildar nya, ytterligare förstärkande linjer till strukturen. På så sätt samspelar ån inte bara med den närmsta omgivningen, utan ut i ett större landskapligt sammanhang.

Planen (52) visar den övergripande strukturen och fotot (53) visar att linjerna kommer att bestå av träd- och buskrader som inspirerats av landsbygdens alléer.

Olika rum

De olika rummen byggs upp av vegetation som finns naturligt längs med vattendrag. Det finns en variation mellan öppna och slutna områden och växtligheten är uppbyggd i olika strukturer på olika platser. Den övergripande strukturens linjer kommer att bestå av träd- och buskrader, som därmed också bidrar till att skapa en större rumsindelning som bidrar till att de storskaliga öppna områdena bryts ner i mindre partier. Trädraderna kommer inte att utgöra ett hinder för utsikten eftersom det är fri sikt ut åt sidorna på de öppna platserna och även framåt längs med stråket.

Planen (54) visar de olika rummen och fotot (55) visar att de främst kommer att byggas upp av vegetation.

Gångväg och kopplingar

Kopplingen till det befintliga gångstråket på östra sidan om väg 55 sker primärt med ett övergångsställe som ger bra förutsättningar inför framtiden. Gångvägens funktion är att ge förutsättningar till att ta del av platsens berättelse, och att på ett avslappnat sätt uppleva omgivningen. Trots att gångvägen är relativt rak, ska man kunna uppleva åns rytm och snirkliga form via den övergripande strukturen, rumsliga övergångar och detaljer i markmaterialet. Markmaterialet ska upplevas som välbearbetat och på ett enkelt sätt ge en kontrast till den mer ruffa och naturliga vegetationen.

Planen (56) visar gångvägens dragning och fotot (57) visar att landsbygdens grusväg är en inspirationskälla till gångvägens form och material.

Socialt umgänge och vila

Längs med stråket finns ett antal platser i olika storlekar som ger möjlighet till vila, umgänge och rekreation. De större platserna är placerade på ett trädäck som efterliknar konstruktionen hos bryggor. De flesta är placerade invid vattnet och ger en utblick över ån. De omsluts av mindre rumsligheter och kan skapa förutsättningar för vattenlek. De olika platserna har olika kvaliteter och de kan bli till ett delmål under färden.

Planen (58) visar placeringen av sittplatser att umgås vid, och fotot (59) visar att sittplatserna har fått sin inspiration ifrån bryggor.

Ljus i mörkret

Belysning under de mörka timmarna och den mörka tiden på året kan skapa stora skillnader och effekter i utemiljön. Belysning medger att offentliga rum och stråk kan användas i större utsträckning, men det kan också skapas ett stadsrum som har en skepnad under dagtid och en annan under kvällstid.

Förslaget inkluderar belysning som visar åns berättelse även i mörkret, genom att rikta ljuset emot speciella karaktärer och element såsom aldungar, en stor pil och en bro. Entréer markeras både vid stråkets början och vid Paddeborg vattenpark. När man startar processer i förväg ger det en hög status till stråket som kommer att uppskattas under stora delar av året. Planen (60) visar placeringen av belysning, och fotot (61) visar att belysningen ger möjlighet till att tydliggöra en berättelse under kvällstid.

Konstinstallationer

De konstföremålen som finns längs med stråket fyller en viktig funktion genom att vara tydliga komponenter i en samlad berättelse om ån. Objekten eller skulpturerna visar olika insekter och djur som lever i och invid ån. Dessa föremål kan utformas på flera olika sätt, och de sex objekten behöver inte nödvändigtvis vara i samma stil. De bidrar till ett pedagogiskt och kunskapsbaserat utbyte där det är möjligt att koppla QR-koder till hemsidor som ger en fördjupad beskrivning av det specifika djuret. De kommer att ge stråket en högre kulturell status, som kan stå i kontrast till den naturliga vegetationen. Planen (62) visar placeringen av konstföremålen, och fotot (63) visar att det kan vara en skulptur av en gräsand.

3.10 Så här läser du lagerbeskrivningarna

RUBRIK:

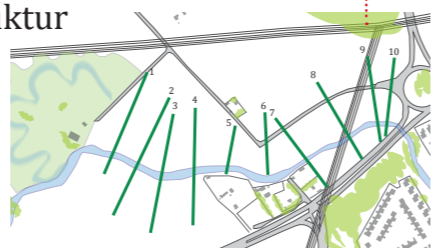
Rubriken hänvisar till det aktuella lagret.

TEXT I FÄRGADE RUTOR:

I varje ruta beskrivs hur det aktuella lagret styrks och formas av den teoretiska bakgrunden. De fyra olika färgerna står vardera för ett teoretiskt ämne. Texten beskriver hur de olika komponenterna som lagret består av, svarar upp för de olika teorierna som finns beskrivna i den teoretiska bakgrunden. De teoretiska kategorierna är hur människan går igenom landskapet, föränderliga landskap, dynamiska vegetationsstrukturer samt år och biologisk mångfald. Färgerna och texten utgår ifrån tabellen med utgångspunkter ifrån teorin på sidorna 29-31. Varje lager har beskrivningar av de förekommande teorierna som lagret grundas på.

3.10 Övergripande struktur

- ORIENTERING**
- Linjerna skapar en tydlig och läsbar struktur, och de visar åns och gångstråkets riktning.
- Linjerna medger en visuell kontakt med det omgivande landskapet och/eller andra stadsdelar.
- KARAKTÄR OCH IDENTITET**
- Stråket är indelat i etapper, som markeras av linjerna.
- SOCIALA ASPEKTER**
- Linjerna skapar ytor för utveckling, som i framtiden kan inkludera vardagliga och behovsbaserade målpunkter exempelvis en arbetsplats eller det egna hemmet.
- PERSPEKTIV**
- Ytor för omvandling skapas för att ge en dynamisk struktur som kan utvecklas med tiden.
- PROCESSBASERAD HELHET / STRUKTUR**
- Process över tid medges med ytor för omvandling.
- Krafter som påverkar platsen är att kommunens plan är att Enköpings stad ska utvecklas med bl.a. nya bostäder i det här området.
- Linjerna skapar ett tydligt ramverk som stödjer flexibel utveckling.
- De möjliggör en upplevelse av det omgivande landskapet.
- OLIKA TYPER AV STRUKTURER**
- Linjerna utgår ifrån strukturen Casco/stomme genom att de fått sin form av ån och landskapets former. Mellan linjerna skapas ytor för omvandling.
- Det här lagret är en del av ett montage, och hela strukturen består av 6 lager.
- PERSPEKTIV/DYNAMISKA FÖRÄNDRINGAR**
- Linjerna kommer att bestå av träd och buskar som växer och förändras över tid.
- VEGETATIONSSTRUKTURER**
- Träden och buskarna bidrar till en halvöppen vegetationsstruktur, med en blandning av vedartade växter samt öppna gräsmarker.
- NATURLIGA ÅAR**
- Enköpingsåns meandrande form avspeglar sig i den övergripande strukturen.
- VÄXTER I ANSLUTNING TILL ÅAR**
- Träd- och buskarerna har en anknytning till åar.

64. Plan som visar den övergripande strukturen.

65. Trädallier på landsbygden är en inspirationskälla till trädraderna.

66. En trädrad ger struktur och rumslighet.

Ingredienser:
8 st trädtrader (nr 1-8)
2 st buskrader (nr 9-10)

Förslag till arter:
Björk rad nr 2, 6, 7 och 8.
Ek rad nr 1, 3, 4 och 5.
Hagtorn rad nr 9 och 10.

Obligatorisk:
Trädrad nr 2, 4, och 8.
Buskrad nr 10.
Valbart:
Trädrad nr 1, 3, 5, 6 och 7.
Buskrad nr 9.

Konsekvenser:
Om de obligatoriska raderna utesluts finns ingen helhetsstruktur för området.
Om de valbara raderna utesluts, blir strukturen inte lika tydlig och orienteringen blir svårare att avläsa.
Fördelen med att plantera alla rader ifrån början är att man kan använda sig av ungräd som man kan forma efter hand till en personlig form. Det ger en tydlig status till området redan ifrån början, och senare har man upp vuxen vegetation och ett ramverk till framtida byggnation.

67. Bilden visar en vy över hur trädraderna kommer att upplevas.

68. Sektionen visar trädrad nummer 3, vid den stora befintliga pilen.

INGREDIENSER:

Här anges vad lagret har för innehåll och nummer och/eller bokstavering hänvisar till en placering i plan. I förekommande fall kan det finnas olika förslag till exempelvis arter och material, som då står beskrivna under en egen rubrik.

Ingredienser:
8 st trädtrader (nr 1-8)
2 st buskrader (nr 9-10)

Förslag till arter:
Björk rad nr 2, 6, 7 och 8.
Ek rad nr 1, 3, 4 och 5.
Hagtorn rad nr 9 och 10.

OBLIGATORISK:

Här finns det uppgifter om vilka delar av lagret som är obligatoriska för Enköpings kommun vid genomförandet av det här förslaget. De angivna delarna är obligatoriska för att förslaget ska ha en grund som man kan senare ska kunna bygga vidare på.

Obligatorisk:
Trädrad nr 2, 4, och 8.
Buskrad nr 10.
Valbart:
Trädrad nr 1, 3, 5, 6 och 7.
Buskrad nr 9.

Konsekvenser:
Om de obligatoriska raderna utesluts finns ingen helhetsstruktur för området.
Om de valbara raderna utesluts, blir strukturen inte lika tydlig och orienteringen blir svårare att avläsa.
Fördelen med att plantera alla rader ifrån början är att man kan använda sig av ungräd som man kan forma efter hand till en personlig form. Det ger en tydlig status till området redan ifrån början, och senare har man upp vuxen vegetation och ett ramverk till framtida byggnation.

VALBART:

Här finns det uppgifter om vilka delar av lagret som är valbara för Enköpings kommun vid genomförandet av det här förslaget. De angivna delarna är tillval som kan komplettera grundutförandet av förslaget. De valbara komponenterna utvecklar och förhöjer stråkets gestaltning.

KONSEKVENSER:

Det här är en beskrivning av vilka positiva och negativa konsekvenser som kan följa beroende på vilka beslut och val man gör. Resonemanget som beskrivs kan ge råd om vilka beslut man vill och kan fatta.

PLAN MED NUMRERING:

Varje lager har en plan som visar lagrets innehåll. Det förekommer numrering alternativt sektionmarkeringar som gör att varje del som beskrivs i texten till kommunen markeras tydligt i plan.

BESKRIVANDE FOTON:

Under eller i anslutning till varje foto finns en bildtext som anger vad fotot visar. Fotot är en bildlig beskrivning av vad lagret innehåller och inspirationskälla.

BESKRIVNING TILL KOMMUNEN:

Här förklaras vad lagret innehåller och det finns också information om vilka delar som för Enköpings kommun är obligatoriska och valbara när man väljer att genomföra det här förslaget. Under rubriken konsekvenser anges vilka för- och nackdelar olika val medför.

BESKRIVANDE BILDER AV OLIKA SLAG:

De flesta av lagren har ett antal bilder som beskriver lagrets uppbyggnad och innehåll. Det kan visas med hjälp av perspektiv, sektioner och/eller skisser. Varje bild har en tillhörande bildtext som förklarar vad bilden visar.

ORIENTERING

- Linjerna skapar en tydlig och läsbar struktur, och de visar åns och gångstråkets riktning.
- Linjerna medger en visuell kontakt med det omgivande landskapet och/eller andra stadsdelar.

KARAKTÄR OCH IDENTITET

- Stråket är indelat i etapper, som markeras av linjerna.

SOCIALA ASPEKTER

- Linjerna skapar ytor för utveckling, som i framtiden kan inkludera vardagliga och behovsbaserade målpunkter exempelvis en arbetsplats eller det egna hemmet.

PERSPEKTIV

- Ytor för omvandling skapas för att ge en dynamisk struktur som kan utvecklas med tiden.

PROCESSBASERAD HELHET / STRUKTUR

- Process över tid medges med ytor för omvandling.
- Krafter som påverkar platsen är att kommunens plan är att Enköpings stad ska utvecklas med bl.a. nya bostäder i det här området.
- Linjerna skapar ett tydligt ramverk som stödjer flexibel utveckling.
- De möjliggör en upplevelse av det omgivande landskapet.

OLIKA TYPER AV STRUKTURER

- Linjerna utgår ifrån strukturen Casco/stomme genom att de fått sin form av ån och landskapets former. Mellan linjerna skapas ytor för omvandling.
- Det här lagret är en del av ett montage, och hela strukturen består av 6 lager.

PERSPEKTIV/DYNAMISKA FÖRÄNDRINGAR

- Linjerna kommer att bestå av träd och buskar som växer och förändras över tid.

VEGETATIONSSTRUKTURER

- Träden och buskarna bidrar till en halvöppen vegetationsstruktur, med en blandning av vedartade växter samt öppna gräsmarker.

NATURLIGA ÅAR

- Enköpingsåns meandrande form avspeglar sig i den övergripande strukturen.

VÄXTER I ANSLUTNING TILL ÅAR

- Träd- och buskarerna har en anknytning till åar.

GUL RUTA:

Teori som beskriver hur man som människa går igenom landskapet.

RUBRIKER:

De motsvarar samma rubrik som i tabellen med utgångspunkter ifrån teorin på sida 29-31, för att man ska kunna härleda informationen. Rubriken berättar att det här lagrets innehåll exempelvis ger kvaliteter inom kategorin karaktär och identitet.

BESKRIVNING I PUNKTER:

Informationen berättar på vilket sätt det här lagret grundar dig på och applicerar en teoretisk utgångspunkt. Det ger en förstärkt för hur teorin har konkretiserats och fått en praktisk tillämpning. Det ger tydliga argument för vad lagret kan bidra med för kvaliteter.

RÖD RUTA:

Teori som beskriver hur landskapet och förslaget är föränderligt.

GRÖN RUTA:

Teori som beskriver hur vegetationen formas utifrån dynamiska vegetationsstrukturer.

BLÅ RUTA:

Teori som beskriver hur olika delar samspelar och/eller har en koppling till ån.

3.11 Övergripande struktur

ORIENTERING

- Linjerna skapar en tydlig och läsbar struktur, och de visar åns och gångstråkets riktning.
- Linjerna medger en visuell kontakt med det omgivande landskapet och/eller andra stadsdelar.

KARAKTÄR OCH IDENTITET

- Stråket är indelat i etapper, som markeras av linjerna.

SOCIALA ASPEKTER

- Linjerna skapar ytor för utveckling, som i framtiden kan inkludera vardagliga och behovsbaserade målpunkter exempelvis en arbetsplats eller det egna hemmet.

PERSPEKTIV

- Ytor för omvandling skapas för att ge en dynamisk struktur som kan utvecklas med tiden.

PROCESSBASERAD HELHET / STRUKTUR

- Process över tid medges med ytor för omvandling.
- Krafter som påverkar platsen är att kommunens plan är att Enköpings stad ska utvecklas med bl.a. nya bostäder i det här området.
- Områdets status kan höjas av att man startar processen med några av trädraderna.
- Linjerna skapar ett tydligt ramverk som stödjer flexibel utveckling.
- De möjliggör en upplevelse av det omgivande landskapet.

OLIKA TYPER AV STRUKTURER

- Linjerna utgår ifrån strukturen Casco/stomme genom att de fått sin form av ån och landskapets former. Mellan linjerna skapas ytor för omvandling.
- Det här lagret är en del av ett montage, och hela strukturen består av 6 lager.

PERSPEKTIV/DYNAMISKA FÖRÄNDRINGAR

- Linjerna kommer att bestå av träd och buskar som växer och förändras över tid.

VEGETATIONSSTRUKTURER

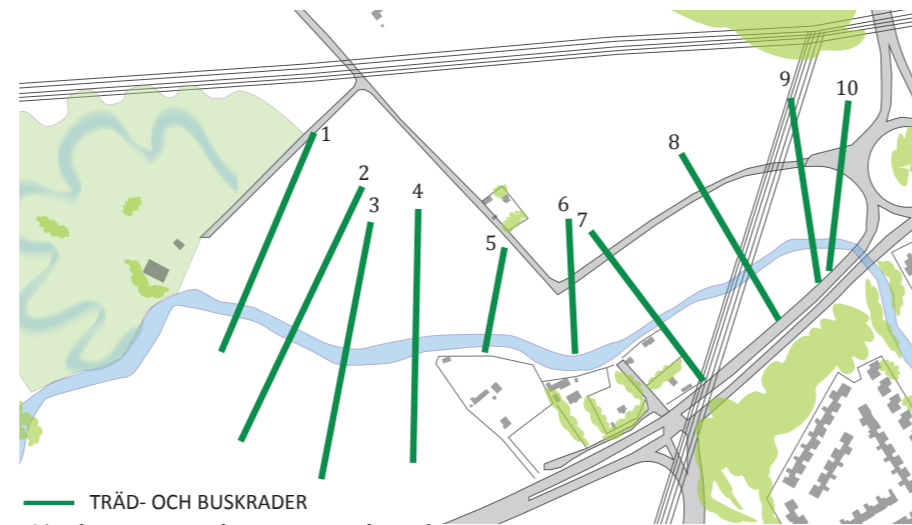
- Träden och buskarna bidrar till en halvöppen vegetationsstruktur, med en blandning av vedartade växter samt öppna gräsmarker.

NATURLIGA ÅAR

- Enköpingsåns meandrande form avspeglar sig i den övergripande strukturen.

VÄXTER I ANSLUTNING TILL ÅAR

- Träd- och buskarterna har en anknytning till åar.

64. Plan som visar den övergripande strukturen.

65. Trädalléer på landsbygden är en inspirationsskälla till trädraderna.

66. En trädrad ger struktur och skapar rum.

Ingredienser:

- 8 st trädader (nr 1-8)
- 2 st buskrader (nr 9-10)

Förslag till arter:

- Betula pendula* Björk rad nr 2, 6, 7 och 8.
- Quercus robur* Ek rad nr 1, 3, 4 och 5.
- Crataegus monogyna* Hagtorn rad nr 9 och 10.

Obligatorisk:

- Trädrad nr 2, 4, och 8.
- Buskrad nr 10.

Valbart:

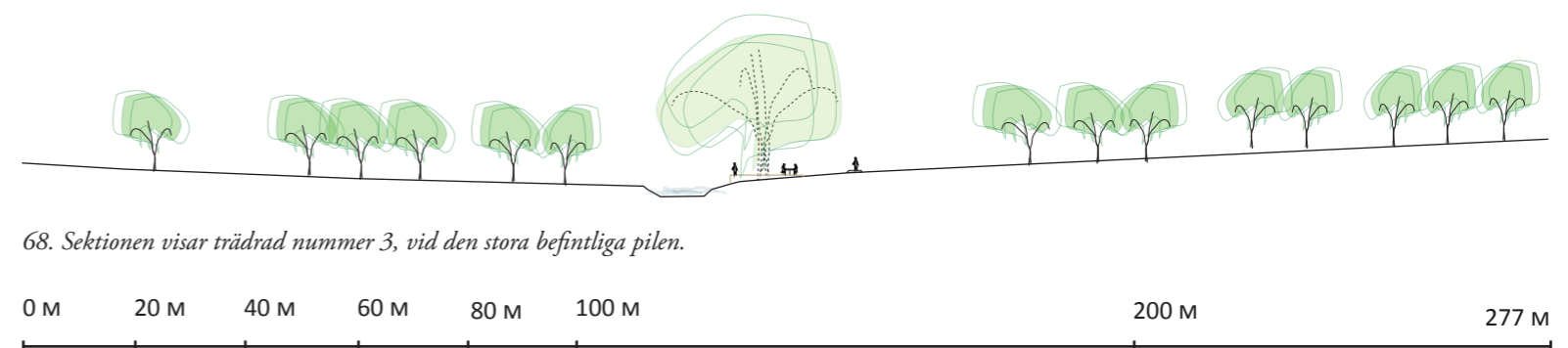
- Trädrad nr 1, 3, 5, 6 och 7.
- Buskrad nr 9.

Konsekvenser:

- Om de obligatoriska raderna utesluts finns ingen helhetsstruktur för området.
- Om de valbara raderna utesluts, blir strukturen inte lika tydlig och orienteringen blir svårare att avläsa.
- Fördelen med att plantera alla rader ifrån början är att man kan använda sig av ungräd som man kan stamma upp efter hand. Det ger en tydlig status till området redan ifrån början, och senare har man uppvuxen vegetation och ett ramverk till framtida byggnation.

67. Bilden visar en vy över hur trädraderna kommer att upplevas.

68. Sektionen visar trädrad nummer 3, vid den stora befintliga pilen.

3.12 Olika rum

LUFT OCH VÄDER

- De olika rummen ger möjlighet till en variation mellan öppna och skyddade platser.

ORIENTERING

- De olika rummen ger fortfarande en visuell kontakt med det omgivande landskapet och/eller andra stadsdelar.

KARAKTÄR OCH IDENTITET

- En variation av olika rum och vyer skapas.
- En rytm skapas med varierade rumsligheter.

OLIKA TYPER AV STRUKTURER

- Det här lagret är en del av ett montage, och hela strukturen består av 6 lager.

PERSPEKTIV/ DYNAMISKA FÖRÄNDRINGAR

- Vegetationen som bygger upp de olika rummen har en dynamisk utgångspunkt. Stråket som går från staden är mer formell och kan i sin förlängning bli mer naturlig och utvecklingsbar.

VEGETATIONSSTRUKTURER

De olika områdena byggs upp av:
- Öppen gräs och ängsmark med enstaka solitärer.
- Halvöppen/halvsluten hagmark med grupper av vedartad vegetation.
- Sluten flerskiktad vegetation – två eller flera skikt.

VÄXTER I ANSLUTNING TILL ÅAR

- Vegetationen som bygger upp rummen på platsen ska baseras på arter som återfinns naturligt invid åar.
- Vedartade växter som trivs fuktigt/vått: Klibbal, glasbjörk, ask, vitpil, sälg, knäckepil, brakved, grävvide, jolster och korgvide.
- Vedartade växter som trivs torrt/fuktigt: Lönn, vårtbjörk, ek, oxel, lind, hassel, hagtorn, vildapel, hägg, slån, måbär, fläder och rönn.

A-a. Fram till entrén till Paddeborg vattenpark är det öppet med några enstaka solitära buskar eller träd.

B-b. Vid den stora befintliga pilen finns det en halvslutet rum som ger möjlighet till en sittplats invid vattnet. I den här sektionen syns en av trädraderna tydligt.

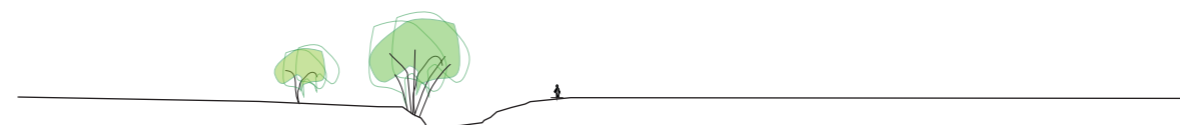
C-c. På vänster sida finns befintlig bebyggelse och höga granhäckar. I den här sektionen syns en utav de konstföremålen som finns längs med ån. Till höger är det öppet och det finns möjlighet till ny bebyggelse här.

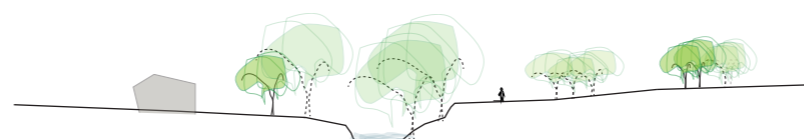
D-d. I korsningen vid bron, finns det möjlighet till att komma över till den vänstra sidan där vägen kantas av klippta granhäckar. Det finns några solitära träd, och möjlighet till ny bebyggelse till höger. Området har en halvsluten struktur.

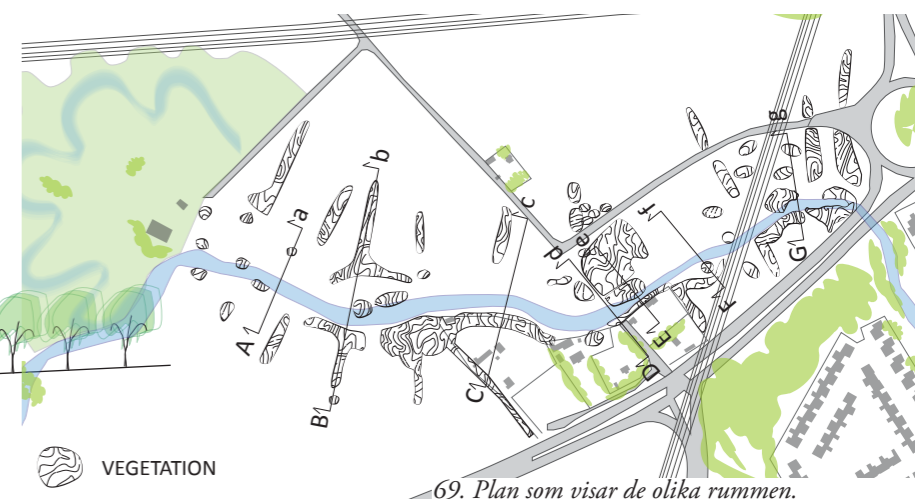
E-e. Befintlig mogen vegetation i gamla trädgården, och befintligt hus till vänster. Komplettering av andra växter kan utveckla beståndet till att bli till en flerskiktad vegetationsstruktur. En ny sittplats och terrass finns i den omslutande vegetationen och en brygga anläggs för att utöka kontakten med vattnet.

F-f. Befintlig aldunge invid ån, nya buskar till vänster och ett öppet område till höger.

G-g. Befintligt albestånd invid ån, nya grupper av vegetation till höger vilket ger ett halvslutet område, och möjlighet till nya hus på vänster sida.

69. Plan som visar de olika rummen.

Ingredienser:

Öppna delområden: B, E och G
Halvslutna områden: A, D och F
Slutet delområde: C

Obligatoriskt:

Eftersom delområde C och F redan finns till viss del av befintlig vegetation, är det inget delområde som är obligatoriskt.

Valbart:

All ny vegetation som skapar rum är valbara. Prioriteringen är att delområde C och F fortsätter att utvecklas, och sedan att delområde A påbörjas. Efter det är prioriteringsordningen delområde D, G, E och sedan B.

Konsekvenser:

Olika rum skapas för att stråket ska bli i mänsklig skala istället för de enorma rumsligheterna som förekommer på platsen idag. Det ger större trygghet, och skapar en variation mellan olika platser. Om man inte skapar några rum, bistår den övergripande strukturen med en grov indelning av området. Fördelen med att skapa fler och tydligare rum är att det finns olika platser att vara på och att man för stimulans längs med vägen.

70. De olika rummen skapas av främst vegetation.

3.13 Gångväg och kopplingar

MARKEN

- Gångvägen är bekväm på så sätt att det är låg lutning och att det är en relativt rak dragning av den.
- Den ger stimulans eftersom markmaterialet består av grus, och av att korsningar och linjer markeras med granithällar.

KARAKTÄR OCH IDENTITET

- Gångvägen är en länk i en större kedja.
- Stråket är indelat i etapper, som är markerade med vägmärkörer i markmaterialet.
- Vägen är något vindlande.
- Det finns en rytm mellan rörelse och paus - gårum och platser, och den uppstår mellan gångvägen och de olika platserna som bildas i kombination med olika rum, sittplatser m.m.

SOCIALA ASPEKTER

- Rörelseytor är i proportion till den sociala toleransnivån, eftersom gångvägens bredd är dimensionerad för fler användare än vad det finns i området idag.

PROCESSBASERAD HELHET / STRUKTUR

- Eftersom integrerad infrastruktur stödjer nya relationer, nätverk och kopplingar, bidrar den här gångvägen till det.
- Områdets status höjs av att man startar en process med en ny gångväg.

OLIKA TYPER AV STRUKTURER

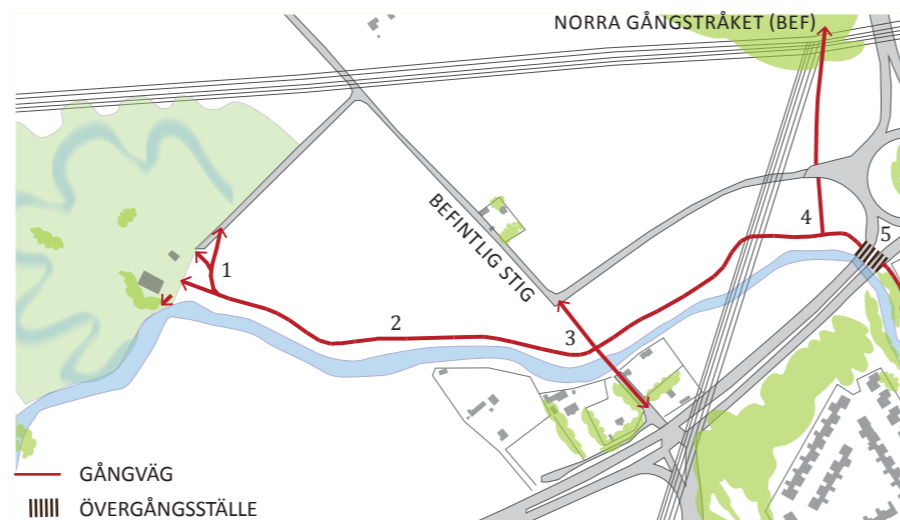
- Det här lagret är en del av ett montage av flera lager som tillsammans skapar en helhet.
- De olika lagrens valbara delar kan plockas bort och läggas till.
- Alla lager kan på så sätt förändras samtidigt som helheten består.

NATURLIGA ÅAR

- Åns meandrande ger form till den övergripande strukturen som markeras i markmaterialet i gångvägen.

74. En fint bearbetad grusväg med tydliga kanter.

71. Plan över gångvägen.

72. Foto som visar att gångvägen är inspirerad av en grusväg.

73. Materialmöte mellan grus och betong.

Ingredienser:

- Flera entréer till Paddeborg vattenpark (nr 1).
- En gångväg (nr 2).
- En korsning vid bron (nr 3).
- En korsning till befintlig gångväg i norra delen (nr 4).
- Ett övergångsställe över väg 55 (nr 5).
- Ny anslutning till befintlig gångväg (nr 6).

Förslag till materialval:

- Grus
- Granithällar i linje med träd/buskrader, och vid korsningar.

Obligatoriskt:

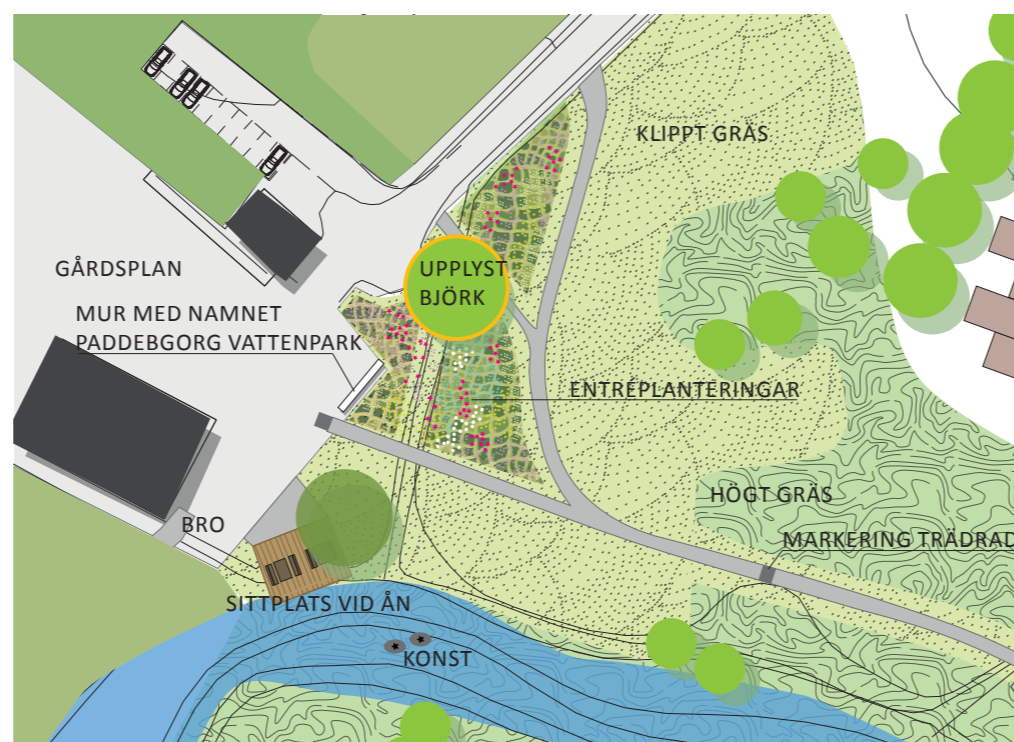
- Hela gångstråket (nr 2).
- Anslutning till det befintliga parkstråket (nr 6).
- Övergångsställe (nr 5).
- Anslutning till entrén för Paddeborg vattenpark (nr 1).

Valbart:

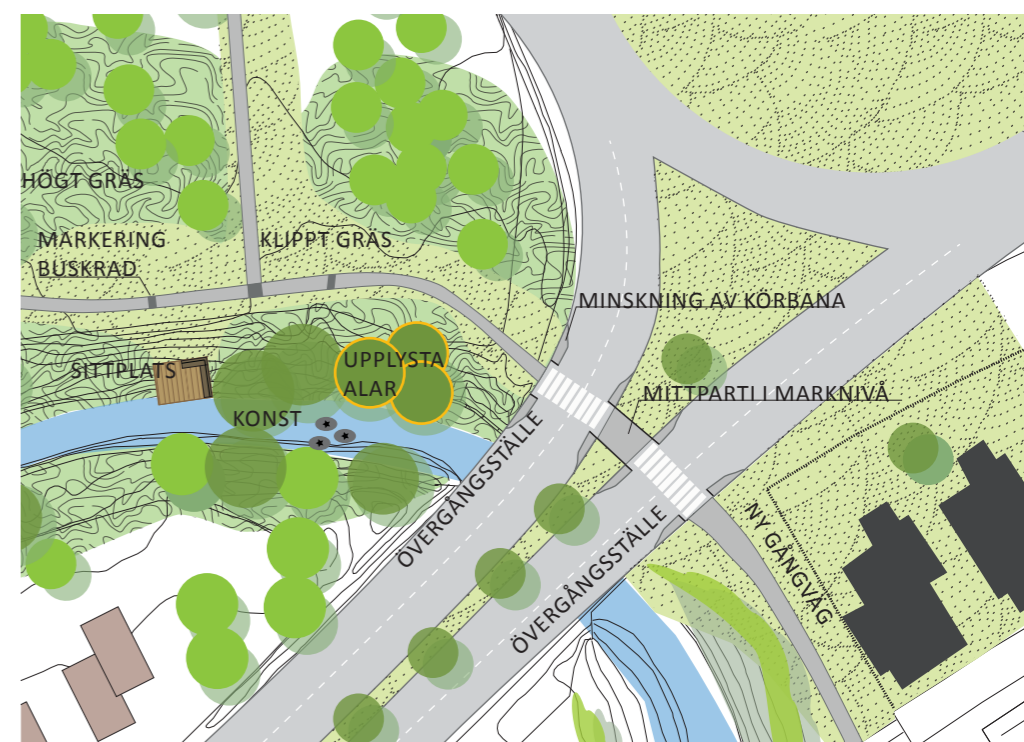
- Anslutning till den norra gångvägen (nr 4).
- Den befintliga stigen rustas upp i samma stil som det övriga gångstråket (nr 3).

Konsekvenser:

- Om man inte ansluter till den befintliga gångvägen i den norra delen, kommer det förmodligen trampas upp en stig här oavsett, eftersom det redan finns en del stigar på området.
- Fördelen med att anlägga anslutningen till den norra gångvägen är att det blir enkelt att gå olika promenadlingor, vilket ger större användning för gångvägen.
- Den befintliga stigen vid bron blir mer attraktiv om den rustas upp till en gångväg.

75. Plan över entrén till Paddeborg vattenpark. Skala 1:1000. Ytan för det klippta gräset är den maximala ytan som klipps om området bebyggs med bostäder. I annat fall kan den klippta gräsytan minskas.

76. Plan över övergångsstället och entrén till det nya gångstråket. Skala 1:1000. Ytan för det klippta gräset är den maximala ytan som klipps om området bebyggs med bostäder. I annat fall kan den klippta gräsytan minskas.

3.14 Socialt umgänge och vila

KARAKTÄR OCH IDENTITET

- Platserna för umgänge bidrar till ett stråk som är indelat i etapper.
- De här platserna ger möjlighet till aktiviteter längs med vägen.
- Sittplatserna tillsammans med gångvägen skapar en rytm mellan rörelse och paus - gårum och platser.
- De förstärker en enskild tydlig kvalitet av ån som också avspeglar slutmålet.
- Träterrasserna som är inspirerade av bryggor är en del av berättelsen om ån, och kan göra att gångstråket upplevs som en metaforisk gångstig.

SOCIALA ASPEKTER

- Sittplatserna blir till sociala mötesplatser.
- De är platser att umgås på.
- De kan vara vardagliga och behovsbaserade målpunkter.
- Platsbildningarna är i proportion till den sociala toleransnivån eftersom de finns i olika storlekar.

PROCESSBASERAD HELHET / STRUKTUR

- De olika sittplatserna höjer områdets status när man startar en process som inkluderar dessa.

OLIKA TYPER AV STRUKTURER

- Det här lagret är en del av ett montage av flera lager som tillsammans skapar en helhet.
- De olika lagrens valbara delar kan plockas bort och läggas till.
- Alla lager kan på så sätt förändras samtidigt som helheten består.

Ingredienser:

- 5 st sittplatser för 2-10 personer (nr 1, 2, 3, 5 och 8).
- 2 st sittplatser för 1-2 personer (nr 4 och 7).
- 1 st brygga (nr 6).

Förslag till materialval:

- De större sittplatserna innehåller både soffor och bord som står på plattor i trä som liknar bryggor.
- Den mindre sittplatsen består enbart av en träsoffa.

Obligatoriskt:

- 1 st sittplats för 1-2 personer (nr 4).

Valbart:

- 5 st sittplatser för 2-10 personer (nr 1, 2, 3, 5 och 8).
- 1 st sittplats för 1-2 personer (nr 7).
- 1 st brygga (nr 6).

Konsekvenser:

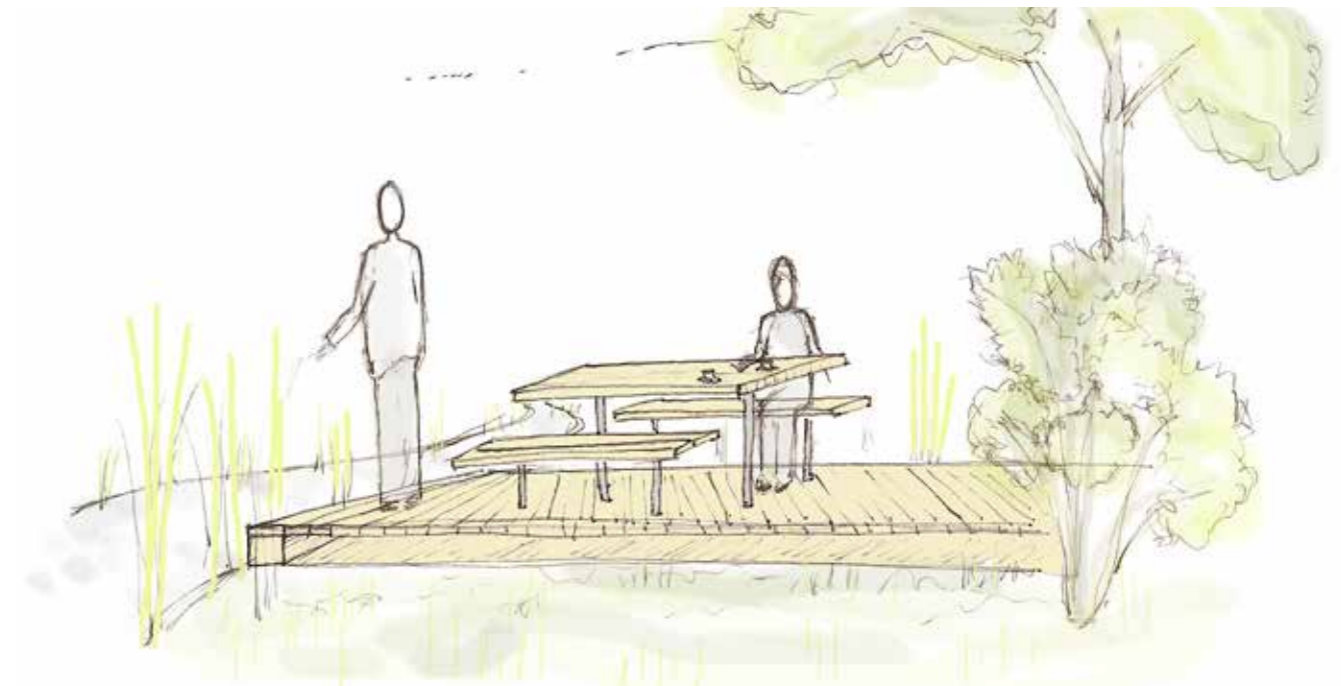
- Om det saknas platser för vila och umgänge då utesluter människor som inte orkar gå så långt, samt att de sociala värdena av att umgås utesluts.
- Om några av sittplatserna blir anlagda skapar det ett högre socialt värde till området och också möjligheten till vattenlek.

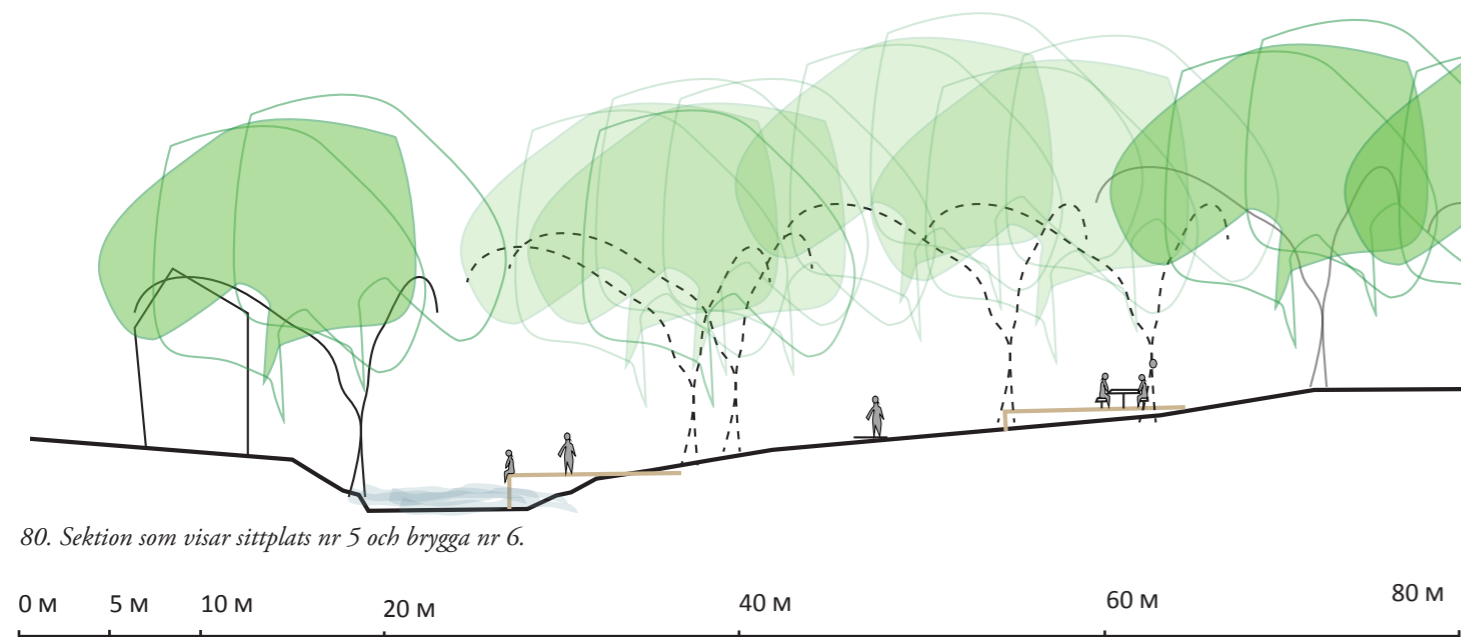
77. Plan över sociala mötesplatser.

78. Inspirationen till träterrasserna kommer ifrån bryggor.

79. Perspektiv som visar en sittplats med träterrass invid ån.

80. Sektion som visar sittplats nr 5 och brygga nr 6.

81. En möbel med träribbor inbjuder till en stunds avkoppling.

82. Foto som visar den speciella atmosfären vid sittplats nr 8.

3.15 Ljus i mörkret

ORIENTERING

- Belysningen ger en läsbar struktur och riktning i mörker.
- Den visar olika landmärken såsom bron, och tydliga karaktärer såsom alduingar, i mörker.

KARAKTÄR OCH IDENTITET

- Stråket blir under kvällstid indelat i etapper, när ljuspunkterna blir till vägmarkörer.
- Även belysningen visar åns karaktärer i mörker, vilket blir till en enskild tydlig kvalitet som avspeglar slutmålet.
- Belysningen skapar en berättelse om ån under de mörka timmarna och kan bli till en metaforisk gångstig.

PROCESSBASERAD HELHET / STRUKTUR

- Belysningen höjer områdets status genom att vara en del av en process som utvecklar området.

OLIKA TYPER AV STRUKTURER

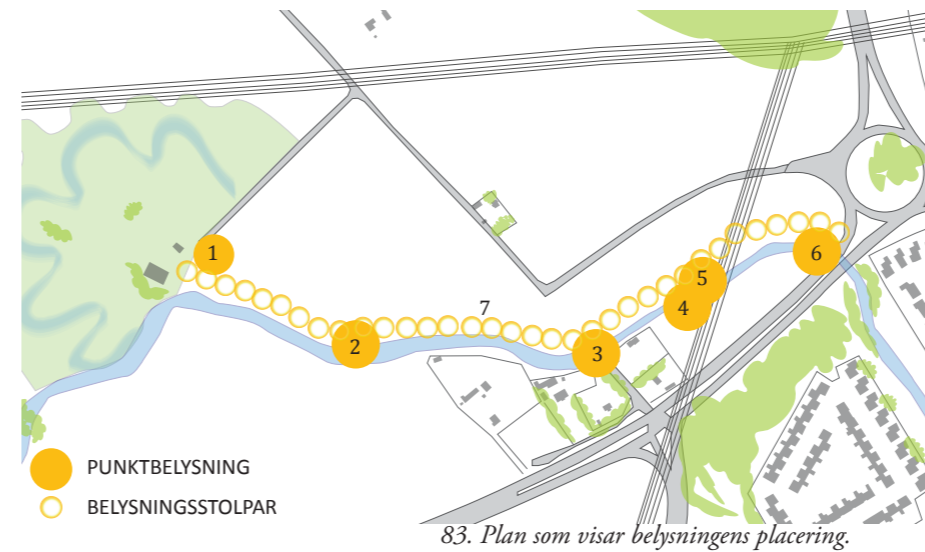
- Det här lagret är en del av ett montage av flera lager som tillsammans skapar en helhet.
 - De olika lagrens valbara delar kan plockas bort och läggas till.
 - Alla lager kan på så sätt förändras samtidigt som helheten består.

DYNAMISKA FÖRÄNDRINGAR

- Ljuset kan belysa och visa olika årstidsväxlingar.

VÄXTER I ANSLUTNING TILL ÅR

- Flera olika karaktärsfulla växter som är förknippade med ån belyses.

83. Plan som visar belysningens placering.

Ingredienser:

- Punktbelysning av bro (nr 3).
- Punktbelysning av 5 st träd/trädgrupper (nr 1, 2, 4, 5 och 6).
- Belysningsstolpar längs med gångstråket (nr 7).

Obligatoriskt:

...

Valbart:

- Punktbelysning av bro (nr 3).
- Punktbelysning av 5 st träd/trädgrupper (nr 1, 2, 4, 5 och 6).
- Belysningsstolpar längs med gångstråket (nr 7).

84. Ljus i mörker kan skapa en speciell atmosfär under kvällstid.

Konsekvenser:

- Om man inte anlägger någon belysning kommer stråket inte att användas när det är mörkt, och tvärt om.
- Om man belyser gångvägen ger man möjlighet till besök i mörker och det är en fördel när det finns bebyggelse i området.

- Punktbelysningen skapar trygghet, tydliga kvaliteter kvällstid och återkopplar till ån. Konsekvensen om man utesluter punktbelysningen är att man inte synliggör flera kvaliteter, och att statusen för stråket försvinner när mörkrets timma infaller.

85. Foto som visar den stora karaktärsfulla pilen i mitten som är nr 2 i belysningsplanen.
Förslag

86. Foto som visar de två alduingarna nr 4 och nr 5 i belysningsplanen.

87. Det är framförallt karaktäristiska växter som kommer att belysas.

3.16 Konstinstallationer

ORIENTERING

- Objekten förtydligar orienteringen genom att de visar en tydlig karaktär som återspeglar slutmålet Paddeborg vattenpark, och de kan också bli till mindre landmärken.

KARAKTÄR OCH IDENTITET

- Stråket delas in i etapper där konstobjekten blir till vägmarkörer.
- De medger en aktivitet längs med vägen, genom att söka efter djuren och att lära sig mer om dem.
- En rytm mellan rörelse och paus bildas eftersom man får tillfälle att stanna upp och beskåda de olika konstobjekten.
- De ger en enskild tydlig kvalitet som avspeglar slutmålet.
- Skulpturerna kan vara en del i en tydlig berättelse, och de bidrar till att nyfiket utforska olika platser. Det kan tillsammans bilda en metaforisk gångstig.

PROCESSBASERAD HELHET / STRUKTUR

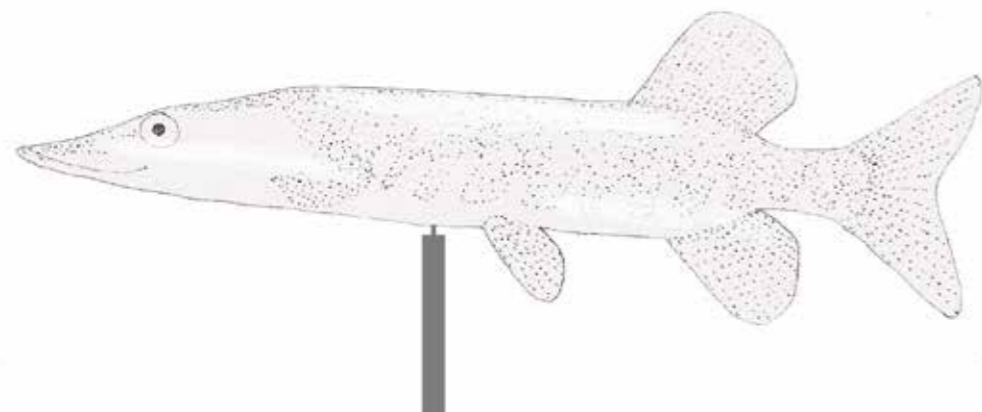
- Konstobjekten höjer områdets status för att de är en del av en process som utvecklar området.

OLIKA TYPER AV STRUKTURER

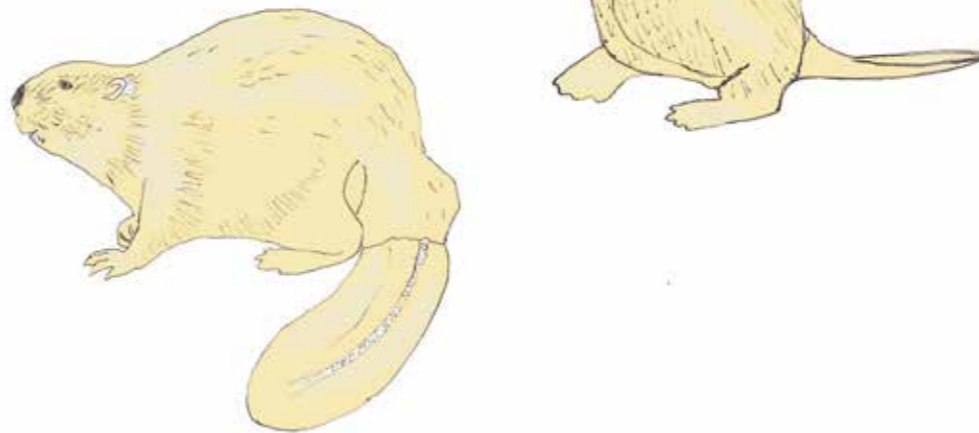
- Det här lagret är en del av ett montage av flera lager som tillsammans skapar en helhet.
- De olika lagrens valbara delar kan plockas bort och läggas till.
- Alla lager kan på så sätt förändras samtidigt som helheten består.

OLIKA LIVSMILJÖER

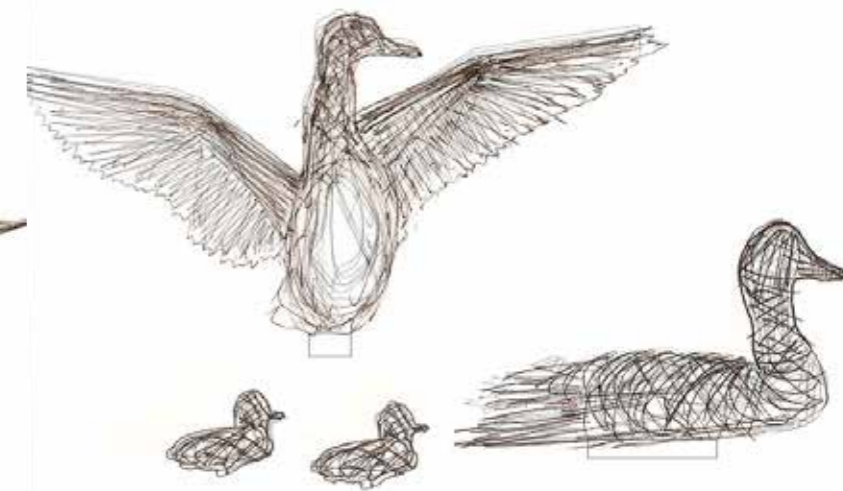
- I öppet vatten lever olika insekter, musslor, kräftdjur och fiskar, som kan återges i ett eller flera konstobjekt.
- I strandzonen lever olika groddjur, fåglar och däggdjur som är beroende av vattnet eller av andra vattenlevande arter. De kan återges i ett eller flera konstobjekt.

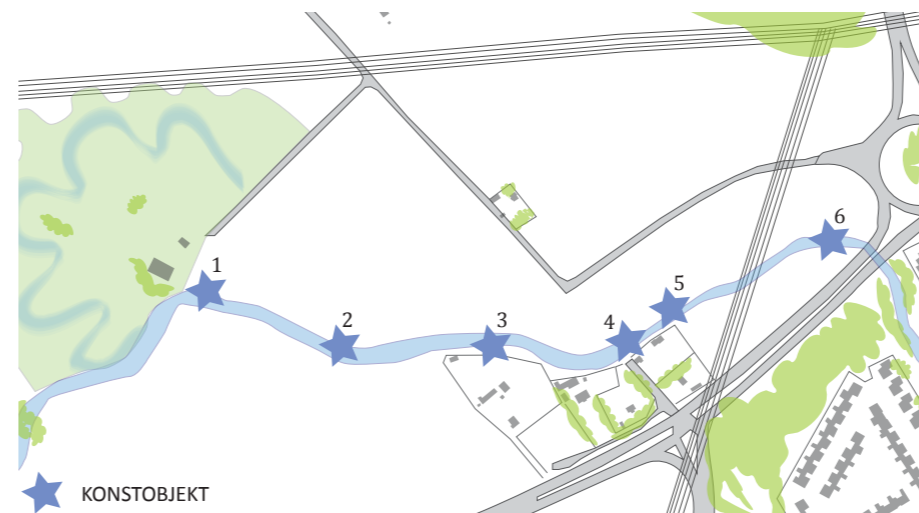
90. Ett exempel på konstobjekt är en gädda i perforerad plåt som vänder sig efter vinden.

91. Ett exempel på konstobjekt är bävvar uthuggna ur trä.

92. Ett exempel på konstobjekt är änder formade i ståltråd.

88. Plan som visar placeringen av konstobjekt.

89. Foto som visar att det är skulpturer av olika djur.

Ingredienser:

6 st konstföremål/skulpturer föreställande olika insekter och djur som lever i och vid ån (nr 1-6).

Exempel på djurarter som finns i och vid ån:

Bäver, gädda och trollslända.

Fakta om djuret:

QR-kod på marksten eller skylt, som leder till en faktasida på internet.

Obligatoriskt:

...

Valbart:

6 st konstföremål/skulpturer nr 1-6

Konsekvenser:

Konstföremålen/skulpturerna bidrar till att ge stråket en tydlig karaktär och identitet. Det ger en återkoppling till och kunskap om ån och dess invånare, samt bidrar till pedagogisk verksamhet. De ger en högre kulturell status till området och blir en kontrast gentemot den naturliga vegetationen. Konsekvensen om man utesluter dessa är att man missar de ovannämnda kvaliteterna.

Prioriteringen mellan de olika konstobjekten är att högst prioriterat är nr 1, sedan nr 6 och nr 4. Föremål nr 1 markerar entrén till Paddeborg vattenpark och blir en övergång mellan stråk och park. Föremål nr 4 och 6, kan tillsammans med nr 1 bilda en serie av föremål där nr 6 markerar startpunkten, nr 1 målpunkten och nr 4 en deletapp. De sex objekten kan tillsammans bilda en spännande berättelse.

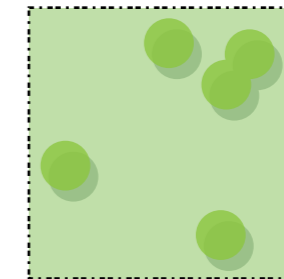
3.17 Illustrationsplan med obligatoriska ingredienser

Utvecklingsområden

De olika utvecklingsområdena kan utvecklas till olika innehåll, beroende på framtidens önskemål. I den här illustrationsplanen visas enbart de obligatoriska delarna och grundförutsättningen är att utvecklingsområdena är öppna platser för tillfälliga aktiviteter.

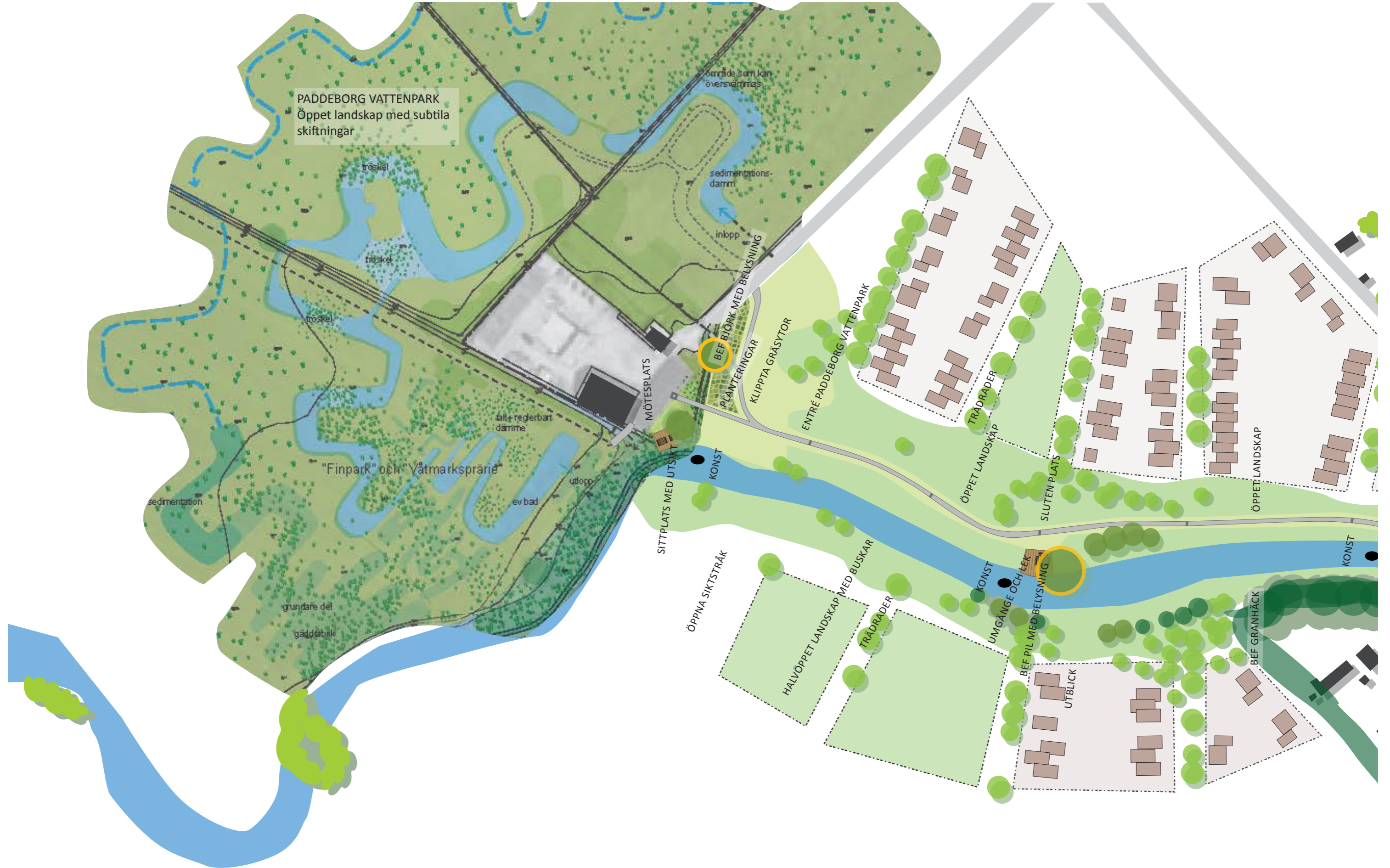
ÖPPEN PLATS FÖR TILLFÄLLIGA AKTIVITETER EX. CIRKUS

Skala 1:1500 N ↑

0 M 20 M 40 M 60 M 80 M 100 M

93. Illustrationsplan med de obligatoriska ingredienserna. Planen för Paddeborg vattenpark, till vänster i bild på s 44, är skapad av Niklas Klingberg (2012).

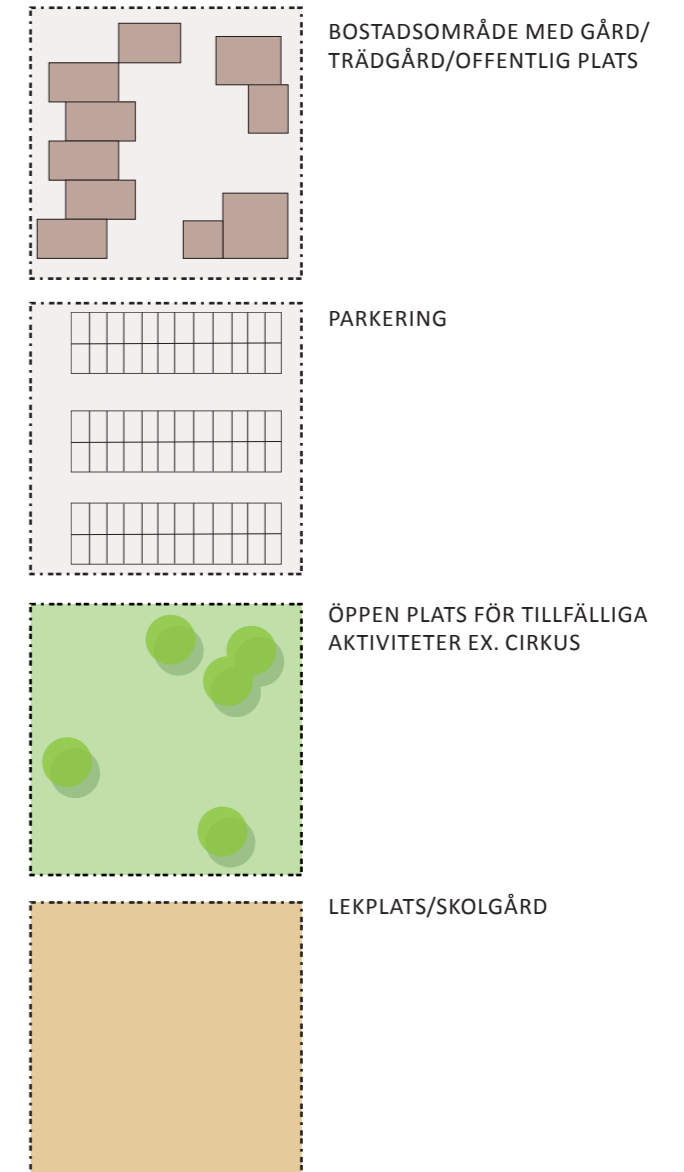
3.18 Illustrationsplan med samtliga ingredienser

Utvecklingsområden

De olika utvecklingsområdena kan utvecklas till olika innehåll, beroende på framtidens önskemål. I den här illustrationsplanen visas ett tänkbart alternativ till placering av olika komponenter. Eftersom området ska klara av att utvecklas utifrån framtida behov finns ingen slutgiltig plan för innehållet i de olika utvecklingsområdena, men här nedan visas några förslag.

Skala 1:1500 N ↑
 0 M 20 M 40 M 60 M 80 M 100 M

94. Illustrationsplan med alla lager tillsammans. Planen för Paddeborg vattenpark, till vänster i bild på s 46, är skapad av Niklas Klingberg (2012).

3.19 Illustrationer

1. Vi står vid entrén till det nya stråket på västra sidan om väg 55. Till vänster flödar ån igenom ett albestånd som står i vattenkanten. En del av dem är upplysta under kvällstid. Slänten är hög, och lite längre fram kan man stå på en träterrass och blicka in i den spännande miljön som finns mellan alarna och leta efter bävrarna. Vägen som ligger rakt fram till höger, och elkraftledningen får mindre visuell inverkan på upplevelsen, eftersom nya grupper av flerstammiga buskar finns på höger sida.

2. De öppna fältet slutar med en fond av uppvuxna träd med många olika arter och karaktärer. En ny trädrad med björkar står som en kuliss på den högrasidan om gångvägen. I den gamla trädgården finns det en sittplats och en brygga för nyfikat utforskande och umgänge. Till vänster kan man skymta bron som går över ån och in i byn som finns på den vänstra sidan.

3. Uppe på bron kan man skymta det vidsträckta landskapet i bakgrunden och se ut över den slingrande ån. Bron är upplyst underifrån i mörker, och härifrån kan man nästan se till den stora pilen som också har punktbelysning. Man kan skymta de olika trädraderna, gångvägen och en del av den framtida bebyggelsen. Uppe i det högra hörnet finns en sittplats.

4. På vänster sida finns en högvuxen granhäck som avgränsar platsen rumsligt. Ån är bred, med små öar av växter, och här återfinns ett av konstobjekten som skulle kunna vara tre gäddor som rör sig i vinden. Den stora pilen framför oss, är upplyst under kvällstid, och bildar ett tak till den nya sittplatsen intill den. Platsen omsluts av några nya buskar och träd på höger sida om gångvägen. Längre bort till höger kan man skymta slutmålet som är Paddeborg vattenpark.

5. Framför oss ligger entrén till Paddeborg vattenpark, och nya byggnader som kan inkludera ett Naturrum. Parken och området presenteras med en kombinerad mur och skylt invid gångvägen. Det vidsträckta landskapet är fortfarande öppet med fri utsikt, och invid ån, på vänster sida om gångvägen, finns en träterrass där man kan slå sig ner i solen. Till höger finns en stor entréplantering med blommande örtartade växter. Det klippta gräset kan på höger sida om gångvägen breda ut sig och skapa ett mer välberarbetat intryck och ge möjlighet till lek eller picknick.

DISKUSSION
4. DISKUSSION
DISKUSSION

4.1 Val av metod

Det här arbetet sätter fokus på att det finns ett upplevelsevärde i att gå igenom landskapet, och att det är en kvalitet som man på olika sätt kan tydliggöra och prioritera. Det är en fördjupning i vilka aspekter som kan påverka vår upplevelse i rörelse och vilka val vi gör som människor när vi går till, från och mellan olika platser. Av den undersökning inom litteratur som jag genomförde hittade jag inte något större verk eller bok som enbart fokuserar på människans rörelse till fots. Det kan mycket möjligt bero på min begränsade erfarenhet av att söka efter litteratur, men det kan också betyda att det inte finns särskilt många böcker och/eller forskning som enbart studerat det här ämne. Det här arbetet presenterar ett gestaltningsförslag som visar hur teorin kan appliceras i en praktisk verklighet.

De valda ämnesområdena som behandlas inom det här examensarbetet påverkar förslagsdelen i det här arbetet, och det betyder att arbetet hade sett annorlunda ut med andra teoretiska ämnesområden. Dessa ämnesområden är ett valt perspektiv på uppgiften, vilket innebär att det kan finnas flera olika ingångar och perspektiv som kan ge ett tillfredsställande förslag med ett annat fokus. Teorierna inom människans rörelse erbjuder en relativt stor bredd eftersom teorierna har olika utgångspunkter. Källorna motsätter sig inte varandra utan de kompletterar varandra genom att bekräfta och utveckla de olika teserna. Om det finns och/eller om jag hade hittat mer forskning inom området, kan det inkludera källor med motstridiga resultat. En del av källorna reflekterar över hur vi som människor bygger olika mänskliga strukturer med ett varierande resultat. Vi bygger platser som har vissa syften och dessa är inte alltid skapade med utgångspunkt i människans trivsel eller välmående. Det finns andra intressen såsom kommersiella intressen, att uppgradera ett nedgången område i staden genom att skapa något snyggt, att med olika insatser försöka påverka och forma stadens helhet efter en vision. Dessa krafter styr och påverkar vår stads form och innehåll, men till största delen är det alltid människorna i staden som gemensamt skapar och bygger upp den med sin närvaro. Därmed är staden som en levande organism som hålls vid liv av människornas närvaro och som påverkas av olika yttre processer och krafter såsom kommersiella intressen.

Inom ämnesområdet föränderliga landskap beskrivs teorier av James Corner (2006), Rune C. Bach (2008), Marcel Smets (2002) och Alex Wall (1999). De beskriver landskapliga strukturer som är anpassningsbara inför förändring, och de har liknande utgångspunkter för sina strategier. Det ger enbart det här examensarbetet en grund för hur man kan skapa en anpassningsbar struktur, och är ingen utredning av en hel bild av den samlade forskningen inom området. De här källorna stödjer sitt syfte, samtidigt som det är fullt möjligt att det finns andra strategier och strukturer som kan vara lika bra som utgångspunkt. Det man kan säga är att dessa källor tillsammans inte är tillräckligt djupgående för att man ska kunna säga att det här förslaget med säkerhet, enligt litteraturen, är en föränderlig struktur. Därmed är det osäkert om jag når mitt syfte att skapa ett förslag som är anpassningsbart inför kommande behov.

De dynamiska vegetationsstrukturerna beskrivs med utgångspunkt ifrån antologin *The dynamic landscape* (Dunnett, N. & Hitchmough, J. (Red.) 2008), som inkluderar olika perspektiv till vegetation. På ett sätt ger den här boken en bra grund för läsaren eftersom flera olika författare och forskare finns representerade i de olika kapitlen. Samtidigt kan man tänka att ett samlingsverk vill ge läsaren en röd tråd och samlad bild inom området, vilket gör att de utvalda författarna förmodligen har liknande utgångspunkt och synsätt på dynamiska vegetationsstrukturer. Man kan behöva ta hänsyn till den sociala toleransnivån, kompetensen hos dem som ska forma beståndet med tiden och det behövs tydliga designramar för att uppnå människans behov.

År och biologisk mångfald beskrivs kortfattat med utgångspunkt ifrån boken *Åmansboken* (2004) som är skriven av Anna Hagerberg, Johan Krook och David Reuterskiöld. Kompletterade litteratur kommer ifrån ett kapitel om våtmarker i boken *The dynamic landscape* (Dunnett, N. & Hitchmough, J. (Red.) 2008) och ifrån *Den virtuella floran* (2010). Eftersom det här teoriavsnittet är tänkt att ge en grundläggande förståelse för hur en naturlig å är uppbyggd och vad ån bidrar med för kvaliteter, ger den här litteraturen den önskade informationen. Det som beskrivs är till stor del vedertagen information som med stor sannolikhet beskrivs i många verk tidigare än dessa.

4.2 Rörelse i teori och praktik

När man utformar landskapet utifrån människans rörelse, innebär det ett större perspektiv eftersom människan inte går enbart inom ett specifikt område, som ett projektområde ofta är. Det finns likheter och skillnader mellan att utforma en plats, och ett utrymme för rörelse. Människans kropp och sinnen är de samma, och vi befinner oss i en för stunden specifik omgivning. Skillnaden är att det kräver mer energi av att gå och när kroppen är i rörelse, kan den få andra typer av sinnesupplevelser, och därmed andra typer av erfarenheter. Upplevelserna blir förmodligen också fler eftersom rörelsen gör det möjligt att uppleva ett större område än vad en plats för paus erbjuder.

För mig är det också tydligt att det finns en skillnad mellan att resa så enkelt och bekvämt som möjligt och att resa för att få stimulans, aktivitet och kontemplation. Vid utformning av gångstråk kan man behöva ställa sig frågan vilket behov som väger tyngst, och om enbart en gångväg eller gata kan erbjuda båda kvaliteterna. Ibland kan det finnas möjligheter till att skapa både primära och sekundära gångstråk, som på så sätt kan komplettera varandra med olika kvaliteter.

Det skulle vara intressant att undersöka varför man ofta fokuserar på platser för paus, när utrymmen för rörelse är grunden till att komma till platserna. Samspelet mellan rörelse och paus, och att dessa värderas och prioriteras lika, tror jag är grunden för att skapa en fungerande och variationsrik stad. Utrymmen för rörelse kan till en början anses vara mer abstrakta, eftersom omgivningen passerar förbi. Samtidigt är skillnaden att vi upplever ett större område och att vi länkar samman olika platser mentalt. Anledningen till rörelsen och den tilltänkta funktionen av ett gångstråk, oavsett om det är för transport eller upplevelse, kräver mer analyser för att platser och rörelseytor ska samspela på ett bra sätt.

Rörelsen är en fjärde dimension eftersom den påverkar omgivningen och dess fasta strukturer. Det kan vara svårt för oss att se den pulserande rytmen framför oss när vi utformar platser och frågan är om platsens form kan utgå ifrån rörelsen, eller om vi enbart kan påverka möjligheterna till olika rörelser.

4.3 Föränderliga landskap i teori och praktik

Landskap är naturligt föränderliga, oavsett om det är ett natur- eller stadslandskap. Vår omvärld är i ständig förändring och utveckling beroende på exempelvis väder och klimat, ny vetenskap, politik och ekonomi. Samtidigt finns det en trygghet i att veta att något ska bli på ett visst sätt, och att betydelsefulla saker i vår omgivning inte bara försvinner. Precis som människans rörelse sker över tid sker också utveckling av växter, landskap och bebyggelse över tid. För att det ska vara möjligt att göra tydliga gestaltningskoncept, kan andra arbetssätt vara nödvändiga.

Gestaltningen av det här området består av ett antal lager som tillsammans ska bilda en helhet. Designprocessen medför att en rytm av olika element skapas på området, och att det inte är förrän i slutet som den gemensamma gestaltningen sammanförs. Det kan både vara en fördel och nackdel att arbeta med varje del var för sig. Fördelen är att varje del är väl genomarbetad men det är inte självklart att alla delar tillsammans automatiskt bildar en bra helhet.

I processen med det här gångstråket har jag börjat med att skapa det som är första lagret med den övergripande strukturen. De andra lagren och delarna får då en underordnad roll och det bidrar till att det bildas en helhet som utgår ifrån den övergripande strukturen. Därmed kan man dra slutsatsen att vissa lager är av mer betydelse än andra, och att om den övergripande strukturen utesluts, kan helhetsbilden gå förlorad. Det betyder att även om man arbetar med olika lager såsom den montagestruktur som Marcel Smets (2002) beskriver, är det inte självklart att man kan plocka bort och lägga till vad som helst.

Det här gestaltningsförslaget visar tydligt vilka komponenter i de olika lagren som är avgörande för att helhetskonceptet ska bestå. Kanske betyder det att lagersystemet i mitt förslag inte bygger på ett tillräckligt starkt koncept, eller så krävs det fler olika lager för att säkerställa att det blir ett tydligt förslag ändå.

4.4 Gestaltungsprojekt som examensarbete

Det är en skör balansgång hur styrt och flexibelt förslaget ska vara. Blir ett koncept överdrivet flexibelt, finns det inget ramverk att luta sig emot vid utveckling. Då finns det risk för att man tappar helhetskonceptet och då kan man i princip göra vad som helst, hur som helst. Har man istället ett för tydligt ramverk skapar det begränsningar som motverkar flexibiliteten.

En reflektion är att det här förslaget innehåller en ambition att balansera mellan ett tydligt ramverk och möjlighet till flexibelt innehåll. Däremot kan inte en fullständig utvärdering göras annat än av Enköpings kommun, som kommer fortsätta med arbetet att utveckla de olika områdena.

När man gör ett gestaltungsprojekt som examensarbete krävs en annan sorts argumentation i jämförelse med om det är ett förslag som enbart ska presenteras för en beställare. Skillnaden är att man i ett examensarbete ofta underbygger sitt förslag med en del teori, vilket inte är lika vanligt i arbetslivet. Formatet på en akademisk uppsats innebär att man förhåller sig till en målsättning och ett val av metod, och att det behöver finnas en röd tråd som följer med från första till sista sidan. Det är en svår konst som är till nytta även i det kommande arbetslivet, eftersom en tydlig argumentation och förklaring av olika förslag är avgörande för att en beställare ska förstå konceptet och för att fatta beslut om det.

Gestaltungsprojektet formas utifrån den informationen man har, de analyserna man gör och sina tidigare erfarenheter. Informationen är ofta mer omfattande i ett examensarbete, medan de tidigare erfarenheterna av projekt i yrkeslivet, och kontakt med beställare, är begränsad. Avsaknaden av de erfarenheterna gör ofta att man som student har svårt att avgöra hur mycket man ska följa beställarens önskemål, i förhållande till sin egen magkänsla och kunskap kring design. Svårigheten blir tydlig när diskussioner om ekonomi, skötsel och anläggning uppkommer. Där har man som ny landskapsarkitekt mindre praktisk erfarenhet, och då är det svårt att avgöra hur långt den egna argumentationen håller.

I det här examensarbetet väljer jag att se SLU och mig själv som beställare och jag utgår ifrån att skapa ett så akademiskt riktigt arbete som möjligt, och att för min egen del undersöka ämnesområden och nya gestaltungsprojekt, som jag vill få mer kunskaper inom. Enköpings kommun får vara med och påverka mitt förslag i slutet av processen för att bemöta deras behov och åsikter om utvecklingen för området.

Enköpings kommun är delaktig med en del underlag för området, och sedan med synpunkter till mitt förslag när jag presenterar det för dem den 3 december 2012. Under den presentationen framkommer två funderingar som jag tar med mig och gör en bearbetning av.

Det ena är att jag ifrån början har en sekundär stig i förslaget, som egentligen bara visar att om det blir många boende i området kan en sekundär stig skapas spontant. Det är otydligt vad jag har för intentioner med stigen, och eftersom tanken är att den skapas spontant är det onödigt att den ska styras av det designförslag som Enköpings kommun följer. Det är förmodligen bättre att utveckla stigen som skapas, än att skapa en stig som det inte finns ett behov av.

Det andra är den elkraftsledning som går igenom området. Jag har placerat buskvegetation under ledningarna, och under vårt möte framkommer det att det inte uppskattas av ledningsägarna att det finns någon vegetation alls under ledningarna. Därför utvecklar jag området med olika dungar av buskar som nu inte finns under ledningarna. Det är en bättre lösning som kan bidra till ett minskat fokus på den tydliga linjen i landskapet, och att vegetationen kompletterar den mänskliga skalan i kontrast till ledningsgatan.

Passagen förbi väg 55 kommer inte att utformas som mitt förslag. Jag väljer att utforma ett övergångsställe, eftersom forskning visar att människan ser en säkerhetsrisk, såsom en bilväg, som ett enklare vägval än att gå en omväg runt, över eller under en väg. Därför väljer jag att placera ett övergångsställe i marknivå, som också i framtiden lämpar sig bättre om det blir mer människor och framförallt cyklister i rörelse. Enköpings kommun planerar för att bygga en gång under vägen i den tunnel som finns för ån. Det hindrar dem inte ifrån att i framtiden bygga ett övergångsställe, men det kan påverka hur många personer som ifrån centrum väljer att gå ut och förbi väg 55. Jag beslutar att inte ändra mitt förslag i det här hänseendet, eftersom jag tror att ett övergångsställe ger bättre förutsättningar både nu och i framtiden.

4.5 Framtiden

Möjligheten att formge ett stråk utifrån de olika teorierna medför vissa möjligheter och problem. Förslaget ger en möjlig form till teorierna, men det visar inte hur teorierna kan formas till en verktygslåda som kan användas på alla typer av projektområden och gångstråk. En verktygslåda som exemplifierar hur man kan applicera olika teorier i praktiken, som är oberoende av vilken plats det är, kan inkludera fler intressanta teorier och därmed fler möjligheter till applicering i en konkret miljö. Det är ett utvecklingsområde för ett annat examensarbete, eller för vidare forskning.

Förslaget kommer förhoppningsvis att utvecklas till att bli ett tydligt parkstråk som kan vara en del av Enköpings parkprogram, och därmed bidra med kvaliteter för boende i Enköping och för besökare. Det är ett långsiktigt utvecklingsområde som kommer att kräva kontinuerligt strategiskt fattade beslut framöver. Det innebär att ett större ansvar ligger på kommunen som ska utveckla området, när det inte på samma sätt finns en slutgiltig gestaltung som är fastställd. Det är därför svårt att sja om framtiden, och hur väl det här förslaget kommer att vara ett stöd vid beslutsfattande. Det är intressant att om några år göra en uppföljning av om den här sortens förslag ger fler och bättre möjligheter, eller om det blir ett för vagt underlag som suddas ut och försvinner med tiden.

Min egen utveckling genom det här examensarbetet ger mig nya insikter inom många olika områden, och det lämnar ett avtryck efter mig. Ett avtryck som är personligt såsom den inre rytmen, mina fotspår och mitt sätt att skriva. Det är ett spår som inte suddas ut och som finns här för att stanna, och för andra efter mig, att följa. Jag vet inte hur min väg ser ut framöver, men förmodligen kommer jag att följa både fysiska och mentala vägar som andra har gått före mig. Tack för att ni följt mig genom mitt examensarbete, våra vägar kanske möts igen, i framtiden.

5. Referenser

- Bach, R.C., (2008). Surface strategies. [Elektronisk] *The landscape urbanism appendix* (ss. 7-8) Århus, Danmark, 19-21 april 2007. Tillgänglig: [https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:dqTBkMZZ4lc\]:projekter.aau.dk/projekter/files/14420662/Viby_An_Interspace_pamphlet.pdf+&hl=sv&gl=se&pid=bl&srcid=ADGEESjEp9Tq9yWK5wDOwsh2fZCaYc8YodsHD5L09XUOiXwI4_](https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:dqTBkMZZ4lc]:projekter.aau.dk/projekter/files/14420662/Viby_An_Interspace_pamphlet.pdf+&hl=sv&gl=se&pid=bl&srcid=ADGEESjEp9Tq9yWK5wDOwsh2fZCaYc8YodsHD5L09XUOiXwI4_) [2013-04-05]
- Bidwell, N.J. & Lueg, C.P., (2004). Creating a Framework for Situated Way-Finding Research, I Masoodian, M., Jones, S. & Rogers, B. (Red.), *Computer Human Interaction*. [Elektronisk] Berlin: Springer Berlin Heidelberg, ss. 40–49. Tillgänglig: Springer Link [2013-04-05]
- Certeau, M., (1984). *The practice of everyday life*. University of California Press, Berkeley.
- Corner, J., (2006). Terra fluxus. I Waldheim, C. (red) *The landscape urbanism reader*. [Elektronisk] New York: Princeton Architectural Press. ss. 21-33. Tillgänglig: Google Books. [2013-04-05]
- Dunnett, N. & Hitchmough, J. (Red.) (2008) *The dynamic landscape*. New York: Taylor & Francis.
- Dunnett, N., (2008). The dynamic nature of plant communities - pattern and process in designed plant communities. I Dunnett, N. & Hitchmough, J. (Red.) *The dynamic landscape : design, ecology and management of naturalistic urban planting*. New York: Taylor & Francis, ss. 97-114.
- Dunnett, N., Kircher, W. & Kingsbury, N., (2008). Communicating naturalistic plantings: plans and specifications. I Dunnett, N. & Hitchmough, J. (Red.) *The dynamic landscape : design, ecology and management of naturalistic urban planting*. New York: Taylor & Francis, ss. 244-255.
- Edensor, T., (2010). Walking in rhythms: place, regulation, style and the flow of experience. *Visual Studies* [Elektronisk] vol. 25, ss. 69–79. Tillgänglig: Taylor & Francis Online [2013-04-05]
- Gehl, J., (2007). *Livet mellem husene : udeaktiviteter og udemiljøer*. Arkitektens Forlag, Köpenhamn.
- Gustavsson, R., (2008). Exploring woodland design: designing with complexity and dynamics - woodland types, their dynamic architecture and establishment. I Dunnett, N. & Hitchmough, J. (red) *The dynamic landscape : design, ecology and management of naturalistic urban planting*. New York: OX. ss. 184-214.
- Hagerberg, A., Krook, J. & Reuterskiöld, D., (2004). *Åmansboken : vård, skötsel och restaurering av åar i jordbruksbygd*. Saxån-Braåns vattenvårdskommitté, Landskrona.
- Hitchmough, J., (2008). Naturalistic herbaceous vegetation for urban landscapes. I Dunnett, N. & Hitchmough, J. (Red.) *The dynamic landscape : design, ecology and management of naturalistic urban planting*. New York: Taylor & Francis, ss. 130-183.
- Hitchmough, J. & Dunnett, N., (2008). Introduction to a naturalistic planting in urban landscapes. I Dunnett, N. & Hitchmough, J. (Red.) *The dynamic landscape : design, ecology and management of naturalistic urban planting*. New York: Taylor & Francis, ss. 1-22.
- Ingold, T., (2010). Footprints through the weather-world: walking, breathing, knowing. *Journal of the Royal Anthropological Institute* [Elektronisk] vol. 16, ss. 121–139. Tillgänglig: Wiley Online Library [2013-04-05]
- Jorgensen, A., (2008). The social and cultural context of ecological plantings. I Dunnett, N. & Hitchmough, J. (Red.) *The dynamic landscape : design, ecology and management of naturalistic urban planting*. New York: Taylor & Francis, ss. 293-325.
- Kingsbury, N., (2008). Contemporary overview of naturalistic planting design. I Dunnett, N. & Hitchmough, J. (Red.) *The dynamic landscape : design, ecology and management of naturalistic urban planting*. New York: Taylor & Francis, ss. 58-96.
- Kircher, W., (2008). Wetlands and water bodies. I Dunnett, N. & Hitchmough, J. (Red.) *The dynamic landscape : design, ecology and management of naturalistic urban planting*. New York: Taylor & Francis, ss. 215-243.
- Lynch, K., (1960). *The image of the city*. MIT Press, Cambridge.
- Lyons, A., (2004). *Desire Lines*, Opubliserad artikel för Master i Landskapsarkitektur, London.
- Middleton, J., (2010). Sense and the city: exploring the embodied geographies of urban walking. *Social & Cultural Geography* [Elektronisk] vol. 11, ss. 575–596. Tillgänglig: Taylor & Francis Online. [2013-04-05]
- Morrison, D., (2008). A methodology for ecological landscape and planting design - site planning and spatial design. I Dunnett, N. & Hitchmough, J. (red) *The dynamic landscape : design, ecology and management of naturalistic urban planting*. New York: Taylor & Francis, ss. 115-129.
- Nielsen, A.B. & Nielsen, J.B., (2005). The use of profile diagrams for mixed stands in urban woodlands—the management perspective. *Urban Forestry & Urban Greening*, vol. 3, ss. 163–175.
- Den virtuella floran, (2010). *Näringsrika sjöar - eutrofa sjöar*. Tillgänglig: <http://linnaeus.nrm.se/flora/veg/eutrof.html> [2013-04-05]
- Enköpings kommun, (2011), *Paddeborg vattenpark - Gestaltningsplan*.
- Smets, M., (2002). Grid, casco, clearing and montage. *Topos*, vol. 38, ss. 88–101.
- Tuan, Y., (2005). *Space and place : the perspective of experience*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Wall, A., (1999). Programming the Urban Surface, I Corner J. (Red.) *Recovering landscape : Essays in Contemporary Landscape Architecture*. [Elektronisk] New York: Princeton Architectural Press. Tillgänglig: Google Books, ss. 233-250.
- Woudstra, J., (2008). The changing nature of ecology: a history of ecological planting (1800-1980). I Dunnett, N. & Hitchmough, J. (red) *The dynamic landscape : design, ecology and management of naturalistic urban planting*. New York: Taylor & Francis, ss. 23-57.

Alla lämnar vi spår efter oss.